

**T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI**

**TELEVİZYON YAYINLARINDAKİ ZARARLI İÇERİKTEN KÜÇÜĞÜN
KORUNMASI**

**(Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku, ve K.K.T.C. Hukuku'nda Mevcut
Düzenlemelerin İncelenmesi)**

Master Tezi

Hazırlayan

Servet KALKAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Ankara- 2008

Servet Kalkan tarafından hazırlanan "Televizyon Yayınlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması" başlıklı bu çalışma, 13 Kasım 2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Radyo, Televizyon ve Sinema dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ (Başkan)

Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR

ÖNSÖZ

Tez'in asıl başlığı "Televizyon Yayınlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması"dır. Alt başlık ise, "Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku'nda Mevcut Düzenlemelerin İncelenmesi"dir. Bu Yüksek Lisans Tezi, günümüzde kitle iletişim aracı olarak televizyonun küçüklerin maneviyatı üzerinde yetişkinlere nazaran daha fazla olumsuz etkileri olduğu gerçeğinden hareket edilerek kaleme alınmıştır. Televizyon yayınlarının küçükler üzerindeki olumsuz etkileri alanında bugüne kadar çok az çalışma yapılmış olması bizi bu Tez'i yazmaya sevk etmiştir. Tez'in konusu iletişim ve hukuk bağlamında işlenmiş ve bu meyanda konu, Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku'ndaki düzenlemeler ele alınarak tartışılmıştır. Tezin önemi ve güncelliği de buradan gelmektedir. Tez, eleştiri ve görüşlere açıktır.

Tez kapsamında destek ve yardımlarından dolayı Tez Danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet Çiftçi'ye, bana SPSS için yardımcı olan Sayın Fehminaz Temel'e, Meltem Hamit'e, aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Servet KALKAN

TELEVİZYON YAYINLARINDAKİ ZARARLI İÇERİKTEN KÜÇÜĞÜN KORUNMASI

**(Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku'nda Mevcut
Düzenlemelerin İncelenmesi)**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR CETVELİ.....	vi
TABLolar CETVELİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYONUN GELİŞİMİ, İŞLEVLERİ VE ÖZELLİKLERİ

I. Televizyon Yayıncılığının Tarihçesi ve Gelişimi	5
A. Dünyadaki Gelişimi	5
B. Türkiye’de	6
C. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde	8
II. Televizyonun İşlev ve Özellikleri	9
A. Televizyonun İzleyici Üzerindeki Etkisi	14
B. Televizyonun Çocukları Etkileme Gücü	17
1. Tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri	20
2. Cinsiyet rol tanımları ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi	22
3. Anne ile ilişkisi üzerine etkisi	23

4. Baba ile ilişkisi üzerine etkisi	24
5. Şiddet eğilimlerine etkisi	25
6. Okumaya,düşünmeye ve başarıya etkisi	26
7. Kültürel yabancılaşmaya etkisi	28
8. Dildeki yozlaşmaya etkisi	29
9.Kendi kimliklerinin bağımsız ve özgün bir biçimde oluşmasına etkisi.	30
10. Çocukluğun yitirilişi ve masumiyetin yok oluşuna etkisi	30

İKİNCİ BÖLÜM

‘KÜÇÜK’ ve ‘ÇOCUK’ KAVRAMLARI VE TELEVİZYON YAYINLARINA KARŞI KÜÇÜĞÜ KORUYUCU MEVZUATIN DEĞERLENDİRİLMESİ (Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku’nda ‘Küçük ve ‘Çocuk’ Kavramları ve Maneviyata Zararlı Televizyon Yayınlarına Karşı Küçüğü Koruyucu Düzenlemeler)

I. Küçük Kavramı ve Küçüğün Korunması Gereği	32
A. Hukuk Açısından	34
B. Psikoloji Açısından	35
1. Bilişsel Gelişim	37
2. Zihinsel Gelişim	41
3. Psiko-Sosyal Gelişim – Psikolojik Gelişim	42
II. Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku’nda Küçük Kavramı	49
A. Uluslararası Belge ve Sözleşmelerde Küçükleri Koruyucu Hükümler	51
1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	51
2. Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme	52
3. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	53

4. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi	57
5. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi	59
B. Türk Hukuku'nda Küçüğü Koruyucu Hükümler	62
1. Anayasa	62
2. 2954 Sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kanunu.....	64
3. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun	65
4. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu	84
5. Çocuk Koruma Kanunu	84
6. Türk Ceza Kanunu	86
7. Türk Medeni Kanunu	88
8- Türk Hukukunda Yer Alan Mevzuatlar Dışında Özel Sektör Tarafından Getirilen Düzenlemeler	90
C. K.K.T.C. Hukuku'nda Küçüğü Koruyucu Hükümler	92
1. Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu	92
2. Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYONDAKİ ZARARLI İÇERİĞİN BELİRLENMESİ İÇİN YAPILAN ANKET ve SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

I. ANALİZ SONUCUNDA OLUŞAN TABLOLAR	97
A. ÖRNEKLEM GRUBUNU TANIMLAMAYA YÖNELİK TABLOLAR.....	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZARARLI İÇERİK TAŞIYAN TELEVİZYON YAYINLARINDAN KÜÇÜKLERİN KORUNMASI İÇİN ÖNERİLER	120
 SONUÇ	 133
KAYNAKÇA	137
EKLER	143
ÖZET	158
SUMMARY	160

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BRTK	: Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
m.	: Madde
MATRA	: Katılım Öncesi Projeler Programı
Örn.	: Örneğin
R.G.	: Resmi Gazete
RÖK	: Reklam Özdenetim Kurulu
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
S.	: Sayı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
T.	: Tarih
TC	: Türkiye Cumhuriyet
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu
TV	: Televizyon
Vb	: Ve benzerleri
Vd	: Ve devamı
YYK	: Yayın Yüksek Kurulu (KKTC)

TABLOLAR CETVELİ

Tablo 1. a.1 Yaş Dağılımı

Tablo 1.a.2 Cinsiyet Dağılımı

Tablo 1.b Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne ve Baba Öğrenim Durumu

Tablo 1.c Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne ve Baba Meslek Durumu

Tablo 1.d Kardeş Sayısı

Tablo 1.e Öğrencilerin, Evlerinde Televizyon Olup Olmama

Durumu, Evlerindeki Televizyon Sayısı ve Odasında Televizyonu Olup Olmama Durumu

Tablo 1.f Öğrencilerin Televizyon İzleme Süresine Göre Dağılımı

Tablo 1.g Anne ve Babaların, Çocuklarının Televizyon İzlemelerine Karşı Tutumlarına Göre, Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.h.1 Öğrencilerin Digitürk veya Uydu Yayınları İzleyebilme Durumu

Tablo 1.h.2 Öğrencilerin Digitürk veya Uydu Yayınlarından Yararlanma Durumu

Tablo 1.i.1 Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Kanalları İzleme Durumu

Tablo 1.i.2 Öğrencilerin K.K.T.C.'deki Kanalları İzleme Durumu

Tablo 1.i Öğrencilerin Televizyonda İzledikleri Programlara Göre Dağılımı

Tablo 1.i.1 İzledikleri Haber Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.2 İzledikleri Müzik Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.3 İzledikleri Spor Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.4 İzledikleri Yabancı Dizi Film Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.5 İzledikleri Türk Dizi Film Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.6 İzledikleri Çocuk Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.7 İzledikleri Çizgi Film Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.8 İzledikleri Yabancı Sinema Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.9 İzledikleri Türk Sinema Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.10 İzledikleri Belgesel Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.i.11 İzledikleri Show Program Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j En Çok İzlendiği Belirtilen Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.1 En Çok İzlendiği Belirtilen Romantik Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.2 En Çok İzlendiği Belirtilen Komedi Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.3 En Çok İzlendiği Belirtilen Dram Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.4 En Çok İzlendiği Belirtilen Bilim Kurgu Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.5 En Çok İzlendiği Belirtilen Korku Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.6 En Çok İzlendiği Belirtilen Fantastik Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.7 En Çok İzlendiği Belirtilen Romantik Komedi Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.j.8 En Çok İzlendiği Belirtilen Aksiyon Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Tablo 1.k.1 Akıllı İşaretlerin Kullanımını Gösteren Öğrenci Dağılımı

Tablo 1.k.2 Akıllı İşaretlere Uyulup Uyulmadığını Gösteren Öğrenci Dağılımı

Tablo 1.l Televizyondaki Programlara Bakışı Gösteren Öğrenci Dağılımı

Tablo 1.l.1 Televizyondaki Programların Yararlılarının Hangileri Olduğunu Gösteren Öğrenci Dağılımı

Tablo 1.m Televizyondaki Programlara Bakışı Gösteren Öğrenci Dağılımı

Tablo 1.m.1 Televizyondaki Programların Zararlılarının Hangileri Olduğunu Gösteren Öğrenci Dağılımı

Tablo 1.n Televizyondaki Programların Katkısı Üzerine Öğrencilerin Değerlendirmesi

GİRİŞ

Yüksek Lisans Tez'inin adı "Televizyon Yayınlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması"dır. Alt başlık olarak ise, Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C.) Hukuku'nda mevcut düzenlemeler ve somut örnekler ışığında, küçüklerin maneviyatına zararlı unsurlar taşıyan televizyon yayınlarından küçüğün korunması konusunun incelenmesi, noksanlıkların tespit edilmesi ve çözüm önerileri getirilmesidir.

KONU:

Tezin konusu; küçüklerin maneviyatına muzır tesir yapan televizyon yayınlarına karşı hukukî korumanın gerek Uluslararası Hukuk, gerek Türk Hukuku, gerekse de K.K.T.C. Hukuku'nda nasıl düzenlendiğinin incelenmesini kapsamaktadır. Özellikle Batılı ülkeler ve Uluslararası kuruluşlar tarafından bu konuya verilen önem dikkate alındığında, konunun Türkiye ve K.K.T.C. bakımlarından da incelenmesini gerektirmiştir. Özetle; Tez'in konusu, küçüğün (ve özellikle çocuğun), zararlı (muzır) içerikli televizyon yayınlarına karşı korunmasıdır.

AMAÇ:

Bu çerçevede tezin amacı; geçmişte ve günümüzde görülebilecek, televizyonda yer alan, küçüklere her türlü zararı verebilecek televizyon programlarıyla, bunları hukukî alanda irdelemek ve bu irdelemeyi de Türkiye ile sınırlandırmadan Uluslararası ve K.K.T.C. Hukuku'na da yer vererek televizyonda çocuklara zarar veren yayınların ne gibi yaptırımlarla karşılaştığını ve bu yaptırımlar karşılığında ne gibi sonuçlar doğduğunu ortaya koyabilmektir. Bunun nedeni; bu konuda Türkiye'de yer alan hukukî düzenlemelerin, Uluslararası ve K.K.T.C. Hukuku'yla ne gibi benzerlikler veya

farklılıklar taşıdığını, küçüğün zararlı televizyon yayınlarına karşı daha iyi nasıl korunabileceğini ve varsa noksanlıkları ortaya koymaktır.

ÖNEM ve YÖNTEM:

Uluslararası belgelerde, Anayasamızda ve yasalarda küçüğün korunması için genel hükümler öngörülmüştür. “Televizyon Yayınlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması” adlı çalışmanın önemi; yukarıda da üzerinde durulduğu gibi, sadece Uluslararası Hukuka bağlı kalmadan, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku bakımlarından ele alınmasıdır. “Televizyon ve Çocuk” konusunda pek çok bilimsel araştırma ve çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar, ya salt psikoloji veya iletişim alanlarında yapılmakta yahut sadece Türk Hukuk Sisteminde çocuğun korunması ele alınmaktadır. Bu çalışmada ise; konu, 'İletişim', 'Psikoloji' ve 'Hukuk' bilimleri ışığında karma bir yöntemle, Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku çerçevesinde mukayeseli bir analiz yapılarak işlenmektedir. Bu çalışma, her üçüne birden yer verilmesi ve bunların benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, 'İletişim' ve 'Hukuk' bilimlerinin sentezi ile ortaya çıkmıştır. Bu konunun seçilmesinin temel nedeni, televizyonda yer alan birçok programın çocuklara zarar verdiği düşüncesinin taşınmasıyla, bu zararlı programların Uluslararası, Türk ve K.K.T.C. Hukuku'nda yer alış şeklinin nasıl ortaya konulduğunu tartışabilmektir. Bu konunun seçilmesindeki diğer iki neden ise; Tez'in yazarı olarak Tarafımın K.K.T.C. uyruklu olması ve Uluslararası Hukuk ile Türk Hukuku'nun K.K.T.C. Hukuk'u için taşıdığı önemdir ve bu önem konu olarak televizyon yayıncılığındaki çocuk izleyicilere verilen zararlar yer verilerek anlatılmak istenmektedir. Belirtilmelidir ki, K.K.T.C. televizyon mevzuatı Türk televizyon mevzuatı esas alınarak düzenlenmiştir.

Ayrıca, günümüzde her evde bir veya birden fazla televizyon alıcısı vardır ve televizyon yayınları küçüklerin (çocukların) ve gençlerin ilgisini doğrudan çekmektedir. Günümüzde neredeyse televizyona ulaşamayan

çocuk yoktur. Bazı programlar ise doğrudan çocuklara yöneliktir (çocuk programları). Küçüğün de televizyondaki zararlı içerikli yayınlara karşı korunması önem arz etmektedir. Özellikle 1985 yılından sonra Batı Ülkelerinde, özel televizyon yayıncılığında şiddet ile cinsellik ve seks (erotizm, müstehcenlik ve pornografi) içeren programların sayısında hızlı bir artış gözlemlenmektedir. Bu içerikteki programlar genelde toplumun tamamına, özelde ise kadınlara ve çocuklara zarar vermektedir. Bu tür programlar gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programlar, korunması gereken izleyici kitlenin seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmamalıdır. Bu durumun önüne geçme isteği bizi araştırma yapmaya itmektedir. Yapılan anket çalışmasıyla da bu, kanıtlanmaya çalışılmıştır.

VARSAYIMLAR:

Bu çalışmada ilk varsayım; televizyon yayınlarının içeriklerinde zararlı olanları vardır. Bunlar şiddet, açık-saçık yayınlar (erotik, müstehcen ve pornografik yayınlar), argo ifadeler, intihar haberleri, çizgi filmlerdeki zararlı unsurlar, vb. şeklinde olabilmektedir.

Diğer bir varsayım ise; küçük, her bakımdan ve Tez konusu bakımından da zararlı televizyon yayınlarına karşı diğer kişilere nazaran daha fazla korunmaya muhtaçtır ve korunması gerekmektedir. Zira, küçük, çoğu zaman, hangi televizyon yayınlarının kendisinin fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimine zarar verici olduğunu bilebilecek ve ayırt edebilecek zihnî olgunlukta değildir. Ayrıca, zararlı içerik çoğu zaman küçükler için hatta yetişkinler için cazibeli olabilmektedir.

Bu çalışmada, Birinci Bölümde öncelikle televizyonun tarihçesi kısaca genel bir bakış açısıyla incelenecektir. İkinci Bölümde 'çocuk' ve 'küçük' kavramları ele alınmış, zararlı içerikli yayınlardan bunların korunması hususunun Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku, K.K.T.C. Hukuku'nda nasıl yer

aldığı, hangi ilke ve esasların öngörüldüğü, ilke ve esasların ihlâli halinde ne gibi yaptırımların uygulandığı, bu ilke ve esaslarla yaptırımların yeterli olup olmadığı ele alınmış ve gerek Uluslararası Hukuk, gerek Türkiye Hukuku, gerekse de K.K.T.C. Hukuku'nda yer alan benzerlik ve farklılıklara yer verilmiştir. Üçüncü Bölümde, SPSS yöntemiyle açıklanacak olan anket çalışması yapılarak küçüğün televizyona karşı ne kadar duyarlı olduğu ölçümü yapılmıştır. Son Bölümde ise, küçüklerin, çocukların ve gençlerin maneviyatına zararlı içerik taşıyan televizyon yayınlarından korunması için, çeşitli açılardan ve değişik kesimlerce nelerin yapılması, ne gibi tedbirlerin alınması ve uygulamaya konulması konularında öneriler geliştirilmiştir.

KAPSAM ve SINIRLILIKLAR:

Öncelikle ele alınacak Tez “Kitle İletişim Araçlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması” olacakken, daha sonra çalışma sadece “Televizyon Yayınlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması” olarak değiştirilip sınırlandırılmıştır. Bunun sebebi; bu çalışmanın bir Yüksek Lisans Tezi oluşudur. Kitle İletişim Araçları konusu çok geniş bir konudur. Bu konu içerisinde; basın, radyo ve televizyon, sinema filmleri, video bantları, plaklar, ses bantları ve nihayet internet olarak çok sayıda kitle iletişim aracı yer almaktadır. Bunların içerisinde sadece televizyonun seçilmesi ise; televizyonun en çok materyale ulaşılacak araç olması ve günümüzde en çok göz önünde bulunan ve konuşulan kitle iletişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca anket çalışması, Tezi K.K.T.C.’de yazma zorunluluğundan, K.K.T.C.’de yapılmıştır.

Tez’in sonuna, Tez metninde işlenen örnek olayların belgeleri, “Anket Formu” ve anket çalışması için alınan “İzin Belgesi” eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYONUN GELİŞİMİ, İŞLEVLERİ ve ÖZELLİKLERİ

Aşağıda, önce, konunun teknik boyutuna girilmeden, televizyon yayıncılığının Dünyadaki, Türkiye'deki ve KKTC'deki gelişimi ile televizyonun işlev ve özellikleri üzerinde kısaca durulması gerekmektedir.

I. Televizyon Yayıncılığının Tarihçesi ve Gelişimi

A. Dünyadaki Gelişimi

İnsanlar dünyaya gelişlerinden bu yana çevreleriyle etkileşerek edindikleri yeni davranış değişikliklerini diğer insanlara da öğretmek için çeşitli iletişim araçları kullanmışlardır (Başal, 1999:215-241). 20. Yüzyılın en büyük buluşları arasında kitle iletişim araçları yer almaktadır. Bunlar içerisinde şüphesiz en önemli yeri de televizyon almaktadır. Televizyon insanlık tarihi adına büyük gelişmelere vesile olmuş ve hâlâ da etkileri açısından insanlık adına tartışılmaz bir noktada yerini korumaktadır. Mc. Luhan'ın ifadesiyle, insan vücudunun uzantıları haline gelen kitle iletişim araçları, geçirmiş bulundukları yapısal ve işlevsel değişimler sonucu; etkilemenin, inandırmanın ve yönlendirmenin en etkili araçları haline gelmişleridir. Televizyon da bu kitle iletişim araçlarından biridir (Başal, 1999:215-241).

Televizyon, telefon ve fotoğrafın epistemolojik yönelimlerini en güçlü biçimde dışa vurmaya sağlayan elektronik bir nesnedir. Televizyon hem evrenle ilgili bilgilerimizin kaynağı hem de bilme yollarına ilişkin bilgilerimizi de yönlendiren bir "üst araç"dır. Televizyonla birlikte, yazı kültürüne dayanan "yorumla çağı"nı yerini "gösteri çağı" almış, böylece aynı anda hem göze hem de kulağa hitap eden bu araç ortaya çıkmıştır (Sayın, 1999:167-183). Gerçekten de televizyon, yazılı medyadan daha fazla etkiye sahiptir. Çünkü

görsel iletişime daha yakındır, ama etkisi program bittikten sonra ortaya çıkmaktadır. Televizyonun bu özelliği dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerde okur-yazarlık oranının düşük olması, diğer kitle iletişim araçlarından (yazılı medya gibi) daha fazla televizyonun izlenme olasılığını arttırmıştır.

Televizyonun icadının ardından deneme şeklinde ilk televizyon yayını, 1920'li yıllarda ABD'de başlamıştır. Bununla birlikte programlı yayınlara 1939 yılında geçilmiştir. İlk düzenli televizyon yayınları 1936 yılında İngiltere'de gerçekleşmiştir. Televizyon yayıncılığı daha sonra diğer ülkelere de yayılmıştır. 1948 yılında Fransa'da, 1952 yılında Almanya'da, 1953 yılında Belçika'da, 1954 yılında İtalya'da, 1956 yılında Cezayir'de, 1960 yılında da Norveç'te televizyon yayınlarının başladığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası televizyon alanında büyük gelişmeler yaşanmış, siyah-beyaz televizyondan renkli televizyona, tek kanallı yayınlardan çok kanallı yayınlara ve ardından da uydu yayınlarına geçilmiştir (Televizyonun tarihçesi için bkz.: Çiftci, 1999:9; İçel / Ünver, 2007:45; Mete, 1999:3; Aziz, 1982: 12-16; Bıyıklı, 1989:159; RTÜK, 2003:1-2).

B. Türkiye'de

Dünyada tüm bu gelişmeler olurken, Türkiye'de ise 1964 yılına kadar beklenmiştir. 1961 Anayasasında (m.121) öngörüldüğü üzere, 1964 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu kurulmuş ve 1966 yılında kapalı devre eğitim yayınları başlatılmış, 31 Ocak 1968 tarihinde ise, haftada 3 gün olmak üzere ve sadece Ankara ve civarında izlenmek üzere televizyon yayınları başlatılmıştır (RTÜK, 2003:3).

TRT'nin renkli yayına geçiş tarihi 1982, çok kanallı yayına başlama tarihi ise 6 Ekim 1986'dır.

İlk defa 1961 Anayasası (m.121) ile getirilen ve 1982 Anayasasında da aynı şekilde düzenlenen (m.133) radyo-televizyon istasyonlarının ancak Devlet eli ile kurulup işletebileceğini öngören 'yayıcılık rejimi' diğer bir deyişle 'Devlet tekeli sistemi' 32 yıl yürürlükte kalmıştır. Avrupa Devletlerinde de öngörülen televizyon yayıncılığındaki 'Devlet tekeli' sistemi, önce Avrupa'da fiilen delinmiştir. Türkiye'de ise, Avrupa'daki akımdan etkilenerek 1989-1990'dan itibaren 'Devlet tekeli' sistemi fiilen delinmiştir. Daha sonra 1993 yılında çıkarılan 3517 sayılı Kanun'la Anayasanın 133. maddesinde değişiklik yapılarak 'Devlet tekeli' sistemi kaldırılmış; çoğulcu sisteme geçilerek "Özel Televizyon"un kapısı açılmıştır. Yaklaşık beş yıl kanunî dayanağı olmadan sürdürülen yayınlar 13 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" ile özel televizyon yayınları Anayasa m.133 hükmüne uygun olarak daha da meşruluk kazanmıştır.

Kazanılmış olan bu meşruluğa rağmen; özel televizyonların çoğunun ulu orta yayıncılığa devam ettikleri ve yayınlarındaki zararlı içeriklerden çocukların ve gençlerin korunmasına pek önem vermedikleri görülmüş ve bu da kamuoyunda zaman zaman çeşitli tepkilerin doğmasına yol açmıştır. Çocukların ve gençlerin maneviyatına zararlı televizyon yayınlarının giderek artması Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'da ve konuyla ilgili değişik çevrelerde bazı adımların atılmasına sebep olmuştur. İkinci Bölümde de belirtileceği üzere, Türk televizyon mevzuatının Avrupa Birliği (AB) Televizyon mevzuatına (*acquis communautaire*) uyumlaştırılması gerekliliği de buna bir sebeptir. 1994 yılında çıkarılan 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun yayın ilkelerini düzenleyen 4. maddesinde 15.05.2002 tarih ve 4756 sayılı Kanunla ve 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerin amacı da budur. Kanaatimizce bu, gerekli olan bir adımdır. Ancak, Avrupa Konseyi'nin çıkardığı 1989 tarihli Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ve Avrupa Birliği'nin 1989 yılında çıkardığı Sınırsız Televizyon Direktifi'ne Türkiye ve

KKTC televizyon mevzuatlarının uyumlaştırılması konusunda küçüklerin korunması bakımından atılması gereken adımlar mevcuttur

C. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde

Kıbrıs'ta 1974 öncesinde oluşan savaş ortamında Kıbrıs Türk halkı kişi haklarından biri olan haberleşme özgürlüğünü kullanamamakta ve kitle iletişim araçlarını Rumlar propaganda aracı olarak kullanmaktaydı (BRT Yıllığı, 1985:34), (BRT Bayrak, 1997:6). Bu durumdan dolayı, Türkler küçük bir sahaya hizmet etmesine rağmen 25 Aralık 1963 yılında Bayrak Radyosu'nu kurmuşlardır (BRT Yıllığı, 1985:34). Savaşın sonra, 19 Mayıs 1976 tarihinde bir televizyon haber stüdyosu kurulmuştur. Böylece KKTC'de televizyon yayıncılığı başlamış, o tarihten itibaren Bayrak Radyosu, Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRT) olarak anılan kuruluşa dönüşmüş ve bu adla çalışmalarını sürdürmüştür. Yayınlarını 1963'ten beri sürdüren BRT'nin yasal bir çerçeveye oturtulması ise, kuruluşundan ancak 20 yıl sonra, 22 Temmuz 1983 tarih ve 50/83 sayılı Bayrak Radyo-Televizyon Kurumu Kanunu ve 15 Kasım 1983 tarihli KKTC Anayasası'nın ilgili hükümleri ile gerçekleşmiştir.

1990'lı yıllarda, BRT'nin tekelinde bulunan televizyon yayıncılığı özel sektörde de faaliyet göstermeye başlamış ve birçok özel televizyon yayını ortaya çıkmıştır. Bu değişim, mevzuatta da değişikliği zorunlu kılmıştır. Böylece, 21 Temmuz 1997 tarih ve 39/1997 sayılı Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonlarının Kuruluş ve Yayınları Yasası'yla birlikte Yayın Yüksek Kurulu kurulmuştur. Bununla birlikte, söz konusu radyo ve televizyon kanalları yasallaşmıştır.

II. Televizyonun İşlev ve Özellikleri

Televizyon, kendinden önceki kültürel ve toplumsal etkinliklerin bir bileşimi ve gelişimi olduğu düşünüldüğü için hem teknolojik, hem de kültürel bir biçim olarak nitelenmektedir (Mutlu, 1991:33). Televizyon, insanın günlük yaşantısının öylesine ayrılmaz bir parçası olmuştur ki, kişinin kendisine en yakın bildiği bir arkadaşının, dostunun hatta ailesinin vazgeçilmez bir üyesidir. Her şeyden önemlisi ailede herkesin yapamayacağı kadar çok işlev yapar. Bir yandan eğlendirir, bir yandan bilgilendirir, dış dünyadan haber verir. Televizyon, insanın dışarıya açılan gözü ve kulağıdır.

Mutlu'ya göre (Mutlu, 1991:14), televizyon “anlam kurma” sürecidir. İzleyici ile televizyon arasında zihinsel bir ilişki vardır. Televizyondan yayılan her türlü mesaj, bireyler üzerinde mutlaka olumlu ya da olumsuz bir şeyler ifade eder. Televizyon, toplumdaki bireylerin günlük yaşamlarında öğrendiklerini geliştiren, bu deneyimlerin içeriğinde önemli değişikliklere yol açan, dünyayı gözümüzün önüne getiren bir özelliğe sahiptir. Böyle bir kitle iletişim aracı olması nedeniyle, çocuk açısından da bir anlam yarattığı, yani öğrenilen bilgilerin bireylerde bir takım değişme ve gelişmelere yol açtığı düşünülebilmektedir.

Televizyonu bir kitle iletişim aracı olarak ele alırken televizyon işlev ve genel özellikleri bakımından diğer kitle iletişim araçlarının işlevleriyle örtüşmektedir. Genel olarak ülkeden ülkeye bu işlevlerin yerine getirilme dereceleri farklılıklar göstermesine karşın, iletişim alanında bir Unesco Komisyonunda hazırlanan ve kısaca Mac Bride raporu olarak bilinen kapsamlı çalışmada işlevler sekiz başlık altında toplanmaktadır (Kaya, 1985:16):

“1) Haber ve bilgi sağlama işlevi: Televizyon olaylar ve koşullar hakkında haber ve bilgi aktararak, ulusal ve uluslararası koşulların anlaşılmasını, bilerek tepkide bulunulmasını sağlayabilir.

2) *Toplumsallaştırma: Bireylerin toplumları hakkında genel bilgi ve değerleri edinebilmeleri ve toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmelerinde televizyonun önemli bir yeri bulunmaktadır.*

3) *Güdüleme: Toplumların kendilerine belirledikleri amaçları açıklayarak, özendirerek, bireyin topluluk yaşamına olduğu gibi, bu amaçlar için sarf edilen çabalara da katılmasını sağlamaktadır.*

4) *Tartışma ortamı hazırlama: Televizyon, bireye toplumun değerlerini aktarma ve onu toplumsal amaçlar yönünde harekete geçirmenin yanı sıra, hazırlayabilecekleri bir tartışma ortamı ile bu toplumsal değer ve amaçlara açıklık kazandırabilir, gelişmelere katkıda bulunur.*

5) *Eğitim: Bilgi aktarırken, doğal olarak toplum üyelerinin bilgi düzeylerini, yetenek ve becerilerini daha üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olur.*

6) *Kültürün gelişmesine katkı: Kültürün, gerek tanıtım ve geliştirilmesinde, gerekse kültür mirasının korunmasında televizyonun önemli görevleri vardır.*

7) *Eğlendirme: Televizyon, toplumsal yaşamın baskıcı temposundan bunalan bireylere, hoşça zaman geçirtme, dinlendirme imkanlarını daha ucuz ve çeşitlilik içinde sunabilir.*

8) *Bütünleştirme: Toplumdaki bireyler ve gruplar arasında ilişkiler gelişip, onların toplumlarını olduğu kadar birbirlerini de tanıması ve anlaması için bir ortam doğacaktır. Böylece televizyon bütünleştirici bir işlev de görmüş olacaktır.”*

Bunlar dışında televizyonun, denetim ve eleştiri, kamuoyunu açıklama ve oluşturma görevi ve kontrol erki olma gibi işlevleri de vardır (İçel / Ünver, 2007:112-120). Medya, denetim işlevini hiçbir makam ya da kişi farkı

olmadan yapmalı ve sadece kamusal alanda değil; devletin bulunduğu alanlarda da eleştirisini yapabilme hakkına sahip olmalı ve bu hakla kamuoyunu çok sesli düşünmeye itmelidir. Televizyon, *“hem kamusal iradeyi açıklayan bir araç hem de kamusal iradeye yön veren bir itici güç durumundadır.”* (İçel / Ünver, 2007:114). Televizyon, bilgiyi, kamuoyunun özgürce alabilmesini sağlamalıdır. Eğer bu alım gerçekleşirse kamuoyu aldığı bilgiyi serbestçe kendi görüşleri yoluyla siyasal kararları denetleyerek ve etkileyerek oluşturur. Televizyonun diğer bir işlevi olan “kontrol erki”ni yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak kabul edip, tanımlayabiliriz. Bu erk, devlet mekanizmasının işleyişini denetleyerek ve eleştirerek ortaya çıkmaktadır. Basın, bu bağlamda da televizyon, devlet mekanizmasını en iyi denetleyecek güç olarak kabul edilmektedir.

Aziz ise, televizyonun işlevlerini şu şekilde belirtmektedir:

- 1- Haber verir, eğitir, aydınlatır, bilgilendirir.
- 2- Mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlar.
- 3- Eğlendirir.
- 4- Toplumun ufkunu gözetir.
- 5- İnandırır, harekete geçirir.
- 6- Kuşaktan kuşağa kültürel geçişi sağlar (Aziz, 1982:26-31).

Kanımızca, televizyonun işlevlerini haber verme, denetim ve eleştiri yapma, toplumu ilgilendiren konularda kamuoyu oluşturma -daha doğru bir deyişle kamuoyunun oluşumuna yardımcı olma yani aracılık etme -, oluşan kamuoyunu açıklama, dördüncü güç olarak kontrol erki mekanizması kurma, devleti içte ve dışta tanıtmak, boş zamanların verimli bir şekilde değerlendirilmesini sağlama, halkın eğlence ihtiyacını karşılama, mal ve hizmetlerin tanıtılmasına yardımcı olmak ve millî kültürün gelişmesini sağlama şeklinde saymak mümkündür.

Günümüzde medya patronları ile hükümet arasında çıkar unsuru olsa da medyanın esas görevlerinden biri de eleştirisini en doğru şekilde yapmaktır. Ancak maalesef bu konu her televizyon kuruluşu tarafından olmasa da çoğu televizyon kuruluşu tarafından görmezden gelinmektedir.

Televizyonu işlevleri dışında diğer kitle iletişim araçlarından ayıran kendine has yapısından kaynaklanan birtakım özellikleri de bulunmaktadır:

- a) Televizyon evreni küçültmüştür, 'global köy' durumuna getirmiştir. Herkes her an evrende olup biteni öğrenmektedir. Televizyon olup biteni görsel olarak sunduğu için bireylerin gözünde özel bir yere sahiptir. Televizyonu 8. sanat dalı olarak kabul eden görüşler vardır.
- b) Televizyon halka dönük, yani popüler bir sanat olarak düşünülmektedir. Fakat bu seçkinlerin değil, halkın sanatıdır. Toplumda her türlü kesimin beğenisini kazanır. Ama bununla birlikte, kitle sanatı izleyiciyi ciddi sanattan uzaklaştırmakla kalmaz, onu "gerçek olan şeyi" tanımaktan aciz duruma getirir (Mutlu, 1994b:215). Popüler kültür ürünleri toplumda yaygın olarak paylaşılır, fakat içerik yüzeysel ve geçicidir. Sanattan farkı, estetiğe yönelik değil eğlenceye yönelik olmasıdır. Sanat insanın ruhunu okşayarak rahatlama sağlarken, televizyon insanı düşündürmeyecek ürünler ve yüzeysel bir yaşam şekli sunarak rahatlama sağlamaktadır.
- c) Simgeleri genelleştirir, herkesin malı yapar. Düşünce ve bilgi beraberliği yaratması olumlu bir özelliği olmasına rağmen tek tip değer yaratması açısından olumsuzdur.
- d) Mikrofon yardımcı unsurdur. Görüntü olduğu için mikrofon ikinci plândadır.
- e) Okuma değil anlatım esastır. Televizyondaki kişinin okuması değil, konuşması beklenir. Anlatımda açıklık, netlik, akıcılık,

düzensizlik ve etkileycilik esastır. Toplumun anlayacağı bir dil kullanılır.

- f) Sessizlik kesin değildir. Görüntünün yanında mutlaka ses ögesi kullanılır.
- g) Zaman yiyen bir araçtır. Televizyonu oturup izlemek için zaman ayırmak gerekir.
- h) Kişiyi sürekli karşısında tuttuğu için pasif duruma getirmektedir.
- i) Karmaşık ve pahalı bir araçtır. Harcamalar yönünden diğer araçlara göre daha pahalıdır (Aziz, 1989:65-67).

Aziz, televizyonun özellikleri konusunda aşağıdaki şekilde bir sıralama yapmaktadır (Aziz, 1982:22-26):

- 1- İleti (masaj) aynı anda tüm kitleye açıktır.
- 2- Herkese seslenmek durumunda ve zorundadır.
- 3- Güvenilir iletişim kaynağıdır.
- 4- Evreni küçültmüştür ya da uzakları yakınlaştırmıştır.
- 5- Sayıları sınırlıdır.
- 6- İzleyenin seçme olanağı sınırlıdır.
- 7- Yayınlarda yinleme yoktur.
- 8- İzlemek için okuma becerisi gerekmez.
- 9- Televizyon yayınlarını izlemek fazla bir çaba gerektirmez.
- 10- Kişiyi doğrudan seslenir.
- 11- İzleyici edilegendir.

Televizyonun diğer kitle iletişim araçlarından teknik ve içerik özellikleriyle çok farklıdır. Ancak, televizyonda görüntü avantajına sahiptir. Televizyon sürekli olarak anında tüketilen mesajları üretmek ve yaymak zorundadır. Bu zorunluluk diğer kitle iletişim araçlarındaki üretim, programlama ve zamanlamadan farklı süreçlere neden olur (Mutlu, 1991:43). Gazeteler çoğunlukla günlük, haftalık; dergiler haftalık, aylık, üç aylık vb. dönemlerde üretilirler. Sinemada üretim ve gösterim her istenilen zamanda

üretilebilir. Televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının her biri ayrı ayrı özelliklere sahiptir.

Televizyonun görüntü açısından sinemayla yakınlaşması, sinemanın beyaz perde, televizyonun ise beyaz cama sahip olması benzerliğidir. Fakat, kitlesi, teknik özellikleri, film yapımı farklıdır. Bunun yanında televizyon ekranı sinemaya göre daha küçük kalır. Anlatım dallarının kimi teknik ve biçimsel yetersizlikleri, aynı zamanda o araçlara özgü estetiği oluşturan unsurları da olabilmektedir (Mutlu, 1991:49). Fakat televizyon içeriksel açıdan verdiği enformasyon ile sinemadan daha kapsamlı ve kullanım alanı daha yaygındır. Televizyondan yayınlanan görüntünün olağanüstü gücü, benzeri görülmedik etkilere yol açar. Televizyonun vasatı iyi betimlemesi, sıradanı sıra dışı kılmak, “gerçek etkisi” yaratabilmesi, gösterdiğine inandırabilmesi en önemli özelliğidir. Diğer araçlardan en önemli farkı budur (Bourdieu, 1996:25). Toplumda bireylerin bir konuyla ilgili herhangi bir sorunu ya da konuya özellikle bir merakı yoksa bilgi verici ve öğretici nitelikteki programlar bireylere sıkıcı gelebilmektedir. Bu anlamda televizyon böyle bir konuyu cazip görüntüler haline getirerek ilgi odağı oluşturma özelliğine sahiptir.

A. Televizyonun İzleyici Üzerindeki Etkisi

İnsanların bir arada yaşamaları, kişiler arası iletişimi doğurmuştur. İlkel insanların mağara duvarına çizdikleri resimlerle kurdukları iletişim bugün teknolojinin gelişmesiyle tiyatro, telefon, telgraf, kitap, gazete, dergi, sinema, kaset, radyo, televizyon, video, bant, film, internet gibi farklı iletişim araçları ile sağlanmaktadır. Televizyon, insan hayatını etkileyen en önemli kitle iletişim aracıdır. Öyle ki artık bu yüksek teknolojinin getirdiği hastalığa toplumun birçok kesimi yakalanmıştır. 1920’lerdeki ilk yayınlardan sonra televizyon teknolojisinde büyük gelişmeler olmuştur. Televizyonun haber vermek, eğitmek, eğlendirmek, mal ve hizmet dağıtmak, inandırmak ve harekete geçirmek gibi bir çok işlevi vardır. Böylesine önemli, insanların hayatını etkileyen bir gücün kötüye kullanılmaması gerekmektedir. Bunun

sonucunda televizyon, önceleri pek çok ülkede Devlet denetimi altına alınmıştır (Devlet tekeli sistemi). Televizyon işlevlerini izleyiciye en iyi şekilde ulaştıran görsel-işitsel bir araç özelliği taşır.

Televizyonun insan üzerindeki büyük etkisi, yapısal bazı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Televizyonda sesin yanı sıra görüntünün de olması insanı televizyona daha da bağlamakta ve olayın daha iyi anlaşılmasının yanında akılda kalmasını da kolaylaştırmaktadır.

Televizyonun insanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri toplumsal, psikolojik ve fizyolojik yönden olabilmektedir. Bu etkiler:

- a) Aile bireylerinin daha çok birlikte olması
- b) Eğitim ve öğretim için etkili bir araç olarak kullanılır. Ses ve görüntü, öğrenmeyi daha çok kolaylaştırır.
- c) Dolaylı olarak ekonomiye olumlu ve olumsuz etkisi vardır.
- d) Bir çok şeyi insanoğlunun ayağına getirdiğinden dışarıdaki kültür faaliyetlerine ilgiyi azaltır.
- e) Kişinin tutum ve davranışlarını büyük ölçüde etkiler. Yayın içeriğine göre olumlu ya da olumsuz olarak etkiler.
- f) Özel televizyonlar ilgi çekmek için dramatik yayınlar yaparak etkinin olumsuz olmasına neden olur. Bu durum çocukları şiddet¹ ve zorbalığa itmektedir.
- g) Televizyon kamuoyu oluşturma etkisi olan bir araç olduğundan kişinin özellikle siyasal tutum ve davranışlarını değiştirebilmektedir.

¹ Şiddeti, ani patlayan, dehşet uyandıran, beklenmeyen ve hukuksal yaptırımları olan bir davranış olarak tanımlayabiliriz. Şiddet, dayak, işkence, yaralama, öldürme, darp, küfür, kötü söz, aşağılama vb. şeklinde gerçekleşebilmektedir. Televizyonda bu görüntülere maruz kalan çocuk, bu durumdan etkilenip o tür davranışlarda bulunabilmektedir. Örneğin; Posta gazetesinin 29 Mayıs 2006 yılında yer alan bir haberinde 17 yaşında kendi yaşıtı olan iki kişiyi öldürmesini televizyonda yer alan dizi karakterlerine özenmesiyle gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Aynı durum, Kurtlar Vadisi adlı diziyi izleyen 16 yaşında bir çocuk tarafından da gerçekleştirilmiştir. Çocuk yakalandığı sırada bu dizinin bir repliği olan “Biz burada racon değil, kafa kesiyoruz” cümlesini de kullanmıştır. Bu olaylar, televizyonda nasıl zararlı içerikler bulunduğunu göstermektedir.

- h) Uyku düzeninin bozulması, televizyondaki programları izleme durumuna göre uyku saatlerinin değişmesine neden olur.
- i) Gezme saatlerinin ona göre ayarlanması,
- j) Sağlığı bozma, görmeyi etkilediği, baş ağrısı, mide bulantısı yaptığı düşünülmektedir.
- k) Ekonomiye zarar verme gibi etkileri söz konusudur. Alım gücünü artırır (Aziz, 1989:85-95).

Televizyonun kitap okuma, spor yapma gibi boş zamanlarını değerlendirme gibi etkinliklerinin yerini de aldığı düşünülmektedir. Televizyonun kişiler ve çocukların yaratıcılık ve hayâl gücü üzerine de olumsuz etkisi de söz konusudur.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde artarak devam etmesinin insan yaşamını derinden etkilediği bir gerçektir. İletişim teknolojisinin gelişmesi ve tüm dünyaya yayılması dolayısıyla dünyanın bir yerindeki bilginin, bir olayın anında ve hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamaktadır. Ancak modern yaşam medyasız düşünülemez hale gelmiştir. Bir toplumdaki kültürel, ekonomik, toplumsal vb. gibi yenilikler kitle iletişim araçları ile gündeme gelmekte ve kitle iletişim araçları tarafından gündemden düşürülmektedir. Medyanın bu etkisi doğal olarak toplumun her alanına yansımaktadır.

İletişim araçlarının güçlü ve ikna edici bir etki uyandırdığına ilişkin tartışmalar da söz konusudur. Bir kitle iletişim aracı olan televizyonun ikna edici bu özellikleri ülkemizde çocuk için olumlu ya da olumsuz etkiler de sağlayacağı kesindir. Televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi örneklerle birlikte aşağıda yer almaktadır.

B. Televizyonun Çocukları Etkileme Gücü

Televizyonun olumsuz etkileri konusunda daha çok şiddet ögesi üzerinde durulmaktadır. Elbette bu, çok önemli bir ilişkilendirmedir ve üzerinde hassasiyetle durulması ve sorgulanması gereken bir konudur. Ancak algılama biçimi, algıladıklarını benimseme hızı ve hayata geçirme istekleri ve yanı sıra geleceğin yetişkinleri olmaları açısından bakıldığında televizyonun çocuk üzerindeki etkilerini salt şiddetle sınırlamanın yanlış olduğu düşünülmektedir. Bir başka deyişle bu ilişkilendirme doğrudur, ancak eksiktir. Burada çeşitli alt başlıklar çerçevesinde bu ilişkilendirme tiplerine ve televizyonun çocukları etkilediğine inanılan diğer bazı konulara değinmek istenmektedir. Bu etkilenme oranı sıralaması çocuğun yaşadığı ortama göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak; tüm etkilenmelerin ötesinde, salt kısa vadede değil, uzun vadede olaya bakıldığında en tehlikeli görüneni, televizyonun her bir çocuğu tehlikeli bir biçimde birer tüketim toplumu bireyi haline getirmesidir. Aşağıda da görüleceği gibi bu faktör aynı zamanda gerek kişisel, gerekse ilişkiler bazında, pek çok etkileme veya etkilenmenin de temelini oluşturmaktadır. Çünkü tüketim toplumu bireyi, salt tüketmekle kalmaz, değer yargıları, ilişki biçimleri özetle kişiliğe dönük pek çok değişiklik gösterir. Bu bakımdan da, yani etki yelpazesi düşünüldüğünde de çoğu kez şiddetten daha tehlikeli olabileceği anlaşılmaktadır.

Günümüzde pek çok ülkede televizyonun olumlu veya olumsuz etkileri tartışılmaktadır. Zira, televizyon artık faydalı ve faydalı olduğu kadar da toplum ve özellikle de korunmaya muhtaç kesim olarak çocuklar ve gençler bakımından zararlı olan bir kitle iletişim aracıdır. Toksikolojinin duayeni olan Paracelsus "*Her şey zehirdir, mühim olan dozdur...*" demiştir. Bu deyim, televizyona uyarlandığında, inceleme konusu açısından çocuklar, küçükler ve gençlere yönelik televizyon programlarında aşırılığa kaçıldığında televizyonun adeta bir zehir olabildiğini söylemek mümkündür. ... kanalında 2007 yılında yayınlanan bir eğlence programındaki "don indirme" olayı, ... kanalında 2006 yılında yayınlanan defile programında mankenin üzerindeki

giysinin aniden düşmesi ve bunun iş kazası olarak yansıtılması, ... kanalında gösterilen öğrenci etkinliğinde erkek çocuklara ruj sürülmesi olayında bu tehlikeyi yani zehri görmek ve söylemek mümkündür (Hazar, Zaman Gazetesi, 30 Ocak 2007: 19). Ülkelerin toplumsal yapıları ve buna bağlı olarak televizyon yayınlarının biçim ve içeriğine göre bu etkilenmeler farklılıklar gösterebilmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye matbaaya Avrupa'dan yaklaşık 250 yıl sonra kavuşmuştur. Bu da, bir ölçüde, toplumun yazılı kültürü yaşamadan görsel kültüre geçmesi anlamını taşımaktadır. Gazete ve kitap okuma oranı düşüklüğünün temelinde de bu zihniyet sorunu yer almaktadır. Yine aynı nedenle okuma ve düşünme geleneğinin yerleşmediği Türkiye gibi toplumlarda televizyondan etkilenme çok daha yoğundur. Ayrıca; *"Televizyonu sadece siyasal güç ya da eğlence aracı değil, tüm kültürü yaratan devasa bir sosyalizasyon aracı olarak görmenin zamanı gelmiştir"* (Batmaz, 1998:3).

Yaratılan bu devasa kültürün iki temel dayanağı vardır: Eğlenmek ve tüketmek. Kitle iletişim araçlarının tarihinden ve işlevlerinden daha önce bahsedilmiştir. Bilgilendirmek, haber vermek, mal ve hizmet tanıtımı yapmak ve eğlendirmek gibi işlevleri vardır. Ancak, biraz önce de belirttiğimiz gibi artık eğlenme ve tüketme (belki daha ironik bir ifadeyle eğlendirerek tüketmeye azmettirmek) temel iki işlevi kalmıştır.

Ayrıca gerek Türkiye'de, gerekse dünyada yapılan tüm araştırmalar göstermiştir ki, istisnaî durumların dışında çocukların televizyon izleme sıklığı ve alışkanlığı, televizyonun bu özellikleri de göz önüne alındığında, kişiliğinin oluşması ve başarısı için tehlikeli boyutlardadır. Öte yandan, ailenin tek ya da temel toplumsal kurum olduğu toplumlarda, çocuğun davranışlarının açıklanması ve anlaşılmasında referans kaynağını aile oluşturabilirken günümüz toplumlarında aile, söz konusu sorumluluğunu ya da referans olma özelliğini diğer toplumsal kurumlarla paylaşma durumundadır. Çünkü,

günümüzde bir aile ortamına gözlerini açan çocuk, ebeveyniyle iletişime girmekle kalmayıp, ilk günden itibaren televizyonla da iletişime girmektedir. Televizyon, tek yanlı iletişimiyle izleyiciyi savunmasız yakalamaktadır. Bilinçli bir yetişkin ile henüz bilinci oluşmamış bir çocuğun bundan etkilenme durumlarının aynı olması elbette mümkün değildir.

Konunun temelini oluşturan bu bilgilerin aktarılmasından sonra ilişkilendirme tiplerinin ve çocukların etkilendikleri konuları özetle vermek gerekirse, bunları on başlık altında toplamının mümkün olduğu görülmektedir:

1. Tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri
2. Cinsel kimliğin oluşması ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi
3. Anne ile ilişkisi üzerine etkisi
4. Baba ile ilişkisi üzerine etkisi
5. Şiddet eğilimlerine etkisi
6. Okumaya, düşünmeye ve başarıya etkisi
7. Kültürel yabancılaşmaya etkisi
8. Dildeki yozlaşmaya etkisi
9. Kendi kimliklerinin bağımsız ve özgün bir biçimde oluşmasına etkisi
10. Çocukluğun yitirilişi ve masumiyetin yok oluşuna etkisi

Örneğin;

-18 Mart 2007 tarihli Sabah gazetesinde “25 Nisan 2005'te ise İstanbul Hasköy'de Örümcek Adam hayranı 4 yaşındaki Ege Sarısu "Ben uçuyorum" diyerek babasının gözleri önünde dördüncü kat balkonundan atladı. Baba Sebahattin Sarısu da hemen oğlunun ardından kendini boşluğa bıraktı. Ege'yi havada yakalayan baba hızla beton zemine çakıldı. Babanın kolu ve kaburgaları kırılırken, Ege'nin burnu bile kanamadı. 2006'nın Ocak ayında ise Adanalı 12 yaşındaki Murat Utun, Örümcek Adam'dan etkilenip salonun tavanına ip asıp uçmaya kalkınca, ipin boynuna dolanması sonucu hayatını kaybetti” haberi yer almaktadır (Ek 3).

- 21 Kasım 2007 tarihli Milliyet gazetesinde, çocukların kendilerini süper kahramanların yerine koyması ile ailelerin endişelendiğinden, uzmanların da bu konuda ikiye bölündüğünden bahsetmektedir (Ek 4).

- 20 Ağustos 2004 tarihli Hürriyet gazetesinde, Nuran Çakmakçı köşe yazısında, çocukların, gerçek hayatta olmayan çizgi filmlerde ya da televizyon yayınlarında yer alan kahramanlarla kendini özdeşleştirdiğini anlatmaktadır (Ek 5).

- Radikal gazetesinin 15 Aralık 2004 tarihli yayınında 'gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayımlanmamasına' ilişkin madde uyarınca 'Pokemon' adlı çizgi film nedeniyle Star TV'nin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından uyarıldığını belirtmiştir (Ek 6).

- Radikal gazetesinin 23 Şubat 2005 tarihli yayınında Star TV'nin 'Pokemon' adlı çizgi filminden dolayı üç program için birer kez program durdurma cezası aldığı belirtilmektedir (Ek 7).

- 5 Ocak 2008 tarihli Sabah gazetesinin haberine göre, İngiltere'de dört yaşındaki bir çocuğun boynuna bağladığı halatla ağaçta sallanan çizgi film karakterini taklit etmek isterken öldüğü bilgisi yer almaktadır (Ek 8).

1. Tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri

Yukarıda televizyonun, haber vermek ve bilgilendirmek işlevlerinin yanında diğer iki temel işlevinin 'eğlendirmek' ve 'tüketirmek' olduğuna değinilmişti. Tüketimi teşvik edilen mal ve hizmetlerin tanıtımı, artık salt reklamlarda değil, pek çok programın içinde açık bir şekilde ya da gizlice de yapılmaktadır. Bu, belki ayrı bir çalışma konusu olacak denli önemlidir.

Ancak; burada daha ziyade direkt mal ve hizmetlerin tanıtım programları olan ve dolaysız bir biçimde izleyicileri tüketime yönelten reklamlara değinilmektedir. Reklamlar, sadece yetişkin bireyleri değil, toplumda önemli bir çoğunluk olan çocukları da hedef alarak daha fazla tüketmeleri için her gün yüzlerce mesaj göndermektedir. Ayrıca herkesin de bildiği ve tanık olduğu gibi, reklamlar, kısa süreli ve hareketli oldukları için çocukları pek çok programdan daha çok cezbetmekte ve dakikalarca gözlerini ayırmadan reklamların sonuna dek izlemektedirler. Bu da henüz taze çocuk beyinlerin tüketim arzusu ve marka istekleri ile doldurulmasına neden olmaktadır.

Günümüzde çocuklar, neredeyse doğumlarından itibaren televizyon izlemeye başlamakta, televizyondan fikir kapmak ve etkilenmek herhangi bir beceri gerektirmediğinden, çok erken yaşlarda reklam izleyicisi topluluğunun önemli bir parçası olmaktadırlar. Televizyonların tüketimin sınırlarını genişletmede oynadığı rolün ışığında, çocuklar özellikle reklam endüstrisi için önemli bir hedef haline gelmiştir. Birincisi, çocuğun elinde eskisinden daha fazla para vardır, ikincisi ve daha önemlisi çocuklar, ailelerin marka seçimlerinde başlıca etki faktörleri olarak görülmektedir. Üçüncüsü ise, onları küçükken yakalamanın ve marka sadakâti aşılamanın kolay ve kalıcı olabilmesidir (Unnikrishnan,1996:146-156).

Reklamlarda yer alan sloganların, mesajların altında mutlu hayatlar vaat edilmekte ve bu hayata ulaşmanın tek yolunun o ürüne sahip olmaktan geçtiği ifade edilmektedir. Çoğu kez yetişkin bireyleri bile etkileyen bu mesajlar, henüz toplumsallaşma ve yetişkin birey olma yolundaki çocuğu daha fazla etkilemektedir. Dolayısıyla çocuk, çalışmak, başarılı olmak, erdemli olmak gibi insanî boyuttaki pek çok değer yargısının yerine salt tüketerek mutlu olunacağı yolundaki düşünceye inandırılmaktadır.

Çocuğun nesnelerle olan ilişkisi öyle bir biçimde örgütlenmektedir ki, bu ilişki çocuğun hem kendi kimliği ve değer yargıları üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta, hem de buna paralel olarak çevresindeki insanlarla olan ilişkilerini de bu nesne-insan ilişkileri örüntüsü çerçevesinde görmekte ve

değerlendirmektedir. Çünkü o nesnenin satılması uğruna reklamlarda pek çok değer kullanılmaktadır. Kullanılan bu değerler çerçevesinde iletilen mesajlar kanalıyla da pek çok kimlik, ilişki ve değer yargıları ters yüz olmaktadır.

Reklamın temel amaçlarından biri tüketim için mal satmak olduğundan bu kültürün merkezindeki inançları sürdürmekte ve gelişmesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla reklamlar da basmakalıp örnekleri kullanıyorlarsa, aynı zamanda bu basma kalıp örneklerdeki değer iletilerini de yansıtmaya eğilimindedirler (Burton,1995:150).

Bu değer iletileri zaman zaman yerleşik toplumsal değer yargılarının pekiştirilmesi yolunda bir rol üstlenirken, zaman zaman da çağdaş ve mutlu olma yolundaki vaatlerin ancak o nesnelerin kullanılmasıyla mümkün kılınabileceği yolunda olabilmektedir.

2. Cinsiyet rol tanımları ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi

Tüm programlarda çizilen kadın ve erkek portresi alışılmış kalıpların uzantısında olmaktadır. Yetişkinlere yönelik tüm programlarda olduğu gibi, çocuk programlarında, reklamlarda ve hatta çizgi filmlerde bile bunu görmek mümkündür. Hem kendi cinsel kimliğinin, hem de karşı cinsin nasıl olması gerektiği konusundaki mesajlarla doldurulan beyinler, ilerde yetişkin birey haline geldiklerinde bu beklentiler içinde olmaktadır.

Pek çok çizgi filmde dikkati çeken bir özellik de cinsiyet rol tanımlamaları olmaktadır. Bu tanımlamalarda çocuklar, bir kadın ya da erkek olarak nasıl olmaları gerektiğine ilişkin oluşturulmuş ideal tipleri görmektedir. Bu tiplerin özelliklerine baktığımızda kadınların zayıf, pasif, her zaman erkekten yardım talep eden, kurtarılmayı bekleyen taraf, erkeklerin ise evin geçimini sağlayan, yarışmacı, aktif, kurtarıcı, güçlü, hizmet talep eden taraf olduğu görülmektedir (Timisi / Durlu,1995:500-503).

Aynı şekilde, programlarda yer alan mesajlarda erkek çocukların daha fazla şiddete başvuran taraf olduğu, kız çocuklarının ise, hanım hanımcık, sessiz, sakin, toplum tarafından kendi cinsine yazılan kaderine razı görüntü ve mesajlar yer almaktadır. Bu da çift yönlü bir etki yaratarak kız çocuklarının zayıf ve pasif olmaları ne kadar doğalsa, erkek çocuklarının da o kadar kavgacı ve saldırgan olmaları adeta doğal gösterilmektedir. Adeta cinsiyete dair şiddet eğilimleri onaylanmakta ve körüklenmektedir.

3. Anne ile ilişkisi üzerine etkisi

Çocuk, bir önceki bölümde sözü edilen kadın ve erkek rol tanımlamaları çerçevesinde bir anne görmek istemektedir. Tüm programların içeriğinde aktarılan anne tipinde olduğu gibi iyi ve ideal anne, evin tüm işlerini yapan, babaya ve çocuklara sürekli hizmet eden, onların her dediğini yerine getiren bir annedir. Bunun tersi halinde pek çok evde büyük sorunlar çıkabilmektedir.

Reklamlarda, çocuğunun sağlığını ve mutluluğunu düşünen tüm annelerin hangi ürünleri kullanması gerektiği bilinçaltına öylesine enjekte edilmektedir ki bu ürünleri kullanmayan anneler, çocuklarını düşünmeyen kötü anneler olabilmektedir. Çarpıcı olması açısından temizlik maddeleri ve margarin reklamları anımsanmalıdır. O temizlik maddesini kullanmayan anne, çocuğunun hijyen ve sağlık koşullarını önemsemeyen, ya da o margarini kullanmayan anne ise çocuklarının beslenmesine özen göstermeyen anneler olarak algılanmasına neden olacak nitelikte sunulmaktadır.

Tüm bunlar da çocuğun anneyle olan iletişimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir. Yani, iyi anne, onlara hizmet eder ve orada sunulan ürünleri kullanır veya çocuğuna alır. Burada bir anlamda *"gizli bir onay ve cezalandırma sistemiyle"* (Burton,1995) aslında anne de cezalandırılmaktadır. Bunları yerine getiremeyen pek çok annenin suçluluk duyması sağlanmaya çalışılmaktadır.

4. Baba ile ilişkisi üzerine etkisi

Yine özellikle reklamlar aracılığıyla mutluluğun tek yolunun çok nesneye sahip olmak, ya da çok tüketmek olduğu aktarılmaktadır. *"İnsanlar ne kadar çok şeyi olursa o kadar çok mutlu olacağını sanır"* (Fromm,1991;18). Bu anlamda da evin geçimini sağlamakla yükümlü olduğu enjekte edilen baba, daha çok nesne alamazsa, ya da çocuklarının daha fazla tüketmelerini sağlayamazsa, onların mutluluğunu sağlayamayan bir baba konumuna düşürülmektedir.

Yine bir üst bölümde tanımlanan cinsiyet rolleri anne gibi babayı da iki anlamda etkilemektedir. Birincisi baba dışarıda çalışır, para kazanır, evin tüm ihtiyaçların sağlar ve hatta onun da ötesinde karısının ve çocuklarının en iyi biçimde rahat ve konforlu yaşamaların sağlamakla yükümlüdür. Bunu sağlayamayan baba, yeteneksiz ve beceriksizdir. Reklamlarda almak o kadar kolaydır ki, bunu yapamayan baba işe yaramaz bir adamdır.

Öte yandan, dışarıda para kazanan ve ailesinin daha rahat ve konforlu yaşamasını sağladığına göre de evde ayaklarını uzatıp tüm işleri karısından beklemek de hakkıdır. Bu anlamda da yılların getirdiği geleneksel anne-baba rolü bir kez daha pekiştirilmiş olmaktadır. Bu tiplerin istisnaları olsa da bu ender örnekler genel tabloyu değiştirmemektedir.

Öte yandan pek çok program aracılığıyla iletilen mesajlarda baba, ailenin güven ve namusundan sorumlu olarak gösterilmekte ve bundan dolayı da babanın çevresine uyguladığı şiddet gizli bir biçimde onaylanmaktadır. Bunun ise iki temel olumsuz etkisi vardır: Birincisi, çocuk babasını öyle görmek istemektedir (özellikle de erkek çocuklar), ikincisi de büyüdüğünde o tip bir baba olması öğütlenmektedir.

5. Şiddet eğilimlerine etkisi

Yukarda da belirtildiği gibi, medya-çocuk ilişkisinde üzerinde en fazla durulan, araştırma yapılan konu şiddettir. Araştırmalar, televizyonun tek başına şiddete yöneltmediğini, ancak özendirdiğini ve arttırdığını göstermiştir. Şiddet ögesinin yer aldığı görüntüler, salt çocuk ya da yetişkin değil , tüm yaş gruplarına yönelik programlarda yer almaktadır. Şiddet, haberlerden, filmlere, dizilerden çizgi filmlere dek her yerde her an hayatın bir parçası olarak sunulmaktadır Bu da şiddetin sıradanlaştırılması gibi çok tehlikeli bir olguyu beraberinde getirmektedir (Örneğin; Gazze’de, Hamas’ın denetimindeki El Aksa TV’de yayınlanan bir çocuk programında hırsızlık yapan bir tavşan karakterinin elinin kesilmesine karar verilmekte ve çocukları şeriata, bununla beraber de şiddete yönlendirmektedir (Ek 11))..

Burada önemli iki noktanın altını çizmek ve ayrımını yapmak gerekmektedir: Yetişkinlere dönük programlardaki şiddet görüntüleri ve çocuk programları, özellikle çizgi filmlerdeki şiddet görüntüleri: Bunu ayırmanın iki nedeni vardır: Birincisi, çocukların, yetişkinlerin televizyon izlediği saatlerde televizyon izleyip izlememeleri gibi bir sorun olmasıdır. Bilindiği gibi, ailelerin pek çoğunda çocuklar, belli bir saate kadar anne-babayla birlikte televizyon izlemektedir. En azından haberlerde aile birliktedir. Ancak televizyon konusunda duyarlı ve dikkatli davranarak çocuklarına belli saatlerde kısıtlamalar getiren aileler de ne yazık ki çocuklarını çizgi filmlerden koruyamamaktadır. Yani, bir yerden kaçarken diğer tarafa yakalanmaktadırlar.

Bazı çizgi filmlerde karakterler onca şiddetten sonra ayağa kalkabilmektedir. Yani orada uygulanan şiddetin zarar vermediği gibi bir algılama da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca, filmlerde sevilen karakterler, karşılarındaki kişilere şiddet uyguladıklarında çocuklar tarafından coşku ve heyecanla izlenmekte ve kahramanın yenmesi yönünde tezahürat yapılmaktadır. Örneğin; kendisini bir *Pokemon* kahramanı zanneden bir çocuk, onun gibi uçabileceğini düşünüp üçüncü kattan atladiğı haberleri

medyada duyulmuştur. Ayrıca, Tercüman gazetesinin 25 Mart 2005'teki bir haberine göre 16 yaşındaki genç, arkadaşını bıçaklayarak öldürmüştür. Yakaladıktan sonra verdiği ifadede "*Kurtlar Vadisi'ndeki Polat Alemdar gibi olacağım*" demiştir. Yine aynı habere göre, ilkokul öğrencileri arasında yapılan araştırma sonucunda çocukların mafya olmak istedikleri belirtilmektedir (Ek 1). Bir başka örnekte ise, Posta gazetesinin 29 Mayıs 2006 yılında yer alan bir haberinde 17 yaşında olan bir gencin, kendi yaşıtı olan iki kişiyi öldürmesini, televizyonda yer alan dizi karakterlerine özenmesiyle gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Ek 2).

Haberlerde yer alan silah, bomba, kanlı bıçak, ambulans, çarpışan arabalar, birbirini vuran insanlar, yanan ormanlar, yanan ve yıkılan evlerin hepsi de olumsuzluk içermekte ve nitekim çocuklar tarafından da öyle algılanmaktadır.

Şiddet konusunda son olarak şunun ifade edilmesi gerekmektedir: Tek başına televizyondaki şiddet görüntülerinin, çocukları şiddete yönelttiğini söylemek elbette yanlıştır. Ancak; araştırmalara göre, çocuğun şiddete başvurması, çocuğun bulunduğu aile ortamı, çevre ve eğitime paralel olarak değişim göstermektedir. Örneğin; sevgi ve huzur dolu bir ailede bulunan ve iyi bir eğitim alan bir çocukla, aile içinde şiddete maruz kalan, ya da ailede ve çevresinde şiddete tanık olan ve iyi bir eğitim olanağına sahip olamayan çocuklar, ve hele sokaklarda her türlü şiddetin içinde yaşayan çocuklar yana konduğunda ne demek istendiği daha iyi anlaşılacaktır. Belki de, deyim yerindeyse, televizyondaki şiddet görüntüleri çocuğun şiddete başvurma nedenleri arasında ikincil ama önemli bir yer tutmaktadır.

6. Okumaya, düşünmeye ve başarıya etkisi

Yukarıda sözü edilen yazılı kültür-televizyon ilişkisi tekrar hatırlanılırsa, yazılı kültür insanlara düşünmeyi, yorumlamayı ve sorgulamayı

sağlamaktadır. Oysa, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte bir "gösteri" dönemi başlamış, bu eğlence ve gösteri döneminin başlamasıyla birlikte insanlar sadece gösterilenleri almakla yetinir olmuşlardır. Artık, yorumlama bir kenara, düşünmek bile en son düşünülen şey olmaya başlamıştır. Çok nadir olarak düşünmeye iten bir program olsa bile insanlar "*bütün gün yoruluyoruz zaten*" diyerek eğlenceyi ve gösteriyi tercih etmektedirler.

Yetişkinlerin bile televizyon tutsağı oldukları ve çoğu kez etkilendikleri bir ortamda çocukların bundan soyutlanamayacağı ortadadır. Kaldı ki, yarının yetişkin bireyleri olacak olan çocukların algılama ve bilinç düzeyi düşünüldüğünde durumun daha da vahim olduğu görülmektedir. Televizyon tek yönlü bir toplumsallaştırma aracıdır, çünkü çocuk televizyona soru soramamakta, açıklama isteyememekte ve itiraz edememektedir. Çocuk televizyonun etkisi altında kalmakta ve pasif duruma düşmektedir. Çünkü etkileşim tek yönlü bir biçimde gerçekleşmekte, yani sadece televizyondan çocuğa doğru olmaktadır.

Çocuklar televizyon önünde duygusal olarak hissetmektedirler, fakat kanıt aramamaktadırlar ve çok defa da düşünmemektedirler. Yaratılış olarak, bu durum kanıtlamaya direnmeyi geliştirmemektedir. Bilişsel çalışmanın olmaması da çocuğun yorulmasını doğurmaktadır. Tüm bu genel durum, çocuğun televizyon yayınlarını kolayca emmesini ve içine çekmesini kolaylaştırmaktadır. Televizyon uyutmaktadır. Televizyon eğlendirmekte ve doyurmaktadır. Bu iki olanak uyutmak için en fazla kullanılan yöntemdir (Saatçılar,1997).

Ayrıca, çocuğun aşırı bir biçimde televizyon izlemesi, onu okumaktan, sinema ve tiyatroya gitmekten, hatta çoğu kez oyun oynamaktan bile yoksun bırakmaktadır. Çocuğun sosyal ilişkileri zayıflamakta ve çocuk, içe kapalı bir hale gelebilmektedir. Öyle ki, çoğu kez yemek yemek için bile anne babasının yanına gitmemekte ve yemeği tepsi içinde sunulurken televizyonu izlerken yemesi sağlanmaktadır.

Televizyon izlenirken programların sık sık reklamlarla kesilmesi, dikkatin sürekliliğinin yitirilmesine yol açmakta, yoğunlaşma kapasitelerinin bozulmasına neden olmaktadır. Bunların dışında televizyon, çocukta yazısal anlatımdan hareketle öykü inşası için zorunlu olan kapasiteyi, zihinsel imgelerin inşası kapasitesini azaltmaktadır (Revue,1998:37). Görüldüğü gibi, belki daha az önemli değil ama, televizyon, şiddetin de ötesinde çocuğun kişisel gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

7. Kültürel yabancılaşılmaya etkisi

Bilindiği gibi, televizyondaki programların bazıları, çizgi filmlerin ise neredeyse tümü dış kaynaklıdır. Yani bu ürünleri tüm dünya ülkeleri izlemektedir. Bu ise, her toplumda ve o toplumdaki bireylerde ve özellikle çocuklarda farklı etkilenmeler yaratmaktadır.

Eğlence endüstrisiyle tüm toplumlar aynı anda etkilenmektedir. Geleneksel toplumların kültürleri üzerinde bu yolla televizyon, negatif etki yaratmaktadır. Endüstrileşmiş toplumlar işleyim ritmi açısından bu mesajları kabul etmeye daha uygundur. Mesajları ulaştıran dil de ulus kültürleri ve alt kültürleri bozmaktadır. Kültürel yabancılaşılmayı arttırmaktadır (Mac Brides,1981:160-162).

Dolayısıyla, çocuklar, kendi öz kültür ürünleri ile değil, başka ülkelerde üretilen kahramanlar ve farklı değerlerin işlendiği programlarla büyümektedirler. Bu da çocukları kendi ulusal kültürüne yabancılaşılmayı doğurmaktadır.

8. Dildeki yozlaşmaya etkisi

Yine, yukarıda ifade edilen etkilenmeler nedeniyle televizyon, en önemli ifade ve iletişim aracı olan dil üzerinde de oldukça olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu etkilenme iki biçimde olmaktadır: Birincisi, kullanılan sözcük sayısının azlığıyla beraber argo ifadeler, ikincisi ise, kendi ana dilinin yozlaşmaya başlamasına etkisidir. Bu iki etmen, yabancı kaynaklı programların yanı sıra, yerli programlarda da sıkça rastlanılan Türkçe'nin yanlış, kötü, yabancı özentili ve kısır bir şekilde kullanılmasından ileri gelmektedir. Türkçe'nin yanlış kullanılmasına örnek olarak Ata Demirer'in Kanal D'de yayınlanan Beyaz Show programında telefonla bağlanan bayan izleyicinin “*kız arkadaşınız var mı?*” sorusuna “*yok. vericen mi?*” şeklindeki cevabı verilebilir.

Bunun gibi, bazı televizyon kanallarında popüler müzik olarak yayınlanan şarkı ve türkü sözlerinde yer alan Ankaralı Namık “Arabada Beş Evde Onbeş” adlı şarkı sözünde “*yakacaksın sobayı, ısıtacak odayı, saat beşe gelince de, göreceksin pompayı*” gibi sözler yer almaktadır. Bu sözler, popüler kültür adı altında küçüklerin ve gençlerin günlük hayatlarında sıkça kullandıkları sözler haline gelmektedir. Bu da ne yazık ki, dilde bozulmaya, yozlaşmaya, argo konuşmaya ve iletişim bozukluğuna yol açmaktadır.

Elbette, bunun yanı sıra başka örnekler de vardır. Bunlardan birisi, Show TV’de 15.07.1999 tarihinde gerçekleşmiştir. Örneğe göre; “*dubleks*” olarak yazılması gereken kelime “Bodrum Akyarlar’da 220 Metrekare Deniz Manzaralı “*Dublex*” Villa Arsaları 15 ay Vade ile” olarak İngilizce yazılmıştır.

Bir diğer örnekte ise, “*ekspresi*” olarak yazılması gereken kelime, TGRT’nin 15.07.1999 tarihli yayınında “Ankara *Expresi*” olarak kullanılmıştır.

Televizyon kanallarının bir çok yayınında kullanılan program isimlerinin yabancı kaynaklı kelimeler oldukları görülebilmektedir.

9. Kendi kimliklerinin bağımsız ve özgün bir biçimde oluşmasına etkisi

Burada aktarılan hiçbir maddenin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği açıkça görülmektedir. Aynı şekilde, çocukların bu etkilenmeler çerçevesinde kendi özgün kimliğini ve kişiliğini oluşturmaması da çok doğal olmaktadır. Kanımızca, en sinsi tehlikelerden ve olumsuzluklardan biri de bu olmaktadır. Çocuk, kendini izlediği programlardaki kişilerin veya daha yoğun olarak filmlerdeki karakterlerin yerine koymaktadır (yukarıda verilen "Kurtlar Vadisi" örneğindeki gibi).

Çoğu kez hayran olduğu kahraman ya da karakter, büyüyünce olmak istediği kişidir. Böylece, çocuk kendi kişisel bilinci, çalışması ya da yetenekleri ile değil, tamamen farklı etkilenmelerle büyüyünce "O" olmak istemektedir. Bu, bazen bir yarışma programı sunucusu, bazen filmdeki kötü adamları döven erkek karakter, bazen de güzelliği sayesinde zengin ve yakışıklı bir erkekle evlenen bir kadın karakter olabilmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bunlar da yukarıda değinilen okuma, yorumlama ve yargılama yetilerinin bilinen nedenlerle gelişmemesinden kaynaklanmaktadır.

10. Çocukluğun yitirilişi ve masumiyetin yok oluşuna etkisi

Tüketim ve şiddet başta olmak üzere, tüm bu etkilenmelerin sonucu olarak, artık eski çocuklara benzeyen çocukları görebilmemiz neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Giysileri, tüketimleri, tavırları, yok olmaya başlayan oyunları ve nesneleştirilen minicik bedenleriyle artık çocukluk yok olmaktadır. Çocukluğun yok olmaya başlamasıyla da çocukla özdeş, insanların o dönemine atfedilen "masumiyet " de giderek ortadan kaybolmaya başlamıştır.

Tüketim adı altında günümüzde her yerde, hem yok oluşları hem de karikatürsü dirilişleri kutsayan bazı tarihsel yapıların parçalanmasına tanık

olunmaktadır. Aile çöküyor mu?, aile yüceltilir. Çocuklar artık çocuk değil mi? çocukluk kutsanır gibi (Boudrillard,1997:116).

Çocuklar, belirli bir biçimde televizyon aracılığıyla, çocukluklarından yoksun bırakılmaktadırlar. Televizyon sayesinde, çocuklar çaresiz bir biçimde yetişkinler konumuna alıştırılmaktadırlar. Televizyon çağından önce, ana okullarındaki çocukların yapmış oldukları resimler daha çocuksu ve barışçıl iken, günümüzde yok edici robotlarla dondurulmuş şiddet içerikli olarak karşımıza çıkmaktadır (<http://www.cocukaile.com>).

Televizyonun tüm bu özelliklerinden bahsettikten sonra, 'küçük' kavramının tanımlanması ve daha sonra da konunun Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve KKTC Hukuku'nda nasıl yer aldığını incelemek gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

‘KÜÇÜK’ ve ‘ÇOCUK’ KAVRAMLARI VE TELEVİZYON YAYINLARINA KARŞI KÜÇÜĞÜ KORUYUCU MEVZUATIN DEĞERLENDİRİLMESİ (Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku ve K.K.T.C. Hukuku’nda ‘Küçük ve ‘Çocuk’ Kavramları ve Maneviyata Zararlı Televizyon Yayınlarına Karşı Küçüğü Koruyucu Düzenlemeler)

I. Küçük Kavramı ve Küçüğün Korunması Gereği

İnceleme konusu, televizyon yayınlarındaki zararlı içerikten küçüğün korunmasını araştırmak olduğundan, aşağıda öncelikle “çocuk” ve “küçük” kavramlarının hukuk ve psikoloji açılarından tanımlarının yapılması gerekmektedir. Hukuki tanım, yapılacak düzenlemeler bakımından önem arz ederken; psikolojik inceleme ve tanım, çocuğun bilişsel gelişimi bakımından önem taşımaktadır.

Sözlük anlamında insan yavrusunu ifade eden 'çocuk' deyiminin Çocuk Hakları ve Çocuk Hukuku bakımlarından ne olduğunu anlayabilmek ve tespit edebilmek, "hangi andan itibaren hangi yaşa kadar, çocuk korunmaya muhtaçtır?" sorusunun cevaplandırılmasıyla mümkün olur. Çocuğun hayatının ilk anından itibaren esaslı şekilde korunmaya ve yardıma muhtaç olduğu her türlü şüphe ve tartışmalardan uzaktır. Ancak, bu korunma ve yardım, diğer bir deyişle küçüklük devresi hangi an'a, çocuğun kaç yaşına kadar devam edecektir? Bu soruya kesin ve yeterli bir cevap bulmak kolay değildir. Çünkü, her çocukta zarurî olan bu korunmanın devam edeceği müddet, yaş, onun genel olarak biyolojik gelişmesinin hızına sıkı sıkıya bağlıdır. Her çocukta değişik olan biyolojik gelişmeyi açık ve oldukça kabule şâyan bir dış belirtiye, bedenî olgunluğa bağlamak mümkündür. Roma ve İslam Hukuku gibi eski hukuklar bedenî olgunluğun cinsi olgunluğa erişmekle tamam olduğunu kabul ederlerken, modern hukuk sistemleri, ancak fikri

olgunluğa erişmiş çocukların küçüklük devresinden, diğer bir deyişle korunmaya ve yardıma muhtaç olma devresinden kurtulmuş olduklarını yani ergin (reşit) olduklarını kabul etmektedirler (İnan, 1968:10-11).

Çocuk hakları genelde çocuğun yaşamasına, gelişmesine, korunmasına ve katılımına ilişkin öğeleri içermektedir. Başta gelen ve en büyük hak sayılan yaşama hakkı, yeterli yaşam standartları ve sağlık hizmetlerinden en iyi biçimde özgürce yararlanmayı öngörür. Çocuğun gelişmesine ilişkin haklar arasında ise, eğitim, bilgilenme, oyun, boş zaman ve kültürel etkinliklere katılma haklarıyla birlikte düşünce, din ve vicdan özgürlükleri yer alır. Korunma, sömürü ve zulmün tüm biçimlerini, çocuğun ailesinden keyfi olarak ayrılmasını ve ceza sistemindeki aşırılıkları hedeflemektedir. Düşünceleri serbestçe belirtme ve kendisini ilgilendiren konularda söz ve karar sahibi olmanın yanı sıra, en geniş anlamda toplumda etkin bir rol oynama ise, katılım hakları arasında yer almaktadır (Ballar, 1998:5-6)

İlk kez 1556 yılında basılmış olan “Le Grand Propriete de Toutes Choses” (Her şeylerin Büyük Sahibi) adlı 20. ciltlik ansiklopedide çocukluk yaşları aşağıda gösterildiği üzere tanımlanmaktadır:

- Doğumdan bir yaşına kadar: bebek
- Birinci yaş: Birinci yıl ile yani dişlerin gelişmesiyle başlamakta ve yedi yaşına kadar sürmektedir
- İkinci yaş: “Puer”, Latince çocuk anlamında olup, “Puerita” ise, gözbebeği anlamında 14 yaşına kadar sürmektedir
- Üçüncü yaş: “Adolescence”, buluş çağı olup, 14 yaşından başlamakta, 21 ya da 28 yaşına kadar sürmektedir
- Gençlik: 44 yaşına kadar devam etmektedir
- Olgunluk: Ölene kadar sürmektedir (Ballar, 1998:4)

Sözlük anlamında çocuk, insan yavrusunu ifade eder. Küçük kavramı ise, daha ziyade hukukla ilgilidir.

A. Hukuk Açısından

Türk Hukukunda çocuk kavramıyla birlikte başka kavramlar da kullanılmaktadır. Örneğin, Eski Türk Ceza Kanunu'nda çocuk, 'evlat', 'sabi' deyimleri kullanılmaktadır.

Çocuk, gelişen insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yaştaki insandır. Ancak, çocukluk üst sınırı belirsizdir. Yasalar çocukluğun bitimini başka başka belirlemiştir.

08.12.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre, 18 yaş ve aşağısında olanlara “küçük”, 18 yaşını dolduranlara ise, “ergin (reşit)” denilmektedir (m. 11).

5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur (m.31).

Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde 18 yaşından küçük olanlar “çocuk” kabul edilmiştir.

1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununda 18 yaşından küçükler Kanun kapsamına alınırken, mülga 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da 15 yaşından aşağı olanlar Kanun kapsamına alınmıştır. Ancak, 2253 sayılı Kanun'da (m.6), Avrupa Birliği'ne uyumlaştırma çalışmaları çerçevesinde 30.07.2003 kabul tarihli ve 4963 sayılı Kanun'un 8. maddesiyle yapılan değişiklikle bu yaş 18'e çıkarılmıştır. Böylece “küçük” kavramı, bir anlamda

“çocuk” kavramıyla özdeşleştirilerek ve Avrupa Birliği Mevzuatına uygun bir şekilde, 18 ve daha aşağı yaşta olanlar “küçük” olarak kabul edilmiştir.

2253 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 15.07.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda "çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmıştır.

B. Psikoloji Açısından

Televizyon programlarının içeriklerinin çocuklar ve küçükler tarafından algılanışını belirleme bakımından çocuğun psikolojik gelişimi önem taşır. Zaten, hukuk kuralları da ortaya konulurken ülkelere göre herhalde çocukların psikolojik, zihinsel ve biyolojik gelişimleri dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte, hukukî açıdan evrensel bir kural olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde erginlik yaşı olarak onsekiz yaşın tamamlanması kabul edilmiştir.

Çocukluk oyun ve öğrenim yıllarını kapsayan tüketici dönem olarak tanımlanırsa, üst sınır 12 yaş da olabilir, 25 yaş da olabilir (Yörükoğlu, 1983:3)

Çocuk (child), küçük insandır. *“Gessel’e göre çocuk deyimi, 0-25 yaşları arasındaki insanı anlatır...genellikle ergenlik çağına kadar geçen yaş süresinde insan çocuk olarak kabul edilir. Bu süre ise kız ve erkeklere göre değişmektedir”* (Hançerlioğlu, 1993:260)

Genel bir tanımlama yapmak gerekirse çocuk, ergenlik çağından (büluğa ermeden) önceki kız ya da erkektir ve ergenlik yaşı da çocuklara göre farklılık göstermektedir.

Çocuk kavramına ilişkin tanımlar çocukluk yaşı ile ilgili olarak, farklı süreleri kapsıyor olsa da, bu tanımların ortak noktaları, çocukluğun doğumla birlikte başladığı ve çocuğun kişiliğini kazanana kadar devam ettiğidir.

İnsan yavrusu, tüm canlılar içinde en yoğun bakıma ihtiyaç duyan ve en uzun sürede olgunlaşan canlıdır. Uzun yıllar korunup, kollanması ve desteklenmesi, yönlendirilmesi gerekmektedir.

Doğumla beraber başlayan çocukluk sürecinde diğer canlıların yavrularının aksine, insan yavrusu, oldukça uzun bir süre hayatta kalabilmek için başkalarına (öncelikle anne ve babasına) muhtaçtır. Çocuğun hayatının ilk yılları tamamen ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların tatmini döngüsüne dayanmaktadır. Çocuk denilen varlık iyi tanınmalı, onun özelliklerine uygun tedbirler zamanında alınmalıdır. Böylece çocuk, tehlikeli dönemlerini kolayca geçebilir ve kendisini koruyabilecek çağa sağlam erişebilir (<http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/>).

Özellikle 20. yüzyıldan itibaren çocuk, geleceğin bireyi, toplumun bir ferdi olarak görülmeye ve bu bağlamda gereken ilgiyi görmeye başlamıştır. Bu yüzyıldan önceki toplumlarda anne ve çocuk üzerinde babanın tartışmasız hakimiyeti söz konusu olmuştur.

Çocuk, gelişmekte olan, çevresiyle sürekli etkileşen, merak eden insan yavrusudur. Henüz kendi kimliğini kazanmamış en küçük yurttaştır. Geleceğin yetişkini olarak toplumda söz sahibi olacaktır. Dolayısı ile, onun ruhsal ve bedensel olarak, sağlıklı büyümesi, toplumun refahı ve mutluluğu için son derece önemlidir ve bu açıdan bakıldığında çocuk mutlak sûrette korunmalıdır. Çocuk, dışardan gelen her türlü etkiye açıktır. Bu nedenle de televizyonun olumsuz etkilerinden zarar görmeye en açık, en güçsüz ve bu anlamda en fazla korunması gereken kesimdir. Bir diğer neden ise çocukların televizyondaki gösterimlerden hangilerinin gerçek hangilerinin ise kurmaca olduğunu anlayamamasından kaynaklanmaktadır. Diğer neden de insanların

çocuklarını her türlü zararlı etkiye karşı koruma güdüsünden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, televizyon, çocukların korunması gereken bir araç durumundadır. Televizyon, en yıkıcı gücünü etkiye en fazla açık durumdaki çocuklar ve gençler üzerinde göstermektedir (Ceylan, 2003:23).

Bu açıdan bakıldığında, çocuğun bilişsel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimi ile psikolojik gelişimine de bakmak gerekmektedir. Tez'de, çocuğun fizyolojik gelişimi kapsam dışına bırakılmıştır. Çünkü, televizyon yayınlarındaki zararlı içeriğe, hemen her gün maruz kalan çocuklar, henüz bilişsel gelişim sürecinde olduklarından, iyi-kötü, gerçek-kurgusal gibi ayrımları yapamamakta ve onun için izledikleri zararlı içeriklerden olumsuz etki almaktadırlar. Çocuğun gelişim süreçleri Jean Piaget, Kohlberg ve Erik Erikson'a göre incelenmişlerdir. Buna göre;

1. Bilişsel Gelişim

a. İlk İki Yılda Görülen Bilişsel Gelişim: Bebek doğumunun ilk gününden itibaren çevresini keşfetme çabasına başlamaktadır. Keşif çabasında kullandığı temel araçlar doğuştan getirdiği duyuşsal ve hareketsel yeteneklerdir. Bilişsel gelişimin aşamalarından birini çocuk nesnelerin değişmezliğini keşfederek başarmaktadır. Önceleri bebek için nesne ancak kendi görsel alanı içindeyken vardır. Nesne ortadan kaldırılınca nesnenin yok olduğunu artık var olmadığını düşünür. Bir yaşına doğru çocuk nesnenin değişmezliği kavramını anlamaya başlar ve göz önünden kaldırılan bir nesneyi etrafına veya masanın altına bakarak arar. Değişikliklerin olabilmesi için çocuğun çevreyle etkileşim içinde olması gerekir. Olgunlaşma çocuğun sinir sistemini geliştirerek onun daha karmaşık algılamalar yapabilecek düzeye gelmesini sağlarken, çocuğun çevresiyle duyuşsal ve hareketsel etkileşim yapması bilişsel gelişimin temelinde yatan öğrenme deneyimlerini oluşturur.

b. 2-5 Yaş Arasında Bilişsel Gelişim: Bu devrede daha önce kazanılan iç temsil süreçleri daha karmaşık ve çok yönlü olmaya başlar.

Çocuk bu devrede kelime kullanmaya ve ilkel bir düzeyde ilk olarak bir sembol ile bu sembolün temsil ettiği nesne arasındaki ilişkiyi anlamaya başlar. Çocuk iç temsilden başka bir deyişle kelime, kavram ve sembollerin verdiği zenginlikten faydalanarak oyun yaşamına yeni zenginlikler getirir. Örneğin; bir ağaç dalını at gibi kullanmaya, ana-baba rollerine girerek arkadaşlarıyla yetişkin ilişkilerini taklit oyunları oynamaya başlar. Bu sembolik, hayali ve oyunsal maceralar sayesinde çocuk yavaş yavaş gerçek yaşama hazırlanır. Çocuğun bu yaşta becerdiği önemli adımlardan biri nesneleri kategorilere ayırmayı öğrenmesidir. Nesnelerin büyüklük, renk, biçim gibi belirli duyuşal özelliklere göre sınıflandırması, nesnenin değişmezliği aşamasından sonra kendini gösterir. Beş yaşına ulaştığında çocuk, bir nesneyi ayrı, bağımsız bir nesne olarak değil, o nesnenin ifade ettiği sınıfın bir temsilcisi olarak görebilir. Piaget'e göre dil gelişimi, çocuğun bilişsel gelişiminin belirli bir aşamaya ulaşmasının doğal sonucudur. Bilişsel gelişimin temelinde dil gelişimi değil, aksine dil gelişiminin temelinde bilişsel gelişim yatar.

c. 5-12 Yaş Arasında Bilişsel Gelişim: : Doğumdan 2-3 ay sonra nesnelerin yok olduğunu düşünen çocuk, 12 ay civarında nesnelerin değişmez olduğu aşamasına ulaşır. Beş yaşına doğru çocuk nesneleri zihinsel olarak temsil eder ancak, bu kavramlar ve semboller üzerinde zihinsel işlemler yapamaz. Çocuk yedi yaşına doğru yaklaştıkça toplama, çıkarma gibi bilişsel işlemleri yapmaya başlar. Bu dönemde çocuk olayları başkalarının gözünden görmeye başlar. Bu yaş evresinde çocuk, iki önemli beceriyi geliştirir. Becerilerinden biri sınıf içerme becerisidir, başka bir deyişle bir sınıfa ait olan nesnelerin, başka bir sınıfın alt dizisi olabileceğini anlar. Örneğin, köpekler hayvanlar sınıfının bir alt dizisini oluşturabilir. Çocuğun kazandığı ikinci önemli beceri daha önceki evrede ancak nesnelere dokunarak gerçekleştirebildiği sınıflama sürecini sembolik olarak yapabilmesidir.

Bu evrede çocuğun bilişsel alanda başardığı değişiklikler üç grupta toplanabilir:

1. Çocuk nesnelerin ve olayların renk, biçim, yükseklik gibi dış duyuşal özelliklerinin baskısından kurtulup, onların kitle, hacim, sayı gibi iç özelliklerini kavrayabilecek hale gelir. Bu değişiklikler çocuğun cinsiyet anlayışında, sayı kavramının gelişmesinde, mekan ilişkilerini kavramasında kendini gösterir.
2. Okul çağındaki bir çocuk bir olayı diğer insanın gözüyle görebilmeyi zamanla daha iyi becermeye başlar. Bu dönemde çocuğun düşünce tarzı Piaget'e göre ego merkezli (egocentric) düşünce tarzıdır. Ego merkezli olmaktan kurtulup, diğer kişinin gözüyle dünyayı görebilmek çocuğun sosyal ilişkilerinde yeni bir aşamaya yol açar.
3. Çocuk, dış dünyadaki nesnelerin yerine kafasında geliştirdiği semboller ve zihinsel operasyonlar aracılığı ile işlemler yapmaya başlar. Gördüğü nesneleri sınıflar, aralarındaki ilişkileri gözler ve dış dünyada bir değişiklik yapmadan kendi zihin dünyasında o yaşa göre oldukça karmaşık zihinsel buluşlara ulaşır.

d. 12-18 Yaş Arasında Bilişsel Gelişim : Formel operasyonlar evresine gelen bir birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazırdır, çünkü, bilişsel gelişimin en son aşamasına gelmiştir. Formel operasyonlar gelişirken bireyin kişilik yapısı da gelişir ve bireyin ahlâk anlayışında olduğu kadar kendini algılayışında da temel değişiklikler yer alır. Bu düzeye ulaşan bir çocuk, belirli bir sorunu çözebilmek için değişik hipotezler geliştirir ve her hipotezi birer birer dener. Çocuğun düşüncesine ve sorunlara yaklaşmasına bir düzenlilik, formel yapı, akıl yürütme süreci gelmiştir.

Mantıksal düşüncenin kendini gösterdiği düşünce tarzlarından biri tümdengelimdir. Tümdengelim düşünme tarzında belirli bir genelleme, doğruluğu kabul edilen bir temel düşünce alınır ve bu düşüncenin doğurduğu olasılıklar bulunur. Bilimsel ve teknolojik bilginin her aşamada gerekli olduğu endüstrileşmiş ülkelerde, formel operasyonlara dayalı düşünce biçimi, bireyin eğitimini başarıyla tamamlayıp doktor, mühendis, bilgi işlem uzmanı gibi başarılı bir meslek sahibi olabilmesi için gereklidir.

Kohlberg ahlâksal düşünmenin gelişmesini, Piaget'nin kuramına dayandırmış ve ahlâksal düşüncenin gelişmesini gösteren 7 aşamalı bir tablo oluşturmuştur. Bu tablo:

1. Aşama. Cezaya İtaat Yönelimi: Davranış bütünüyle dışarıdan denetlenir. Dışarıdan gelen emirler, cezalar ve ödüllendirmeler davranışın yönünü belirler. Cezalandırılan davranış kötü, ödüllendirilen davranış iyidir. Gücü elinde tutan otoritenin (yetişkinlerin) her dediği doğrudur.
2. Aşama. Bireysellik, Amaca Yönelik Değiş Tokuş: Bireyin gereksinmelerini gideren her şey doğrudur. Karşısındaki ile doğru dürüst bir alışveriş ve değiş tokuş kurabilmek bir kimsenin doğru yolda olduğunu gösterir. Bireyler arasındaki anlaşma ve söz vermelere değer verilir.
3. Aşama. İyi Çocuk Yönelimi: Diğerlerini, özellikle kişinin aile üyeleri gibi yakını olan kimseleri memnun etmek için yapılan hareketler doğrudur. Bireyin kendisinden bekleneni yapması en doğru hareket biçimidir.
4. Aşama. Yasa ve Düzen Yönelimi: Çocuğun algılaması aile içi sorunları aşmış ve tüm toplumu kapsamaya yönelmiştir. Bireyin görevini yapması, yasalara boyun eğmesi, yasayı temsil eden otoriteyi dinlemesi ahlâksal davranış olarak görülür.

5. Aşama. Toplumla Sözleşme Yönelimi: Yasalar önemlidir, ancak, bu aşamada yasalar, istendiğinde değiştirilebilen sözleşmeler olarak görülür. Yasaların amacı, toplumun büyük kesimine hizmet edebilme olduğuna göre, sırası geldiğinde bu amacı gerçekleştiren diğer seçeneklerin düşünülmesinde de bir sakınca olmamalıdır. Sözleşme ve anlaşmalar bir kez yapıldıktan sonra her iki tarafı da bağlayıcı bir özellik taşır.
6. Aşama. Evrensel Ahlâk İlkeleri: Bu aşamada bireyin düşüncesini temel ahlâk ilkeleri belirler. Ahlâk ilkeleri ile yasalar arasında çoğu kez bir çelişki olmadığı için ahlâk ilkelerine uyan birey kendiliğinden yasaya uygun davranmış olur. Ne var ki, yasa ve ahlâk ilkeleri arasında bir çelişki olduğunda, bireyin ahlâk ilkelerine uyması beklenir.
7. Aşama. Kutsallıktan Kaynaklanan Ahlâk Anlayışı: Bu aşamada birey kendini, içinde yaşadığı toplumu, insan ırkını aşan evrensel bir düzen kurmaya çabalar ve bu kutsal düzenin bir parçası olarak her şey ile uyum içinde yaşamaya yönelir. Bu tip düşüncesinin temelinde Mevlana'nın, yaratıcıya duyulan sınırsız sevgi ve bağlılığın yattığı, *“gel ne olursan gel, evimiz gönül evidir, kapısı herkese açıktır”* anlayışı yatar.

2. Zihinsel Gelişim

Piaget'e göre zihinsel gelişim dönemleri :

- a. **Duyusal Devinim (Motor) Dönemi (0-2 Yaş) :** Çocuğa duyular ve duyu organları yolu ile ulaşanlar önemlidir. Çevresindeki nesnelere dokununca etkileşimde bulunur, bu dönemde çocuğun özgür hareketlerine engel olmamak gerekir. Bu dönemde çevresi ile ilişkili olarak bazı kavramlar gelişir.

- b. İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş) :** Bu dönemde nesnelerin yerini simge alır. Deneyimlerine göre akıl yürütür. Nesneleri sınıflandırır, oyunlarda simgesel işlem görülür.
- c. Somut İşlem Dönemi (7-11 Yaş) :** Bu dönemde maddenin korunması, ağırlıkların korunması ilkeleri gerçekleşir. Yani; geniş bir kapta bulunan suyu, uzun bir cam şişeye doldurulduğunda, miktarının değişmediğini söylemektedir. Daha önceki dönemlerde bunu başaramamaktadır. İlkokul yıllarına rastlayan bu dönemde öğrencinin derslere ilişkin faaliyetlerinin deney, ders levhası, maketler, modellerle gerçekleştirmesi, ağırlık, alan ve hacim ölçülerinin somut olarak sınıfa getirilmesi gerekir.
- d. Soyut İşlem Dönemi (11-...) :** Bu dönemde çocuk yetişkin gibi soyut düşünebilir. Ergen bu dönemde tümevarım ve tümdengelim yolları ile düşünebilme yeteneğini kazanır. Somut işlem döneminden soyut işlem dönemine geçişin nasıl olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Piaget bunu ergenlik çağının başlarında görülen nörofizyolojik yapı değişikliğine bağlamaktadır. Bunun yanı sıra, bireyin içinde yaşadığı toplumun toplumsal ve kültürel yapı ve özelliklerinin de bunda rol oynadığı kabul edilmektedir (<http://tebesirtozu.blogcu.com/2007697/>).

3. Psiko-Sosyal Gelişim – Psikolojik Gelişim

Erikson, gelişmeyi insan yaşamının tümünü kapsayan bir süreç olarak görmüş ve ergenlik çağından sonraki dönemlerin de temel özelliklerini, sorun ve bunalımlarını tanımlamıştır. Erikson'un "İnsanın Sekiz Evresi" başlığı ile geliştirdiği dönemler kuramı, normal ve normal olmayan kişilik gelişmesini açıklamaktadır. Erikson bu sekiz evreyi benlik gelişiminin aşamaları olarak tanımlamıştır. Her evrede benlik, belli bir takım gelişmeleri tamamlamakta; sorunları çözmekte ve evreye özgü bir psiko-sosyal bunalımı atlattır. Evrelerin adı, benliğin o evrede geçirdiği özgül psiko-sosyal bunalıma verilen

addır. Erikson, her evrede benliğin karşılaştığı bir olumlu benlik ögesi bir de bunun karşıtını belirtmiştir. Temel güvenin karşıtı temel güvensizliktir.

1. Temel Güven: Bebekte, toplumsal güven duygusunun ilk belirtileri beslenme, uyku, sindirim gibi işlevlerde düzen ve rahatlığın bulunuşudur. Bu dönemde bebek tümünden alıcı bir yapıdadır. Bu alıcı yapıya karşı annenin verici oluşu karşılıklı düzen ve denge sağlamaktadır. Annenin vermeye hazır oluşu ve bunu istemesi, onun da bu vericilikten bir şeyler aldığını gösterir. Böylece, bebeğin ilk toplumsal başarısı, büyük kaygı ya da öfkeye kapılmadan, annesinin gözünden silinmesine, bir süre uzak kalmasına dayanabilmesidir. Böyle bir başarı, bebeğin benliğinde varlığı kesinlik kazanmış bir annenin olduğunu gösterir. Anne bir süre gözden uzaklaşabilir fakat, az sonra gelecektir. Gözden şu anda silinmesi tamamen yok olması değildir. Demek ki, düzenli alma-verme ilişkisi bebeğin zihninde annenin sürekliliğini sağlar. Karşılıklı etkileşen bu iki organizmanın bütünleşmesindeki temel öğeler süreklilik, tutarlılık ve aynılıktır. Erikson'un görüşü şöyle özetlenebilir : *“Çevremdekiler bana bakıyor, veriyor, varlığımı tanıyor. Onların sürekli, tutarlı ve aynı kişiler oluşu güvenilir kesinliktedir. Ben verilmeğe değer, güvenilir bir varlığım”*.

Bu dönemin tehlikesi çocuğun yeterli güven duygusu kazanamayışı ve temel güvensizlik çekirdeğinin büyük oluşudur. Böyle bir durumun örnekleri aile içinde büyüme olanağı bulamayan çocuklarda görülür. Çocuğa çok iyi bakım veren fakat, bakıcılarında süreklilik ve aynılık bulunmayan çocuk yuvalarında en önemli sorun, temel güven duygusunun gelişmemesi ya da yıkılmasıdır. Temel güven ve temel güvensizlik arasındaki çatışmanın çözümü için gerekli davranış örüntülerinin geliştirilmesi benliğin ilk görevlerinden biridir. Bu, aynı zamanda anne-babanın da ilk görevidir. Ama şunu açıkça belirtmek gerekir ki, bebeklik çağında elde edilen güven duygusunun niceliği, bebeğe verilen besilerin ya da sevgi gösterilerinin niceliğine değil, daha çok anne-çocuk ilişkisinin niteliğine bağlıdır.

2.Özerklik (Autonomy): Birinci yaşı sonuna doğru çocuğun kas ve hareket dizgesi iyice gelişir. Ayağa kalkmak ve yürüyebilmek, çocuğun anne kucağından çevreye doğru uzanması; yatay ve bağımlı var oluştan, dikey ve hareketli, özerk varoluşa geçişin ilk adımlarıdır. Çocuk, birbirine karşıt iki istek arasında seçim yapabilme durumuna girmiştir. Bu durum, insanoğlu için yepyeni bir yetinin gelişmesi demektir; istemek ya da istememek; yapmak ya da yapmamak. İşte, özerklik duygusu birbirine karşıt istek ve eğilimler arasında bir seçim yapabilme gücüdür. Bu evrede, dışarıdan yapılacak denetim ve öğretiler, çocuğun bir seçim yapma yetisini aşırı uçlara götürmeyecek biçimde güven verici olmalıdır. Bu evrede, çocuk birbirine karşıt duygu ve eğilimler üzerinde giderek bir denge kurmayı, seçim yapabilmeyi ve istenç (irade) yetisini geliştirir. Kendi benliğine saygısını yitirmeksizin kendi kendini denetleyebilme duygusundan iyi niyet ve onur duygusu doğar. Özetle, özerklik duygusu, bireyin yalnızca ayrılaşmış bir varlık olduğunun algılanması değildir. Aynı zamanda, karşıt dürtü ve eğilimler arasında bir seçim yapabilmesi; benlik saygısını yitirmeden, utanç ve kuşkuyla kapılmadan kendi kendisini denetleyebilmesidir. Erikson, Tanrı'ya inancın kaynağında temel güven duygusunun bulunduğunu ileri sürmüştür. Toplum içinde “düzen ve yasa” ilkesinde özerklik ve istenç duygusuna bağlanmıştır.

3. Girişim: Çocuk, 3-4 yaşlarında beden ve kişilik bakımından hızla büyümektedir. Artık, sanki bir yetişkin gibi daha sevecen ve rahat; düşünmesinde daha parlak; hareketlerinde daha canlı ve etkindir. Bu dönemde çocuğun motor gelişmesi hızla olgunlaşırken, cinsel organlara yönelik ilgileri de artmıştır.Çocuğun motor ve zihinsel güçlerinin artışına bağlı olarak, eylem alanı, istek ve emelleri de genişlemektedir. Bu evrede çocuk, cinselliğinin artık yeni bir boyut kazanması, yani, eşeyssel bir anlam taşıması ile, özel bir bunalım dönemi geçirmektedir. Bu bunalımın üstesinden gelmek için çocukluk cinselliği artık bırakılmalı; yavaş yavaş ana ya da baba olma sürecine girilmelidir. Anne ya da baba ile özdeşim yaparak çocuk benliği gelişir, bir üst-benlik oluşmaya başlar. Çocuk, içinde bulunduğu toplumun

rollerine, işlevlerine, kurallarına göre davranmaya; o toplum için geçerli araç-gereci, silahı kullanmaya ve kendisinden küçük çocuklara bakım vermeye yönelir. Çocukta giderek bir törel sorumluluk duygusu gelişir.

İşte, çocuğun psiko-sosyal gelişiminin bu evresinde, cinsel konulara dalması, bitmek bilmez bir öğrenme merakının ortaya çıkması, bir anne, bir baba yerine geçmeye özenmesi ve bu doğrultuda emeller beslemesi, girişim duygusunun öncüleridir. Girişim her eylemin zorunlu bir parçasıdır. Bireyin girişim ve becerme gücü ceza korkusu ve suçluluk duygusuyla kısıtlanır. Bu tür girişim kısıtlanması ve suçluluk duyguları kişinin edilgin, ürkek ve bağımlı kalmasına yol açar. Özetle, çocukluğun 3-6 yaşlarında gelişen olumlu benlik ögesi girişim duygusudur. Girişim duygusu özerk ve özgür düşünmek, geleceğe yönelik emeller beslemek ve eyleme geçmek için rahatlık ve güç sağlar. Bu dönemin tehlikesi aşırı suçluluk duygusunun gelişmesidir.

4. Çalışma ve Yapıcılık (Industry): 6-7 yaşlarında çocuk, ruhsal dünyası ile, artık gerçek yaşama girmeye hazır gibidir. O toplumda geçerli öğrenme alanını ise, o alanda çalışması ve üretici olabilmesi için gerekli hünnerleri kazanmalıdır. Artık kendi ailesinin koruyucu yatağında değil, toplumun sağladığı öğrenme ve çalışma alanında kendini göstermek zorundadır. Okul çocuğunun benlik sınırları içine artık araç gereçler girer. Bu araçları ve gereçleri kullanabilmek için beceriler geliştirir.

Bu dönemde, çocuğun karşılaşabileceği tehlike, yetersizlik ve aşağılık duygusudur. Eğer araç-gereç ve öğrenim dünyasına uyum yapamaz ve umudunu yitirirse onları benimsemeyebilir. Bunun sonucunda aile içi bağımlılığa dönebilir. Bu dönemde bir başka önemli tehlike de çocuğun öğretilenleri olduğu gibi alması; bunların dışına çıkamaması ve sonunda öğrendiği teknolojinin kölesi olmasıdır. Böylece çocuk benliği daralır, özerk ve gelişimci benlik gelişmesi kısıtlanır.

5. Kimlik (Identity): Toplumun araç-gereç ve beceriler dünyası ile iyi bir ilişkinin kurulması ve ergenlik çağıının gelmesi ile çocukluk dönemi sona erer. Gençlik çağı başlar. Ergenlik ve delikanlılık yaşlarında bedenin ve eşeyssel organların hızlı bir gelişimi olur. Bu dönemde delikanlı kendine göre ne olduğu ve ne olacağı ile, başkalarına göre kendisinin ne olduğu sorularına yanıt arar.

Bu evrede benlik kimliğinin oluşması, çocukluk çağıında yapılmış olan özdeşimlerin toplamından öte bir şeydir. Eski özdeşimler delikanlının yeni değerlerine ve rollerine uygun nitelik kazandırılarak benimsenir. Böylece yenileştirilen özdeşimlerle eski özdeşimler arasında bağlar kurulur. İşte kimlik duygusu benliğin bu bütünleştirme yetisinin artan biçimlerde yaşanması, kişiliğe yerleşmesidir. Kendi bireysel benliğinde yerleşmiş olan süreklilik ve aynılık duygusu toplumsal yönden de kazanılır. Erikson'un kimlik duygusu diye belirlediği duygu, eskiden çekirdek durumda varolan kimlik duygusu ile, bu dönemde gelişen ve toplumsal anlam yüklenen kimlik duygusunun bütünleşmesi ve buna bağlı olan güven duygusudur. Kimlik duygusunun cinsel, toplumsal ve mesleksel öğeleri vardır.

Gencin cinsel yapısı ve yeterliliği konusunda önce bir takım soruları ve kuşkuları olabilir. Kendi cinsel yapısını, yeterlilik ve gücünü, düşüncede ya da eylemde, başkaları ile karşılaştırır. Bu konuda başkalarınca da nasıl görüldüğünü merak eder. Kendini sınar, yarışmaya kalkar. Zamanla, sağlıklı gencin bu tür sınamaları, yarışmaları ve kuşkuları yatıştır. Kendi cinsel yapısının ve yeterliliğinin gerçekçi kabullenilişi ile cinsel kimlik duygusu olgunlaşır.

Toplumsal yönden kimlik duygusu, delikanlının kendi grubu ve toplumu içinde rollerini, yerini ve değerini tanıması, tanıtmasıdır. Delikanlı kız ve erkekler kendi grupları içinde çok acımasız olabilirler. Kendilerine benzemeyenleri dışarıda tutarlar. Bir yandan arkadaşlarının içten bağlılığını, sadakatini denerler, gerçek dostluğu ararlar. Bu evrede görülen aşık olma

yalnızca cinsel bir konu değildir. Delikanlı aşkı büyük oranda, gencin kendi benlik imgesini bir başkasına yansıtması; onun tarafından nasıl görüldüğünü, nasıl değerlendirildiğini anlamak ve bu yolla kendi kimliğine tanım bulma çabasıdır. İşte bunun için delikanlılık aşkında cinsellikten çok konuşma egemendir.

Kimlik duygusunun gelişmesinde mesleksel uğraşıya yönelmek ve bir meslek kazanmak için eğitim ve hazırlıklara girmek büyük önem taşır. Hemen her toplumda kimlikle meslek iç içedir. Bu nedenle, mesleksel kimliğin kazanılabilmesi için sağlanan eğitim ve iş olanakları ile ilgili sorunlar delikanlı bocalamasının en belirgin yanını oluşturur. Roller ve meslek uğraşları iyi belirlenmemiş, olanakların kısıtlı olduğu toplumlarda gencin uzun süre bocalaması kaçınılmazdır.

Görülüyor ki, kimlik duygusu, bireyin, soyut olarak kendi benliğinin bilinçli ve bilinç dışı kabullenışı olduğu gibi, cinsel, toplumsal ve mesleksel yönlerden somut gelişimlerinin de tamamlanması gerekmektedir.

6. Yakınlaşma (intimacy): Delikanlılık döneminden sonra genç yetişkinlik çağı başlar. Delikanlılık döneminde en önemli sorun kimliğin araştırılması, kimlik duygusunun yerleşmesidir. Bundan sonraki dönemde yani genç yetişkinlik çağında, artık birey kendi kimliğini bir başkasının ya da başkalarının kimliği ile birleştirebilmeye hazırlar. Bu yakın ilişkiler kurma evresidir. Kuşkusuz eski dönemlerde candan dostluklar, yakınlaşmalar olmuştur. Gençlik çağında başlayan yakınlaşmanın ise değişik bir boyutu vardır. Burada yakınlaşma, yakın ilişki kurma derken, bireyin somut birleşmelere, eşleşmelere kendini bırakabilmesi; bu yakın ilişkilerde özveride bulunabilmesi ve ödünler verebilmesi anlaşılmaktadır.

Asıl eşeysel uyum bu evrede gerçekleşir. Delikanlılık çağındaki cinsel yönelimde çelişik duygular vardır. Psikanaliz kuramı insanlık için iyi cinsel uyumu bir ülkü olarak ortaya atmışsa da bunun nasıl bir uyum olduğunu

açıkça tanımlamamıştır. Erikson, kalıcı toplumsal anlamı olabilecek eşeyssel uyum (genitality) “ütopyasında” şu öğelerin bulunması gerektiğini belirtir :

- Karşı cinsten,
- Sevilen bir eş ile,
- Karşılıklı doruk-doyuma ulaşabilmesi,
- Karşılıklı güven duygusunun paylaşılabilmesi,
- İş, üreme, eğlenme alanlarında birlikte bir düzen kurulabilmesi,
- Yeni yetişecek kuşaklara yeterli gelişme olanaklarının birlikte sağlanabilmesi.

7. Üretkenlik (Generativity): Olgun insan kendisine gereksinim duyulmasını bekler. Olgun kişinin de yetiştirdiği kuşaklardan desteğe, rehberliğe ve bakıma gereksinimi vardır. Üretkenlik deyince yeni bir kuşağı oluşturmak ve ona rehberlik etmek anlaşılmaktadır. Üretkenlik kavramı üretim yapabilme ve yaratıcılık anlamlarını da içermektedir. Kuşkusuz bir çok kişiler için sanat, bilim alanındaki yapıtlarda üreticiliğin içinde sayılmalıdır. Bu evredeki tehlike kısırlık, verimsizlik, durağanlık ve benliğin yoksullaşmasıdır. Bir bakıma orta yaş çöküntülerinde böyle bir durağanlık ve benliğin yoksullaşması söz konusudur. Bu tür çökkünlüklerde üretilmiş ve yetiştirilmiş olan ürünlerden, çocuklardan beklentilerin gerçekleşmemesi, yetersizlik, yoksullaşma, durmuş olma duygusuna yol açabilir. İşte bu nedenle, bu evrede olumlu yön üretkenlik, olumsuz yönde durağanlık adını almaktadır.

8. Benlik Bütünlüğü (Ego Integrity): Yaşlılık dönemini kapsayan bu evrede, daha önceki evrelerde kazanılmış benlik özelliklerinin artık iyice olgunlaşması ve birbirleri ile bütünleştirilmesi benliğin en önemli görevidir. Benlik bütünlüğünün kapsayıcı bir tanımını yapmak güçtür. Bu, benliğin kendi içinde bir düzen ve anlamın bulunmasıdır. Bu, benliğin yalnız kendisini değil, tüm insan benliğini özseverliğin ötesinde bir sevişidir. Benlik bütünlüğü, olumlu-olumsuz, acı-tatlı yönleriyle bütün bir yaşamın olduğu gibi kabul edilidir. Bu, bir bakıma geçmişteki yaşantıların tümüyle kendisine ait

olduğunun kabullenışı; geleceğin korku ve endişeyle karşılanmamasıdır. Yaşanmış olan geçmişin yeni baştan başka türlü yaşanabilmesi için pişmanlıklarla dolu bir özlem yoktur. Geleceğin ne olacağı bellidir ve benlik bütünlüğüne ulaşmış kişi sonucu kesin belli olan gelecekte, yani, ölümden ürkmeyiz. Benlik bütünlüğü duygusundan yoksun oluşun belirtisi geçmiş günlerin iyi yaşanmamış olduğu duygusu, yeni baştan yaşama özlemi ve ölüm korkusudur. Ölüm korkusunda, bireyin biricik ve bütün yaşamı oluşunun kabul edilemeyeceği vardır. Bu çağın tehlikesi, umudun kaybı (despair) ve ölüm korkusudur. Yaşlılık çağındaki “benlik bütünlüğü” duygusu ile bebeklik çağındaki “güven duygusu” hem birbirine çok bağlı, hem de benzemektedir (<http://tebesirtozu.blogcu.com/2007697/>) (Yıldırım N, Yıldırım K., 2008).

Bu bilgilerin ışığında Uluslararası, Türk ve K.K.T.C.’de Hukuku’nda çocuğun yani küçüğün ne şekilde ve hangi düzenlemelerle korunduğunu belirtmek gerekir. Aşağıda, bu konuya değinilmiştir.

II. ULUSLARARASI HUKUK, TÜRK HUKUKU VE K.K.T.C. HUKUKU’NDA KÜÇÜK KAVRAMI

Dünyada, Türkiye’de ve KKTC’de televizyon yayıncılığının kamusal yayıncılıktan ticari yayıncılığa geçişi görülebilmektedir. Bu geçişle birlikte televizyon, izleyiciyi bir çeşit tüketici olarak görmeye başlamıştır. Ticari yayın kuruluşları, yayınlarının içeriğini bu doğrultuda düzenlemektedir. Yayınlarda eğlence amaçlı programlar ortaya çıkmış ve dar gelirli, cahil insanlar bu tür programları daha çok tercih etmeye başlamışlardır.

Televizyon yayınları geniş kitleleri etkileyebilmekte ve bunu yaparken de hiçbir ayırım gözetmemektedir.

Toplumun en küçük bireyi olan ve geleceğin yetişkinleri olacakları için fiziksel ve ruhsal sağlıkları son derece önem taşıyan çocuklar da, televizyon

izleyicileri arasında büyük bir yeri kaplamaktadır. Çocukların bu kadar çok izlediği televizyon programları, onları olumlu ve olumsuz etkilere maruz bırakabilmektedir. Bu son derece önemli bir konudur ve bu konuda en önemli görev, ailelere düşmektedir. Çünkü, içeriği çocuklar için uygun olmayan bu programları izlemek ya da gereğinden fazla televizyon karşısında kalmak, ailelerin bu konudaki duyarsızlığından kaynaklanmakta ve sonuçta çocuklar arzu edilenin tam aksine, olumsuz etkilerle karşı karşıya kalmaktadır. Oysa çocuklar, fiziksel ve zihinsel gelişim sürecinde oldukları için çeşitli uyaranlar karşısında etkilenebilir. Dolayısıyla, çocukları bu tür yayınlara karşı korumak gerekmektedir. Çocuklar, yetişkinlere oranla daha fazla korunmaya muhtaçtır.

Basın ve yayın organlarının özgürlükçü bir ortamda yayınlarını sürdürmeleri demokrasinin varlığının baş koşullarından birisidir. Kitle iletişim araçlarının eğitsel ve kültürel işlevlerinin yanı sıra, kamuoyu oluşturma ve oluşan kamuoyunun açıklanması, yöneticilerle yönetilenler arasında köprü olma, yasama, yürütme ve yargı organlarına ilaveten, dördüncü güç olarak halk adına yöneticileri denetleme gibi demokratik işlevleri vardır.

Gerek uluslararası, gerekse ulusal kanunlar yoluyla güvence altına alınan basın ve yayın organlarıyla düşünce ve kanaatleri açıklama ve yayma hürriyeti, elbette ki sınırsız değildir.

Toplumun kurucu unsuru olan bireylerin temel hak ve hürriyetleri, kitle iletişim araçlarının özgürlüklerini sınırlamaktadır. Özellikle çocuklar, içinde bulundukları gelişim sürecinin dış etkilere açık olması ve onların fiziksel ve ruhsal anlamda, her bakımdan sağlıklı büyümeleri, gelecekte toplumun sağlıklı olması anlamına geldiği için, çocukların, kitle iletişim araçları karşısındaki konumları, uluslararası sözleşmeler ile, ulusal kanunlar, yoluyla düzenlenmiştir.

A. ULUSLARARASI BELGE VE SÖZLEŞMELERDE KÜÇÜKLERİ KORUYUCU HÜKÜMLER

Küçüğün korunması uluslararası belge ve sözleşmelerde de ele alınmıştır. Bunun nedeni, Uluslararası düzenlemelerin dünyada bulunan birçok ülkede de faydalı olması ve ulusal düzenlemelerin yeterli olmamasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletini de ilgilendiren bu belge ve sözleşmeler imzalanarak, devlet tarafından küçüklerin korunması konusunda tedbirler alınmıştır. Bu tez konusuyla ilgili olduğu düşünülen sözleşme ve belgeler aşağıda yer almıştır.

1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir.

6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile "*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmi Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması*" kararlaştırılmıştır.

Bakanlar Kurulu Kararı, 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır(<http://www.belgenet.com/>).

Konumuzla ilgili olduğu düşünülen maddeler aşağıda yer almaktadır.

-Madde 12: *Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.*

-Madde 19: *Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.*

2. Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme

Avrupa Konseyi'nce 1950 yılında hazırlanıp, 1952 yılında yürürlüğe giren bu Sözleşme, Türkiye tarafından 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşmenin;

- 8. maddesinde, *“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir”* hükmü yer almaktadır.

- 10. maddede ise, *“Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve*

tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir” hükmü de yer almaktadır.

3. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nca 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Önsözü’nde, çocuk haklarının güvence altına alınması gereğinin gerekçeleri şöyle belirtilmiştir (27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete):

“Savunmasız konumları nedeniyle çocuklar özel bir duyarlılığa ve korunmaya muhtaçtırlar. Çocuğa ilk elde bakım ve koruma sağlayacak olan ailenin bu konudaki sorumluluğu büyüktür. Çocuğun gerek dünyaya gelmeden önce, gerekse sonrasında, yasal açıdan ve diğer açılardan korunması gerekmektedir. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerine saygının önemi ve çocuk haklarının güvenceye alınmasında uluslararası işbirliğinin rolü büyüktür.”

Ayrıca, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede yer alan Önsöz’de, bu Sözleşmelere ne şekilde uyacaklarıyla ilgili olan kısım aşağıda belirtilmiştir (www.unmikonline.org/);

- *Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,*
- *Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha*

geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

- *Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,*
- *Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,*
- *Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,*
- *Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,*
- *Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,*

- *Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu'nca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23. ve 24. maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10. maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak,*
- *Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi, “çocuğun gerek bedensel, gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu”nu hatırd tutarak,*
- *Ulusal ve Uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,*
- *Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,*
- *Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,*

- *Her ÷lkedeki, özellikle gelişmekte olan ÷lkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,*

ocuk Haklarına Dair Sözleşme kurallarını kabul etmesi gerektiği belirtilmiştir.

ocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin konumuzu ilgilendiren maddelerine göre;

Madde 17- Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslar arası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler;

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler; (29. madde çocuğun eğitimini ele almıştır)

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik eder.

Madde 34- Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler.

Bu maddeye göre devlet, çocuğu türlü cinsel sömürü ve suistimalden korumakla yükümlüdür.

4. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi

Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi (European Convention on Transfrontier Television), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 5 Mayıs 1989 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Mayıs 1993 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme Türkiye tarafından 7 Eylül 1992'de imzalanmış, 21 Ocak 1994'de onaylanmış ve 1 Mayıs 1994'de yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin Türk iç hukukuna doğrudan yansıması 13 Nisan 1994 tarihinde kabul edilen 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"la (R.G.: 20.04.1994 T. ve 21911 S.) ve bu Kanun gereğince Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından çıkarılan "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik" (m.1) (R.G.: 17.04.2003 T. ve 25082 S.) gerçekleşmiştir. 3984 sayılı Kanun'da Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nde yer alan ana ilkelerin çoğu bulunmaktadır.

Bu Sözleşmede, küçükleri yayınlardaki zararlı içerikten koruyan hükümler bulunmaktadır (<http://www.rtuk.org.tr>).

Sözleşmenin 7. maddesinde; *"Tüm program hizmeti unsurları, sunuş ve içerik açısından, insan değerine ve başkalarının temel haklarına saygılı olacaktır. Özellikle, açık saçık olmayacak ve bilhassa pornografi içermeyecektir, şiddete uygunsuz şekilde önem vermeyecek ve ırksal nefreti kışkırtma eğiliminde olmayacaktır. Çocukların ve ergenlerin fiziki, zihinsel veya ahlâki gelişimine zarar verebilecek tüm program hizmeti unsurları, iletim ve alınma zamanı dolayısıyla onlar tarafından izlenebilecekleri zamanlara programlanmayacaktır"* hükmü yer almaktadır.

11. maddesinde ise; *"Çocuklara yönelik olan veya çocukları kullanan reklamlar ve tele-alışveriş onların çıkarlarına zarar verebilecek şeylerden"*

kaçınacak ve onların özel hassasiyetlerini göz önünde bulunduracaktır” denilmektedir.

Ayrıca, bu Sözleşmede yer alan Değişiklik Protokolünün ana özelliklerinde, Komite, küçüklerin şiddet içerikli olarak değerlendirilen programları izlemelerini engellemek için tasarlanan tekniklerin kullanımı taraftarı ve karşıtı olası tezleri dikkatle değerlendirmiştir. Komite, bu teknik işlemler yararlı bir araç olabilirse de, bunların sorunlara tam bir çözüm sağlamadıkları sonucuna varmıştır. Bu bakımdan, Bakanlar Komitesinin elektronik ortamda şiddetin gösterilmesi ile ilgili üye Devletlere R (97) 19 sayılı Tavsiyesine dikkat çekmiş ve teknik işlemlerin halkın programlara erişimi kontrol etmesine imkan verip vermediğine bakılmaksızın, programlarının şiddet içeriğinden yayıncıların sorumlu olmaya devam etmeleri sonucuna varmıştır.

Sonuç olarak, her tür önlem için erken olacağına ve değiştirilen Direktifin Madde 22b’sine göre, *“Avrupa Komisyonunun üstlenmesi gereken, ebeveynler veya veliler tarafından küçüklerin izleyebilecekleri programlar üzerinde uygulanan kontrolü kolaylaştırmak için alınabilecek diğer önlemlerin olası avantajları ve çekinceleri üzerindeki araştırmanın sonuçlarını bekleminin tercih edileceğine karar verilmiştir.*

Daimi Komite ayrıca, Konvansiyonun değiştirilen Direktifin küçüklerin korunması, program içeriği ve reklamlar ile ilgili hükümleri ile aynı ayrıntılara sahip olacak şekilde söz konusu Direktife uygun hale getirilmesinin uygunluğunu da incelemiştir. Ancak, Konvansiyonun hazırlanması sırasında genel bir yaklaşımın tüm olasılıkları içine alan ayrıntılı hüküm listelerine tercih edildiği belirtilmiştir. Daimi Komite, böyle bir genel yaklaşımın değişiklik Protokolünde de korunması gerektiğini kabul etmiştir” hükmü de yer almaktadır.

Bu çalışmanın da üzerinde mutlak surette durmak istediği küçük için çok önemli olan program yayın saatleri konusuna, bu protokolde yer verilmiştir.

5. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (89/552/EEC)

Avrupa Birliği, 1990'lardan bu yana çocukların ve gençlerin zararlı yayınlardan korunması için çalışmalar yapmaktadır. 2000'li yıllarda ise çocukların zararlı yayınlardan korunması için çok daha etkin ve işlevsel yöntemler üzerinde durmaktadır. Sesli uyarı, görsel ikon kullanımı ve saat ayarlaması gibi yöntemlerin tam olarak başarıya ulaşamadığı bilinmektedir. Bu yöntemlerin çocuklarda ters tepki yaratıp merakı arttırabileceği ve izleme arzusu yaratabileceği gibi sakıncalar üzerinde durulmaktadır.

30.06.1997'de yapılan değişiklikle, yeni Sınır Tanımayan Televizyon Yönergesi (Direktifi)'nin (Television Without Frontiers Directive) 22. maddesine göre; “ Üye Devletler yargı yetkileri dahilindeki yayıncıların televizyon yayınlarında, çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimlerini ciddi şekilde olumsuz etkileyebilecek programlara, özellikle pornografi veya gereksiz şiddet içeren programlara yer vermemelerini sağlamak için uygun önlemleri alırlar”. “Paragraf 1’de alınabilecek önlemler, yayının yapıldığı bölgede bulunan çocukların bu tür yayınları görmelerine veya duymalarına engel olabilmek için yayın saatlerinin belirlenmesi veya teknik araçların kullanılması halleri istisnası kaydıyla, çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimlerini etkilemesi muhtemel diğer programlara da uygulanabilir” ve “Buna ilaveten, bu tür programların şifresiz yayınlanması haline, Üye Devletler, bu programlardan önce sesli bir uyarının yapılmasını veya yayın süresince görsel bir sembolle tanımlanmasını sağlarlar” hükmü yer almaktadır.

Direktifin 22(b,2) maddesi, “Direktifin yayınlanmasını izleyen bir yıl içinde, yetkili Üye Devlet kurullarıyla bağlantı kurarak, çocukların izleyebileceği programlarda ailenin ve görevlilerin kontrolünü kolaylaştıracak

diğer önlemlerin olası avantaj ve dezavantajlarının araştırılması konusunda bir araştırma yapacaktır.

Bu çalışma aşağıdaki unsurların uygunluğunu da değerlendirecektir:

(a) ailenin ve görevlilerin belirli programları süzgeçten geçirmelerini sağlayacak teknik bir araçla donatılmış yeni televizyon cihazlarına duyulan ihtiyaç;

(b) uygun ölçüm sistemlerinin kurulması;

(c) aile izleme politikası ile eğitici ve bilinçlendirici önlemlerin teşvik edilmesi;

(d) Avrupa devletleri ve başka Devletlerde bu alandaki deneyimlerin yanı sıra yayıncılar,yapımcılar, eğitimciler, medya uzmanları ve ilgili kurumlar gibi konuyla ilişkisi olan tarafların görüşlerinin de değerlendirilmesi.” ifadesiyle, bu konudaki çalışmaları hızlandırmak için Komisyon'a sorumluluklar yüklemiştir. Bunun üzerine Komisyon, yeni teknolojilerden yararlanarak daha etkili yöntemlerin kullanılması konusunda çalışmalar başlatmıştır.

Komisyon, gerek kendisinin organize ettiği çalışmalara gerekse Oxford Üniversitesi'nin hazırladığı rapora dayanarak Ebeveyn Kontrolü adı altında bir rapor yayınlamıştır. Raporda (Tekinalp,2002), çocukların ekran karşısında seçici ve eleştirel olması, anlama ve yorumlama becerilerinin artırılması için, siyasi erk, eğitimci ebeveyn, yayıncı ve Avrupa Birliği (AB) ilgililerinin medya okur-yazarlığı konusuna eğilmeleri ve bu konuda okullara dersler konulması tavsiye edilmektedir. Çocukların ve yetişkinlerin giderek tüm yaşamlarını kuşatan televizyon mesajlarına karşı koruyucu önlemlerin başında Medya Okuryazarlığı Projesi üzerinde önemle durulması ve geliştirilmesi gereken bir uygulamadır.

Medya Okuryazarlığı, büyük çeşitlilik gösteren formlardaki mesajlara ulaşma, bunları çözümüleme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlanabilmektedir.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde olan Türkiye'nin, tam üyelikten önce, her alanda olduğu gibi, medya alanında da kendi medya mevzuatını AB medya mevzuatına uyumlaştırmak zorundadır. Bu itibarla, Türk televizyon mevzuatının Avrupa Birliği Sınırsız Televizyon Direktifi'ne (Yönergesi'ne) uyumlaştırılması gerekmektedir.

Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 3 Ekim 1989 tarih ve 89/552/EEC sayılı Üye Devletlerin görsel-ışitsel medya hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin belirli yasal, düzenleyici ya da idari hükümlerin eşgüdümüne ilişkin Yönergesi'nde (Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi) (29 Kasım 2007 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmamış Avrupa Parlamentosu Tutumu) çocuk ve gençlerin televizyonun zararlı içeriğinden korunmasıyla ilgili hükümler yer almaktadır. Buna göre;

Madde 44: Görsel-ışitsel medya hizmetlerindeki zararlı içeriğin varlığı, yasa koyucular, medya endüstrisi ve ebeveynler için bir kaygı olmaya devam etmektedir. Ayrıca, özellikle yeni platformlar ve ürünlerle bağlantılı yeni tehditler de olacaktır. Bu yüzden görsel-ışitsel ticari iletişimi de içeren bütün görsel-ışitsel medya hizmetlerinde insan onurunun yanı sıra küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini korumak için kurallar getirilmesi gereklidir.

Madde 45: İnsan onurunun ve küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişiminin korunması için alınan önlemler, Avrupa Birliği'nin Temel Haklar Şartında belirtilen temel ifade özgürlüğü hakkı ile titizlikle dengelenmelidir. Kişisel kimlik numaraları (PIN kodları) kullanımı, filtreleme sistemleri veya sınıflandırma gibi önlemlerin amacı, insan onuru ve küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimine, özellikle isteğe bağlı görsel-ışitsel medya hizmetleri bağlamında bu nedenle yeterli düzeyde koruma sağlamalıdır.

Küçüklerin ve insan onurunun korunması ve cevap hakkı konulu Tavsiye Kararı, filtreleme sistemlerinin ve sınıflandırmanın önemini daha

önceden benimsemiş ve kullanıcılara erişim sağlayıcısına abone olduklarında düzenli olarak etkili, güncellenebilir ve kolay kullanımlı filtreleme sistemi sağlamak veya özellikle çocukları hedefleyen, otomatik filtreleme sistemli hizmetlere erişimle donatmak gibi küçüklerin yararına bir dizi olası önlemleri içermiştir.

Madde 46: Üye Devletlerin yargı yetkisindeki medya hizmet sağlayıcıları, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornosu ile mücadele hakkındaki 22 Aralık 2003 tarih ve 2004/68/JHA sayılı Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı hükümlerine göre, her halükarda çocuk pornografisinin dağıtımına ilişkin yasa tabi olmalıdır.

Madde 47: Bu Yönerge ile insan onurunun ve küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimlerinin korunmasına dair getirilen hükümlerin hiç biri, bu çıkarları korumak için alınacak önlemlerin görsel-işitsel medya hizmetlerinin kamu otoritelerince önceden denetimi yoluyla uygulanması hususunu gerektirmez.

B. TÜRK HUKUKU'NDA KÜÇÜĞÜ KORUYUCU HÜKÜMLER

1. Anayasa

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında (Resmi Gazete (RG), 09.11.1982 tarih ve 17863 sayı Mükerrer, Kanun No: 2709) pek çok maddede küçüğü koruma amaçlı hükümler yer almaktadır.

Anayasanın 5. maddesinde, “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal

engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” hükmü yer almaktadır. Böylece, bu hükümde, Devlet çocukların da refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak ve onların maddi ve manevî varlıklarının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmakla yükümlü tutulmuştur (Ceylan, 2003:65).

Anayasa madde 12'nin 2. fıkrasına göre temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da içerir. Basın-yayın hürriyeti de bir temel hak ve hürriyet olduğuna göre, basın-yayın mensuplarının tamamının topluma karşı sorumlulukları vardır. Buna "toplumsal sorumluluk teorisi" adı verilir.

20. maddeye göre, *“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”* denilmektedir. Çocukların da bir özel hayatının olduğunu açıktır.

26. madde, *“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.”*

41. madde, *“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.”*

Anayasa madde 58 ise; *“Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları*

doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.” hükmü yer almaktadır.

Anayasada yer alan bu hükümlerin emredici nitelikte olmasından dolayı, Kanun Koyucu tarafından ilgili kanunlar ve idare tarafından da ilgili yönetmelikler çıkarıldığı görülmüştür.

2. 2954 Sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kanunu

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, gerek Anayasa'nın konuyla ilgili hükümleri, gerekse uluslararası sözleşmelerin hükümlerine paralel olarak, çocuk ve gençleri, kitle iletişim araçlarına karşı koruyucu hukuksal düzenlemeler yapmıştır.

2954 sayılı bu Kanun 01.11.1983 tarihinde kabul edilmiştir (R.G. 14.11.1983, 18221). Konuyla ilgili hükümleri şunlardır:

Genel yayın esaslarını içeren 5. maddeye göre;

-Genel ahlâkın gereklerini, milli gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek ('e' bendi),

-Türk milli eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak ('f' bendi),

-toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek ('h' bendi),

-karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak ('i' bendi),

-kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ve dürüstlük anlayışına bağlı kalmak ('j' bendi), gerekmektedir.

3. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

13.04.1994 yılında kabul edilen ve özel radyo ve televizyon kurulmasına olanak sağlayan 3984 sayılı bu Kanunun (R. G.: 20.04.1994 T., 21911 S.) 4. maddesinde yer alan yayın ilkelerinden Tez konusunu ilgilendiren hükümler şunlardır:

- *Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi* ('b' bendi),

-*yayınlara toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması* ('e' bendi),

-*program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması* ('s' bendi),

-*yayınlara müstehcen olmaması* ('t' bendi),

-*kadınlara, güçsüzlere, özürlülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi* ('u' bendi),

-*gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması* ('z' bendi).

3984 sayılı Kanuna göre m.33'te müeyyideler (yaptırımlar) mevcuttur. Bu yaptırımlar, uyarı, para cezası, durdurma ve iptaldir. Buna göre; "Üst

Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlâl eden, yayın ilkelerine ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır veya aynı yayın kuşağında açık şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlale konu olan programın yayını, bir ila oniki kez arasında durdurulur. Bu süre içinde programın yapımcısı ve varsa sunucusu hiçbir ad altında başka bir program yapamaz. Yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlâki gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programlar yayınlanır.

Aykırılığın tekrarı halinde;

a) Ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara, ihlâlin ağırlığına göre, yüzyirmibeş milyar liradan az olmamak kaydıyla ikiyüzelli milyar liraya kadar,

b) Yerel, bölgesel ve kablo ortamından yayın yapan kuruluşlara;

1. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, bir milyondan fazla nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, altmış milyar liradan az olmamak kaydıyla yüz milyar liraya kadar,

2. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, beşyüz bin ila bir milyon arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara ihlâlin ağırlığına göre, otuz milyar liradan az olmamak kaydıyla altmış milyar liraya kadar,

3. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, ikiyüzelli bin ila beşyüz bin arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, yirmi milyar liradan az olmamak kaydıyla kırk milyar liraya kadar,

4. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, ikiyüzellibinden az nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, beş milyar liradan az olmamak kaydıyla on milyar liraya kadar,

c) Radyo yayınları için yukarıdaki miktarların yarısı kadar, idari para cezası uygulanır.

Bu maddedeki para cezaları, her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır.

İhlâlin, ihlâl tarihinden itibaren, takip eden bir yıl içinde tekrarı halinde bu idari para cezaları yüzde elli oranında artırılır. İhlâlin, ihlâl tarihinden itibaren takip eden bir yıl içinde üçüncü kez tekrarında ihlâlin ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur.

4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılması halinde uyarı yapılmaz ve yayın kuruluşunun yayını bir ay durdurulur. İhlâlin tekrarı halinde yayın süresiz olarak durdurulur ve yayın lisans izni iptal edilir.

Yayın izninin verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden kuruluşların yayın lisans izni iptal edilir.

Uyarı cezasını gerektiren haller dışındaki ihlâllerde ilgili tarafın savunması alınır.

Cezaların uygulanış usulleri ile gerekçeli olarak kamuoyuna duyuruluş şekli yönetmelikle belirlenir”.

3984 sayılı bu Kanunun 4. maddesinin ‘t’ bendinde yer alan müstehcenlik (obscenity) kavramını açmak gerekmektedir. Cinselliği çağrıştıran bu kavramı açıklarken erotizm (eroticism) ve pornografiden (pornography) de bahsetmek gerekmektedir. Erotizm kelimesi Yunanca

Eros'tan gelmektedir. Kaynağını aşk tanrısından alan erotizm, aşk ve beraberinde gelen cinsel arzuyu karşılamaktadır (Öngören, 1982:107). Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde erotizm, "aşkla ilgili olan, aşkı anlatan, şehvi, şehvani" olarak tanımlanmaktadır.

Erotizmde, biraz yüceltilmiş bir müstehcenlik dikkati çeker ve bu müstehcenliğin dozajının gözlemlenmesi çok hassas bir eylemdir. Yani, denebilir ki, erotizmde cinsel aşkı ve onun beraberinde getirdiği duyguyu merkez alan bir müstehcenlik vardır ve bu müstehcenlik ikinci planda kalmakta ve izleyiciye çok itici gelmemektedir. Elbette ki, bu durum da kişiden kişiye, toplumdan topluma algı düzeyi değişecek kadar muğlaktır.

Erotizm, akıllarda aşktan ziyade çıplaklık çağrışımı yapmakta ve çıplaklaşmanın ön safhalarındaki, yavaş yavaş soyunmayla başlayan öpüşme ve koklaşmayla cinsel ilişkiye geçişin ritüel davranışlarını kapsamaktadır. Yani, erotizm cinsel ilişkiyi dolaylı yoldan ve bedensel çıplaklığı, sanatsal estetik anlayışı içinde gösterir (İşçibaşı, 1999).

Erotizm, aşk duygusuyla uyanan cinsel arzudur ve insan doğasının bir parçasıdır.

Televizyonda erotik malzemelerin kullanılarak, bu duygunun sömürülmesi noktasında sorun yaşanmaktadır.

Müstehcenlik kavramının anlamı ise Türk Dil Kurumu'na göre, "müstehcen olma durumu" olarak karşımıza çıkmaktadır. Müstehcen kelimesi, "açık saçık, edebe aykırı, yakışıksız, iğrenç (müstekreh)" olarak tanımlanmaktadır. Edep ise söz ve davranışta beğenilen yol, terbiye anlamında kullanılmaktadır (<http://www.jurnal.net/arastirma/arastirma-8.htm>).

Hukuk dilinde 'müstehcen' kavramı; açık, saçık, cinsel duyguları tahrik eden, edepsizce anlamına gelmektedir. Buna göre müstehcen yayın; edepsizce, halkın ar ve hâyâ duygularını inciten yayın anlamına gelmektedir (Yılmaz, 1992:648). Televizyonda yayınlanan müstehcen eserin, toplumlara

ve hatta bireylere göre kabul edilebilirlik sınırları değişmekle birlikte, açık saçık, edep ve hayâ duygusunu rencide edebilecek şekilde, cinsel duyguları kışkırtmak amacıyla meydana getirilmiş eser olduğunu söylemek mümkündür.

Özek'e göre, 'müsteahcenlik', 2. Dünya Savaşı'na kadar, tüm ülkelerin çok önemle üzerinde durdukları bir konu olmuş, savaşı izleyen yıllarda ise, tüm dünyada değişen ahlâk anlayışı ve değer yargıları ile bu konunun eski önemini kaybetmesine yol açmıştır. Özek'e göre 'müsteahcenliğin' ne anlama geldiği çok tartışmalı, sübjektif görüşlere yol açmaktadır. Cinsel konuları, kaba, iğrendirici, ilkel, eski terimle "müstekreh" bir biçimde işleyen yapıtları müsteahcen saymak gerekmektedir. Eserin, "cinsel heyecan" yaratması da, müsteahcenlik için ölçü olamaz. Cinsel heyecan yaratan fakat estetik ve artistik değeri bulunan çalışmalar, müsteahcenlik kavramı dışında kalır. Cinsel ilişkiyi gösteren Roden'in heykeline "müsteahcen" diyebilmek olanağı yoktur (Özek, 1978:293-300).

Pornografi ise, Türk Dil Kurumu'na göre, "amacı cinsel dürtülere yönelik olan, ahlâki değerlere aykırı düşen yayın, resim vb." olarak tanımlanmaktadır. Televizyonda pornografik materyale yer verilmesi oldukça sakıncalıdır. Çünkü televizyon yayınları, geniş kitlelere ulaşmakta ve yaş, cinsiyet, eğitim gibi herhangi bir ayırım gözetmemektedir. Dolayısıyla özellikle çocuk ve gençlerin, erken yaşlarda pornografik materyale maruz kalması, onların psikolojik ve fizyolojik sağlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Erken yaşlarda, cinsel uyarılarla karşı karşıya kalma, cinsellik yaşının aşağı çekilmesine neden olmaktadır.

Erotizm, televizyon yayınlarına kuşkusuz sinema filmleri ile aktarılmış ve daha sonra televizyonun kendine özgü eğlence programlarında da (show, talk show, pembe diziler gibi) sözlü ya da imalı görüntü anlatımları ile prime-time saatlerine kadar taşınmıştır. Esasen televizyonun yaygınlaşması

karşısında boşalan sinema salonlarını yeniden doldurmayı amaçlayan film endüstrisinin 1970’li yıllarda seks ağırlıklı yapımlara yönelmesi, kamu otoritelerinin bu sektörün ekonomik krizi atlatması için “18 yaşından küçük kimseler seyredemez” ya da “yalnız yetişkinler içindir” ibarelerine dayanan hoşgörüsü ile karşılanmış, ancak, bu filmlerin daha sonra televizyon ekranları ile yaygın şekilde ailenin izlenimine sunulabileceği kimsenin aklına gelmemiştir. Böylece, “yağmurdan kaçarken doluya tutulan” sosyal iktidar cinsellik ile ekonomi arasındaki çelişkiyle ve dolayısıyla çözümü zor bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. Çünkü bu çelişki ancak toplumların kendi etik, din, felsefe, eğlence ve sanat kurumlarınca mesajları ortaya konan bir cinsel ahlâk anlayışının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Genel anlamda, çağımızdaki abartılı ve saptırılmış cinsellik ile geçmiş dönemlerin cinselliği karşılaştırıldığında büyük uçurumlar görülmektedir. Geçmişte yaşanan ahlâksal baskı, din ve töre aracılığıyla bireyin tepesine binmiş ancak, cinselliği bugünkü sosyal koşulların etkilediği kadar olumsuz etkileyememiştir. Bir zamanlar dinin, töre ve geleneğin bütün çabalarına rağmen yapamadığını, modern toplumun yaşam dünyasına dayattığı koşullarla kolayca elde etmiş ve günümüzde, cinselliğin çeşitli gösterimlerinde kabul edilebilir boyutta olan erotizm, müstehcenlik ve pornografi sınırı yüzlerce kez aşmıştır.

Cinsellik, erotizm, pornografi ve müstehcenlik kavramlarının birbiriyle olan hudutları geniş incelemelere konu olmalıdır. Cinsellik, ergenlik cinselliği yani genital cinselliktir. Bir başka deyişle özde yaşama sevincidir. Batı toplumlarının, normlarını oluşturan katmanları, cinselliği masum, zararsız bir olgu gibi algılayıp sunmuş, koşullara ve taleplere uygun, çalışma koşullarına göre ayarlanmış, dolayısıyla boş zamanı hoşça geçirmeye yönelik, bir anlamda toplumsal yapının işleyişiyle çelişmeyen ve bu koşulların müsamaha ettiği bir olgu olarak görülmüştür. Ancak bütün bu hedef ve talepler ile çelişmeyen cinsellik, müsamaha edilen ve göz yumulan cinselliktir. İşte bu evcilleştirilmiş, uysallaştırılmış cinsellik ister istemez kendi muhalefeti de

birlikte getirmiştir. Cinselliğinden toplumsal iktidarın öngördüğü çerçeve içinde kurtulmaya razı olmayan, cinselliği ya kaldırılmışlığın en uç biçimleriyle yaşamak ya da onun yıkıcı bir enerjiye dönüştürülmüş halini tercih etmek anlamına gelen bir sırat köprüsü üzerinde yürümek zorundadır.

Bazı insanlar seksi, hayatın müstehcen bir yönü olarak gördüğünden, mümkün olduğunca gizlenmeli veya bastırılmalı diye düşünmektedirler. Bu tür bir müstehcenlik anlayışı edeplilikten seksüel olan tüm şeylere ilişkin korkuyu aşagılamaya kadar uzanmaktadır. İngiltere’de Kraliçe Victoria zamanında insanlar oldukça seksüel olduğunu düşündüklerinden dolayı masalarının ayaklarını ve ev hayvanlarının genital bölgelerini örttükleri bilinmektedir. Cinselliğin bazı insanlar tarafından müstehcen olarak görülecek yönleri her zaman vardır. Ancak, müstehcen olduğu düşünülen bazı şeylerin özel yönleri, toplumun standartlarındaki değişime paralel olarak zamanla değişecektir (<http://www.jurnal.net/arastirma/arastirma-8.htm>).

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak “ALO RTÜK” hattına gelen birkaç şikayete bakılacak olursa:

- Çocukların izlediği “Teletubbies” adlı programın, Amerika’da eşcinsel imajından dolayı yasaklanmış olmasına rağmen Türkiye’de gösterilmesi, özellikle küçük çocuğu olan ebeveynlerce eleştirilmekte, kaygıya yol açmaktadır.
- Çarkıfelek programı sunucusu M.Ali Erbil’in esprilerinde homoseksüel davranış ve sözleri sık sık tekrarlaması (özellikle Fatih Ürek ile ilgili espriler) toplumu rahatsız etmekte, garip söz ve davranışları kişiliğinde görülen *efemine* (kadın gibi davranışlar gösteren erkek) sanatçıların programlara konuk edilmesi ve bunların ön plana çıkartılması çocuklar üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.
- Magazin programlarında mankenlerin ve sözde sanatçı vs’lerin özel yaşamlarından, parasal harcamalarından, flörtlerinden düzeysizce bahsedilmesi, güya çok şatafatlı ve parlak olan

yaşantılarının sık sık ekranlara taşınması özellikle gençlerin, anlamsız bir özentî içine girmelerine neden olmaktadır (<http://www.jurnal.net/arastirma/arastirma-8.htm>).

RTÜK'ün yayınlara karşı yaptığı yaptırımların bir çoğunun “z” bendinden çıktığı RTÜK'ün kendi internet sitesinde açıkça görülebilmektedir. Örneğin; çocuklar için yapıldığı söylenen “Sihirli Annem” dizisi 4,6,7 Şubat 2005 tarihlerinden Kanal D'nin uyarı almasına sebep olmuştur.

Show TV'de yayınlanmış olan ve çocuk için pek de uygun olmayan “Benimle Evlenir misin?” adlı yarışma programı, yine “z” bendinin ihlâlinden dolayı bir çok kez bu programa yaptırım uygulanmıştır.

RTÜK tarafından çıkarılan (R.G. 17.04.2003, 25082) “Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik” te radyo ve televizyon yayın esas ve usulleri detaylı olarak düzenlenmiştir.

Yönetmelik'in ‘Tanımlar’ kenar başlığını taşıyan 4. maddesinde “zararlı içerik” kavramı, *“Radyo ve televizyon yayınlarında, korunması gereken izleyici kitle (çocuklar/gençler) için zararlı olabilecek cinsellik, şiddet ve kötü dil kullanımı gibi olumsuz örnek alınabilecek davranışların gerçekleştiği yayın içeriğini”* ifade etmektedir.

Yönetmelik'teki düzenlemeye göre 5. maddenin

- ‘f’ bendinde *“Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine saygılı olunmalı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, kişilerin özel hayatı ve özel belgeleri yayın konusu yapılmamalıdır. Kişilerin izinleri olmadıkça, konut dokunulmazlığına aykırı yayın yapılmamalı, yargı kararları dışında, gizli kamera, gizli mikrofon veya benzeri yöntemlerle yapılan çekimler veya tespit edilen ses kayıtları, ilgililerin izni olmadan yayınlanmamalıdır. Kişilerin zaafı istismar edilerek, kurgulama yöntemiyle rüşvet, cinsel taciz ve benzeri senaryoları içeren yayın yapılmamalıdır”*

- 't' bendinde “Cinsel duyguları sömürmeye yönelik, bireyleri cinsel meta olarak gösteren, insan bedenini cinsel tahrik unsuruna indirgeyen, toplumsal yaşam alanı içinde sergilenemeyecek mahrem söz ve davranışlar içeren yayınlar yapılmamalıdır. Tür ve içerik gereği cinselliğin yer aldığı yapımlar, gençlerin ve çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâki gelişimini korumak amacıyla sesli/yazılı uyarılar yapılarak, saat **23.00 ile 05.00** arasında yayınlanmalı, bu tür programların tanıtım duyurularında, cinselliğin teşhir edildiği bölümler kullanılmamalı ve bu duyurular saat **21.30'dan** sonra yapılmalıdır”

- 'u' bendinde “Kadınlara, güçsüzlere ve küçüklere karşı her türlü ayrımcılık, fiziksel ve psikolojik şiddet teşvik edilmemelidir. Aile içi şiddet, dayak, cinsel taciz, tecavüz gibi konuları meşrulaştırıcı, hafifletici ve kışkırtıcı, toplumsal hayatta ve aile içinde bireyler arası eşitsizliği onaylayan, kadının rıza, onay ve temsiliyet hakkı ve isteklerini yok sayan yayın yapılmamalıdır. Çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı ya da çocuk emeğinin sömürüsü özendirilmemelidir. Yayınlarda, insanların bedensel ve zihinsel engelleriyle ilgili duyarlılıkları dikkate alınmalı, engelli izleyicilerin yayınları izlemelerini sağlamak amacıyla (işaret dili, alt yazı vb.) gerekli düzenlemelerin yapılmasına özen gösterilmelidir. Hayvanlara karşı şiddet içeren görüntüler hiçbir şekilde yayınlanmamalıdır”

- 'z' bendinde “Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programlar, korunması gereken izleyici kitlenin seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmamalıdır. Yayınlarda ilgi çeken kişi veya karakterler, çocuk ve genç izleyicileri özendirerek, onların duygusal, ahlâki ve sosyal gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilecek biçimde gösterilmemelidir. Tür ve içerik gereği; cinsellik, şiddet ve olumsuz örnek alınabilecek davranışlar (kumar, alkol, uyuşturucu kullanımı, kötü dil, intihar vb.) içeren yayınlar, saat 23.00 ile 05.00 arasında, farklı yaş grupları gözetilerek, sesli/yazılı uyarılar yapılmak suretiyle yayınlanmalıdır. Bu tür

programların tanıtım duyurularında, şiddet, cinsellik vb. içeren bölümler kullanılmamalı ve bu duyurular saat 21.30'dan sonra yapılmalıdır” hükümleri yer almaktadır.

Bu maddenin amacı, gençlerin ve çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâki gelişimini korumak, ve bu amacın gerçekleştirilmesi için uygulanan yasal düzenlemelerin gerektirdiği konu, cinsel duyguları sömürmeye yönelik yayın yapılamayacağı, Tez konusu açısından da küçüğün zararlı içerikten korunmasını haklı çıkarmıştır. Zira, birçok televizyon yayınının içeriğinde erotik, müstehcen ve hatta pornografi sınırını oldukça zorlayan söz ve görüntüler yer almaktadır ve bu yayınlar herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmaksızın, hemen her saat ekranlarda izleyiciye ve çocuk ve gençlere ulaşabilmektedir (örneğin 'show' programları ve diziler gibi).

Yönetmelik'in 6. maddesinin 'j' bendine göre; *“Çocukların doğrudan kullanmadıkları veya kullanamayacakları ürün veya hizmetlerin tanıtılmasında, çocukların yer aldığı ifade ve görüntülere yer verilmemeli”, 'k' bendine göre ise; “Çocuklara yönelik ve içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, çocukların çıkarlarına zarar verecek unsurlar bulunmamalı ve çocukların özel duyguları göz önünde bulundurulmalı”* hükmü yer almaktadır.

“Çocuklara Yönelik Reklam ve Tele-Alışveriş Yayın İlkeleri” başlığı altında yer alan 7. maddeye göre; *“15 yaş ve altındaki izleyici kitleye yönelik ve bu kitlenin tüketebileceği ürün ve hizmetleri kapsayan reklamlar, çocuklara yönelik reklamlardır. Çocuklara yönelik olan veya onları etkileme olasılığı bulunan reklamlar ile içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, çocukların fiziksel, zihinsel, psikolojik ve toplumsal gelişim özelliklerini olumsuz etkileyebilecek unsurlar bulundurulmamalıdır.*

Alt yazı, çerçeve ve doğrudan satış reklamları tekniği çocuklara yönelik programların yayını esnasında kullanılamaz.

Çocuklara yönelik reklam ve tele-alışveriş yayınları aşağıdaki ilkelere uygun olarak yapılmalıdır:

a) Çocukların deneyimsizliğini veya saflığını kullanarak, bir ürün veya hizmeti satın almaları doğrudan teşvik edilmemelidir.

b) Bir ürün veya hizmete sahip olmanın veya kullanmanın, diğer çocuklara göre fiziksel, sosyal veya psikolojik bir üstünlük sağlayacağını veya bu ürüne sahip olmamanın aksi yönde sonuç yaratacağını ileri sürecektir mesajlar verilmemelidir.

c) Çocukların sahip olduğu deneyimi göz önünde bulundurarak, bu kapsamdaki yaş gruplarında gerçek dışı beklentilerin yaratılmasına neden olunmamalıdır.

d) Çocukların reklamı yapılan bir malın veya hizmetin satın alınması için, ana- babalarını veya başkalarını ikna etmelerine yönelik doğrudan bir çağrı içermemelidir.

e) Çocukların ana-babalarına, öğretmenlere veya diğer kişilere duyduğu özel güven kötüye kullanılmamalı; otoriteyi ve sorumluluk duygusunu ortadan kaldıracak biçimde yayınlanmamalıdır.

f) Çocuklar, kendileri veya çevreleri için tehlikeli araç, gereç ve nesneleri kullanırken veya oynarken gösterilmemelidir.

g) Çocukları tehlikeli duruma sokabilecek veya tanımadıkları kişilerle ilişki kurmaya ya da bilmedikleri veya tehlikeli yerlere gitmeye teşvik edebilecek hiçbir ifade veya görsel sunum içermemelidir.

h) Reklamı yapılan ürünün gerçek boyutları, değeri, özellikleri, dayanıklılığı ve performansı hakkında çocukların yanıltılmasına sebep olabilecek ifade veya görsel sunumlara yer verilmemelidir. Eğer ürünün kullanımı ek bir malzeme gerektiriyorsa (örneğin pil) ya da gösterilen veya tarif edilen sonucu

alabilmek için başka malzemelere gerek varsa (örneğin boya) bu durum açıkça belirtilmelidir.

i) Ürün veya hizmetin kullanımının gerektirdiği beceri, olması gerekenden az gösterilmemelidir. Ürün veya hizmetin kullanım sonuçları gösterilirken, hedef kitlenin yaş grubu dikkate alınarak ortalama bir çocuğun ulaşabileceği sonuç açık ve anlaşılabilir bir sunumla verilmelidir.

j) Ürün veya hizmet fiyatı, çocuklar tarafından gerçek değerinin yanlış bir şekilde algılanmasına yol açacak şekilde verilmemelidir. Hiçbir reklam, reklamı yapılan ürün veya hizmetin her aile bütçesinin olanaklarıyla sağlanabileceğini ima etmemelidir.

k) Özellikle tele-alışveriş yayını yoluyla, ürün ve hizmetlerin satış veya kiralanmaları için çocukların sözleşme yapmalarını ima edecek ifadeler yer verilmemelidir” hükmü bulunmaktadır.

Yönetmelik’in 12. maddesinin 8. fıkrasına göre de, “Çocuklara yönelik programlarda, reklama ayrılan süre bir saatlik yayın süresi içinde altı dakikayı geçemez” denilmektedir.

Akıllı İşaretler:

RTÜK ayrıca, 2006 yılında 17 Nisan 2003 tarihli Radyo Ve Televizyon Yayınlarının Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik’in 41. maddesinde¹ öngörülen “Akıllı İşaretler” sistemini (Koruyucu Simge Sistemi) de getirmiştir. Çocukların ve gençlerin televizyon yayınlarının zararlı etkilerinden

¹ Korumalı saatlerde yayınlanacak çocuk programları ve çizgi filmler, sinema ve televizyon filmleri ve diziler için, birbirinden farklı zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim özelliklerine sahip olan izleyici/dinleyici kitlesi ve aileler Koruyucu Simge Sistemi kullanılarak, belirli yaş grupları için tanımlanmış simgelerle sesli/yazılı olarak bilgilendirilir. Bu Yönetmelikteki tanıma uygun koruyucu simge sistemi ile ilgili açıklayıcı ve yol gösterici uygulama rehberleri Üst Kurul tarafından yayınlanır.

Koruyucu Simge Sistemi ile ilgili uygulamalarda bu rehber hükümleri esas alınır ve yayınların bu esaslara uygunluğu değerlendirilerek kamuoyuna duyurulur.

korunmaları amacıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından geliştirilen ve televizyon kuruluşları tarafından desteklenen Akıllı İşaretler Sembol Sistemi 23 Nisan 2006 Millî Egemenlik ve Çocuk Bayramında uygulanmaya başlanmıştır.

Akıllı İşaretler, çocuk ve gençleri cinsellik, şiddet, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar (kötü dil kullanımı, sigara, alkol, kumar ve madde bağımlılığına özendirme, her türlü ayrımcılık ve intihar sahnelerinin gösterilmesi) gibi zararlı yayın içeriğine karşı korumak için geliştirilmiş olan görsel-işitsel uyarı sistemidir.

Bu uygulamanın amacı, çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek şiddet, cinsellik ve travmatik ilişkiler açısından ve çocukların belirli yaş dönemlerini esas alarak programları sınıflandırıp, program kategorilerini temsil eden işaretler aracılığıyla, aileleri yayınlar hakkında önceden bilgilendirmektir. Günümüzde bu yöntem Avusturya, Hollanda, Finlandiya, Fransa (ARTE dışındaki karasal yayıncılar), Portekiz, İspanya, Yunanistan (ERT), İtalya (Canale Cinque, Italia Uno ve Retequattro) Belçika'nın Valon Bölgesi ve İsveç'te yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Buna karşılık örneğin, İngiltere ve Almanya gibi bazı üye ülkelerde çocuklarda aksi tesir gösterebileceği, İrlanda'da ise, toplumsal baskılar nedeni ile uygulanmamaktadır (University of Oxford 1999: 103).

Akıllı İşaretler, televizyon yayınlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri düşünülerek, toplumun ihtiyaçları, kamuoyunun istek ve beklentileri doğrultusunda RTÜK tarafından geliştirilmiştir. Üniversitelerin iletişim fakülteleri ile psikoloji bölümlerinden, tıp fakültelerinin çocuk ve ergen ruh sağlığı bölümlerinden öğretim üyelerinin ve uzmanların katılımıyla, Üst Kurul bünyesinde oluşturulan komisyonlar, yayınlardaki zararlı içerik kategorilerini, yaş kategorilerini ve kullanılacak sembollerin özelliklerini belirlediler. Sistemin uygulanması aşamasında Hollanda Hükümeti tarafından, AB mevzuatının uygulanması üzerinde odaklanacak ikili işbirliği projeleri vasıtasıyla Avrupa Birliği üyelik kriterlerinin yerine getirilmesinde aday ülkelere yardımcı olmak

amacıyla oluşturulan MATRA - Katılım Öncesi Projeler Programı - bünyesindeki bir fon kullanıldı.

Akıllı İşaretler, yasaklayıcı ya da denetleyici değil; esas olarak yayıncı kuruluşların çocukları ve gençleri televizyonun olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğuna işlerlik kazandıran bir özdenetim mekanizmasıdır. Sistem televizyon programlarının hangi yaş grubundaki çocuklara uygun olduğu ve programda yer alan zararlı içerik konusunda izleyiciye bilgi verir. Belli yaş gruplarını olumsuz etkileyeceği düşünülen içeriğe sahip yapımların yayın saatleri bu doğrultuda düzenlenir.

RTÜK tarafından çıkarılan 17 Nisan 2003 tarihli Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'in "Tanımlar" kenar başlığını taşıyan 4. maddesinde "Yaş Sınıflandırması" *"Birbirinden farklı zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim özelliklerine sahip olan dinleyici ve izleyici kitlesinin, yayın içerikleri doğrultusunda yaş kategorilerine ayrıştırılması ve korunması gereken kitlelerin, zararlı yayın içeriklerinden korunabilmesi amacıyla oluşturulan sınıflandırmayı"* ve yine RTÜK tarafından çıkarılan 17 Nisan 2003 tarihli Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'in "Tanımlar" kenar başlığını taşıyan 4. maddesinde "Sesli/Yazılı Uyarı" *"Radyo ve televizyon kuruluşlarının, Kanun ve yönetmeliklerde belirtilen hallerde, yayınlardan önce sesli veya yazılı olarak, dinleyici ve/veya izleyici kitleyi bilgilendirmesini ve uyarmasını"* ifade eder.

Akıllı İşaretler, programların hangi yaş grubuna uygun olduğunu gösteren dört sembol (7+, 13+, 18+, genel izleyici) ile programlardaki zararlı içeriği tanımlayan üç sembol (şiddet/korku, cinsellik, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar) olmak üzere toplam yedi sembolden oluşmaktadır. Televizyon ekranı şeklindeki bir gözbebeği ise sistemin logosu olan TELE'yi temsil ediyor. Sistemin uygulamaya geçmesiyle birlikte,

çocuklara ve anne babalara televizyon izlerken yedi akıllı işaret rehberlik etmeye başlamıştır.

RTÜK'ün geliştirdiği sistemle, televizyon kanallarının görevlileri programları önceden izleyip, elektronik ortamda kodlama formunu doldurmaktadırlar. Bu işlem sonucunda sistem tarafından verilen yaş ve içerik sembolleri programın başında 5 saniye süreyle ekranın tümünde (tam ekran) ve her kesintiden sonra da 15 saniye süreyle ekranın sağ üst köşesinde olacak şekilde yayınlanmaktadır.

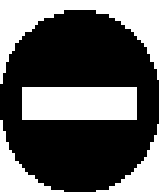
Program yayını sırasında ekranda beliren Akıllı İşaretler sayesinde çocuklar kendilerine uygun programları kolayca seçebilmektedir. Anne ve babalar da yayınlanan programın çocukları için uygun olup olmadığına ekranda beliren Akıllı İşarete bakarak karar vermektedirler. Böylece hem çocuklar hem de anne ve babalar televizyon programlarını seçerek izlemeye başlamaktadırlar.

Kodlayıcılar her bağımsız program için kodlama formu doldurmaktadırlar. Sınıflandırma, yaş ve içerik gruplarını belirten sembollerin birlikte kullanılması suretiyle yapılmaktadır. Bir program için uygun yaş sembolü yayında birden fazla içerik sembolü de kullanılabilir. 13+ sembolü taşıyan programlar 21:30'dan sonra, 18+ sembolü taşıyan programlar saat 23:00'den sonra yayınlanmaktadır. Sembolleri kullanan yayın kuruluşları, teleteks hizmeti vermeleri halinde, bu sembolleri teleteks yayınlarında da kullanmaktadırlar. Sınıflandırılmış programların sembolleri, yazılı medyada yer alan program akış çizelgelerinde de kullanılmaktadır.

Haber bültenleri haricindeki programlarda semboller kullanılmaktadır. Sembol kullanılması zorunlu olmayan programların yayınında korumalı saatler dikkate alınmaktadır. Sembol kullanılması zorunlu programların tanıtım duyurularında da semboller kullanılmaktadır. Bu tür programların tanıtım duyurularında, şiddet/korku, cinsellik v.b. içeren görüntüler kullanılmamakta ve bu duyurular saat 21:30'dan sonra yapılmaktadır.

Akıllı İşaretler sayesinde izleyici, hem yetişkin, hem genç, hem de çocuklar olarak bu sembollerin içerikle ilgili verilen bilgilerin önemini kabullenecektir. Bu, son derece önemli bir adımdır. İlk defa izleyici, karşılaştığı ve izlemek istediği bir programla ilgili olarak program yayına girmeden evvel, herhangi bir sürprizle karşılaşmadan, program içeriğiyle ilgili bilgi sahibi olabilecek ve bu bilgi çerçevesinde o programı izleyip izlemeyeceğinin kararını daha yayın başlamadan alabilecektir.

Akıllı İşaretler şunlardır:

İşaret	Anlamı
	Genel izleyici kitlesi
	7 yaş ve üzeri için uygun
	13 yaş ve üzeri için uygun
	18 yaş ve üzeri için uygun
	Cinsellik içerir
	Şiddet ya da korku içerir
	Olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar içerir

Medya Okuryazarlığı Dersi:

RTÜK, Akıllı İşaretler dışında Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte yürütülen “Medya Okuryazarlığı” dersini, ilk kez bu sene 6, 7, ve 8. sınıflara seçmeli ders olarak koymuştur. Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersinin mümkün olduğunca fazla öğrenci tarafından seçilmesini sağlamak amacıyla, RTÜK televizyonlarda yayınlanmak üzere bir tanıtım filmi hazırlamış ve gösterime koymuştur.

Medya Okuryazarlığı dersinin amacı; medya karşısında etkiye en açık, en hassas grubu oluşturan çocukların, medya kurumunun yapısını, işleyişini, kurgulanmış içeriğin bilinçli bir şekilde değerlendirilmesini ve eleştirel olarak izlemesini özetle, medya ile ilgili doğru soruları sorup doğru yanıtları bulabilmesini sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle Medya Okuryazarlığı dersi, medyayı doğru okuyan, yaşadığı çevreye duyarlı, ülkesinin sorunlarını bilen medya mesajlarını akıl süzgecinden geçirebilen bireyler yetiştirilmesini amaçlamaktadır.

Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Genel amaçları:

- Öğrenciler; medyayı ve medya ürünlerini akıl süzgecinden geçirmenin ve bilinçli bir izleyici olmanın önemini kavramalıdır.
- Öğrenciler medya mesajlarının kim tarafından ve hangi amaçla kurgulanarak kendilerine ulaştığını değerlendirebilecek konuma gelmelidirler.
- Öğrenciler medya ürünlerinin büyük bir dikkatle oluşturulmuş yapımlar olduğunu bilmelidir. Bu nedenle mesajların çözümlenmesi ve öğrencilerin daha dikkatli ve bilinçli medya tüketicileri olabilmeleri sağlanmalıdır.
- Öğrenciler medya içerikleri hakkında sorgulama bilinci kazanmalı, mesajları olumlu ve olumsuz olarak ayırt edebilmeli ve yargıları/önyargıları gerektiğinde eleştirel bir bakışla değerlendirebilmelidirler.

- Medya kuruluşlarının ticari bir faaliyet yürüttüğü ve bu işin öncelikle ekonomik kaygılarla yapıldığının öğrenciler tarafından anlaşılması sağlanmalıdır.
- Medyadan gelen mesajları, öğrencilerin, kendi aralarında ve mümkün olduğu kadar da aileleri ile tartışabilmeleri ve kendileri için ne anlam ifade ettiğini konuşabilmeleri ve paylaşabilmeleri sağlanmalıdır.
- Ses ve görüntü efektlerinin, çok boyutlu görüntülerin, müziğin ve kamera hareketlerinin medyanın insanlar üzerinde oluşturduğu etkiyi artırmak için kullanıldığını, gerçeğin dışındaki birçok görüntüye de yer verildiği konusunda, öğrenciler bilinçlendirilmelidir.
- Çocuklar, basit anlatımıyla; bir televizyon programının, radyo programının, gazete sayfasının hazırlanma aşamaları hakkında bilgi sahibi olabilmelidirler (<http://www.rtuk.org.tr>).

Sonuç olarak, öğrenciye Medya Okuryazarı olmanın: izlenen, görülen, dinlenen, okunan şeyler hakkında sorular sorarak eleştirel bakış açısı kazanmak demek olduğu anlatılmalıdır.

Medya Okuryazarlığı dersinin içeriği; İletişime Giriş (İletişim, iletişimin süreci ve öğeleri, iletişim türleri), Kitle İletişimi (Kitle iletişimi, kitle iletişim araçları, iletişim ve kitle iletişim arasındaki ilişki, Medya (Medya, medyanın başlıca işlevleri, medyanın ekonomik boyutu, medya ve etik, medya okuryazarlığı kavramı, amacı ve önemi),Televizyon (Etkili bir kitle iletişim aracı olarak televizyon, Türkiye’de televizyon yayıncılığı, televizyon program türleri), Aile, Çocuk ve Televizyon (Televizyon izleme alışkanlıkları, televizyonun olumsuz etkileri, televizyon program analizleri, uyarıcı simgeler), Radyo (Bir kitle iletişim aracı olarak radyo, radyonun olumsuz etkileri, radyo program türleri, radyo program analizleri), Gazete ve Dergi (Gazete ile ilgili temel kavramlar, gazetede haber ve fotoğrafın önemi ve karşılaştırılması, gazete hazırlama uygulaması, dergi türleri ve işlevleri), İnternet (İnternetin

özellikleri ve işlevleri, internet kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar) konu başlıklarından oluşmaktadır.

Okullara bu dersin konulması da gösteriyor ki, küçüklerin program içerikleri hakkında pek fazla seçici olmamaları zamanla yok olacaktır. Çünkü bu ders eğer doğru ellerde gösterilip anlatılırsa ilerde küçükler de televizyon izlerken seçici olup kendilerine özgü programları izleyecek ve ilerde de kendi çocuklarına da alınan bu eğitimin de etkisiyle program seçmesi konusunda yardımcı olabilecektir. Ayrıca, medya okuryazarlığı, çocukların, televizyon, internet, gazete, radyo gibi basın yayın organlarını takip ederken seçici olmasını, gerçeğe kurguyu ayırt etmesini, yorum yapabilmesini ve eleştirel bakabilmesini sağlayacaktır.

4. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu

1117 sayılı Kanun (R.G.: 07.07.1927 T., 627 S.) 21.06.1927 yılında kabul edilmiş ve 18 yaşından küçüklerin üzerinde zararlı etki bırakacağı anlaşılan bir aydan fazla aralıklarla yayınlanan süreli yayınlar ile her türlü süresiz yayınlar denetlenmektedir. Kanun “18 yaşından küçük” olanlar üzerinde, zararlı içerikli basılmış eserlerden kaynaklanabilecek manevî zararı engellemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, 4. maddenin “d” bendinde “*Gazeteler, mecmualar, duvar ve el ilanları, radyo ve TV ile veya diğer suretlerle ilân edilemez, satışı için reklam ve propaganda yapılamaz.*” hükmüne yer verilmiştir.

5. Çocuk Koruma Kanunu

5395 sayılı bu kanun (R.G.: 15.07.2005 T., 25876 S.) 03.07.2005 tarihinde kabul edilmiş olup, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir (m. 1). Bu Kanunla 1979 yılında yürürlüğe giren 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev

ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 2253 sayılı Kanun'la 15 yaşını bitirmeyen çocuklar korunurken (m.6); bu Kanunu yürürlükten kaldıran 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda 'daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi' 'çocuk' olarak kabul edilmiştir (m.3). Koruma yaşının onbeşten onsekize çıkarılması Uluslararası Hukuka (örn. BM'in 1989 Çocuk Haklarını Korumaya Dair Sözleşmesi, m.1) uygundur. Mülga 2253 sayılı Kanunun 40. maddesi onbeş yaşından küçük çocukların yargılanmalarıyla ilgili her türlü yayının yapılmasını yasaklamıştır. Kanun Koyucu bu yasaklılık halini 5395 sayılı Kanunda tekrar düzenlememiş ve bunu genel kanun niteliğindeki Ceza Muhakemesi Kanunu'na bırakmıştır. CMK'nın 185. maddesi, “*saniğin onsekiz yaşından küçük olması*” durumunda zorunlu olarak kapalı duruşma yapılmasını emretmektedir. CMK m. 187/2. hükmünde kapalı duruşmaların içeriğinin hiçbir surette iletişim araçlarıyla yayınlanamayacağı belirtilmektedir.

Suç işleyen küçüklerin teşhirini önlemek ve bunların yeniden topluma kazandırılmasını kolaylaştırmak amacını izleyen bu düzenlemeyi yerinde bulmaktayız. Ayrıca on beş yaş sınırının on sekize çıkarılmasını ve çocuk yargılamalarına kapalı duruşma mecburiyeti getirilmesini olumlu değişiklikler olarak kabul etmekteyiz (İçel / Ünver, 2007: 88 vd.). Bu düzenleme, küçüklerin gelecek hayatlarını karartmamak için getirilen doğru ve yerinde bir adımdır.

2253 sayılı Kanunun 25. maddesinde “*Küçüklerin duruşması mutlaka gizli olur. Hüküm dahi gizli tefhim olunur. Mahkemenin izniyle yargılamanın her safhasında küçüğün müdafii, velisi, vasisi, sosyal hizmet alanlarında faaliyet gösteren resmi ve gönüllü kuruluşların temsilcileri, çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilmiş bulunan sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları ile pedagog, psikolog, psikiyatr veya araştırma ya da gözetimle görevli sair kimseler hazır bulunabilirler. Bunların dışında duruşma salonuna başkaları örneğin medya mensupları giremez*”. 5395 sayılı kanunun 22. maddesinde “*Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal*

çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir” hükmü yer almaktadır. Bu hükümlerden anlaşılmaktadır ki soruşturma sırasında salona izleyici ya da basın mensupları girememektedir. Bunun sebebi çocuğun gelecek hayatının kararmaması gerekliliğidir. Çocuk, burada suçlu değil sanık konumundadır. Bu durum Anayasa’nın 38. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” hükmünden ileri gelmektedir.

Madde 4’teki temel ilkelere göre; çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması (‘a’ bendi) ve çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi (‘b’ bendi) gerekliliği üzerine durulmaktadır.

Bu Kanunla çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları güvence altına alınmıştır.

Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ve suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esasları ile çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hususları düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır (Çiftci, 2008:79).

6. Türk Ceza Kanunu

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) 26.09.2004 tarihinde (R.G.: 12.10.2004 T., 25611 S.) kabul edilmiştir. Bu Kanunun 'Genel Ahlaka Karşı Suçlar'ı düzenleyen Yedinci Bölümde yer alan 226. maddesi şöyledir:

Müstehcenlik

MADDE 226. - (1) a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,

b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,

c) Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,

d) Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,

e) Bu ürünleri, sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,

f) Bu ürünlerin reklamını yapan,

Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır.

(2) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(4) Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(5) Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(7) Bu madde hükümleri, bilimsel eserlerle; üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

Televizyon yayınlarında giderek artan sayıda argo ifadelerin ve müstehcen görüntü ve sözlerin kullanıldığı ve bunların da gençlerde ve çocuklarda cazibe yarattığı bir gerçektir. Bu itibarla, TCK m. 226'da yer alan ve müstehcenlik bakımından çok sayıda suç türü öngören yukarıdaki düzenlemenin yerinde olduğu kanaatindeyiz. Madde hükmünün 1. fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde özellikle "çocuk" kelimesi geçmektedir ve çocuklar müstehcenliğe karşı korunmaktadır. Maddenin 2. fıkrasına göre, müstehcen görüntü, yazı veya sözlerin kitle iletişim araçlarıyla yayınlanması suçtur. 3. fıkroda ise, müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukların kullanılması suç olarak düzenlenmiştir. Bu ürünlerin herhangi bir araç ile başkalarının kullanımına sunulması da suçtur. 4. fıkroda ise, fıkra metninde geçen fiillere ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri başkalarının kullanımına sunmak (kitle iletişim araçları dahil) suç olarak öngörülmüştür. 5. fıkroda ise, 3 ve 4. fıkralardaki ürünlerin içeriğinin basın ve yayın yoluyla yayınlanması veya yayınlanmasına aracılık edilmesi ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlamak ağırlaştırıcı sebep sayılmıştır.

7. Türk Medeni Kanunu

22.11.2001 tarihinde kabul edilen 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun (R.G. 08.12.2001, 24607) 23,24 ve 25. maddeleri hükümlerinde kişilik hakkı şöyle korunmaktadır;

-23. madde; “Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz. Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Ancak, biyolojik madde verme borcu altına girmiş olandan edimini yerine getirmesi istenemez; maddi ve manevi tazminat isteminde bulunulamaz.”

-24. madde; “Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hakimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.”

-25. madde; “Davacı, hakimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir. Davacı bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir. Davacının, maddi ve manevi tazminat istemleri ile hukuka aykırı saldırı dolayısıyla elde edilmiş olan kazancın vekaletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesine ilişkin istemde bulunma hakkı saklıdır. Manevi tazminat istemi, karşı tarafça kabul edilmiş olmadıkça devredilemez; miras bırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça mirasçılara geçmez. Davacı, kişilik haklarının korunması için kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabilir.”

Bu haklar sadece yetişkinler için değil, küçükler için de geçerli olan haklardır ve televizyondaki program yapımcılarının bu hakları ihlâl etmemesi gerekmektedir

8- Türk Hukukunda Yer Alan Mevzuatlar Dışında Özel Sektör Tarafından Getirilen Düzenlemeler

Türk Hukukunda yer alan mevzuatlar dışında Özel Sektör tarafından getirilen düzenlemeler de yer almaktadır. Bunların içinde Reklam Özdenetim Kurulu uygun görülüp Tez kapsamına alınmıştır.

Reklamcılar Derneği ve Reklam Verenler Derneği üyeleri ile reklam mecralarının, dürüst olmayan reklamlara karşı oluşturdukları Reklam Özdenetim Kurulu, 13 yıldır Uluslararası Reklam Uygulama Esasları'na aykırı buldukları reklamların düzeltilmesini ya da yayınlanmamasını reklam vereninden talep etmektedir. Bunu yasal bir zorunluluğa dayanarak değil, kamuoyuna yaptığı taahhüt gereği ve topluma karşı sorumluluğunun bilincindeki reklam verenlerin sağduyusuna güvenerek yapmaktadır.

Reklamda özdenetimin misyonu; reklamın ilgili tarafları olarak reklam veren - reklam ajansı - mecra üçlüsünün tüketiciye karşı toplumsal sorumluluğu bulunduğu ve tüketiciyi koruma kavramına sahip çıkılmasının uzun vadede bu üçlünün çıkarına olduğu bilinciyle, pazarlama iletişiminin, evrensel hale gelmiş uluslararası kaynaklara dayanan kurallara göre yürütülmesi ve bunun sürekliliğinin sağlanması, özdenetim bilincinin yerleştirilmesi, kurallara aykırı reklamların kamu denetimine gerek kalmadan reklam veren - reklam ajansı - mecra üçlüsünün özdenetimi ile durdurulması ve / veya düzeltilmesidir.

Reklam Özdenetim Kurulu (RÖK) reklam veren - reklam ajansı - mecra üçlüsünün temsilcilerinin katılımı ile reklamların yasal, ahlâki, doğru ve dürüst olmasının sağlanması yolunda proaktif ve sürekli çaba göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu çabalar sonuçta reklama olan güveni sağlayacak ve bundan yine reklam veren - reklam ajansı - mecra üçlüsü yarar görecektir.

Reklam Özdenetim Kurulu, Reklam verenler Derneği, Reklamcılar Derneği ve mecra kuruluşlarının katılımıyla oluşan bir etik hizmet platformudur. Tüzel kişiliği yoktur.

RÖK'nun 1. maddesine göre; *“Reklamlar, genel ahlâk kurallarına aykırı ifadeler ya da görüntüler içermemelidir. Cinselliğin istismarı ile pornografi içeren ifadeler ya da görüntüler taşımamalıdır.”*

Madde 16, çocuklara ve geçerli yasalara göre reşit olmayan gençlere yönelik reklamları kapsamaktadır. Buna göre; *“Reklamlar, çocukların ve gençlerin deneyimsizliğini, kolay inanmasını (saflığını) istismar etmemelidir. Reklamlar bir ürünün kullanımı ya da keyfi için gerekli beceri ya da yaş düzeyini olduğundan az göstermemelidir. Reklamların tanıttıkları ürünün gerçek boyutları, değeri, özellikleri, dayanıklılığı ve performansı hakkında çocukları ve gençleri yanıltmaması için özel bir dikkat göstermelidir. Eğer ürünün kullanımı ek malzeme gerektiriyorsa (örneğin; piller) ya da gösterilen veya tarif edilen sonucu alabilmek için başka malzemelere gerek varsa (örneğin; boya), bu durum açıkça belirtilmelidir. Ürün bir dizinin parçası ise, bu nokta ve dizinin edinilme yöntemi açıkça belirtilmelidir. Ürün kullanımının sonuçları gösterilir ya da tanımlanırken, reklam, ürünün hedef aldığı yaş grubundaki ortalama bir çocuk veya gencin ulaşabileceği sonucu göstermelidir. Fiyat, çocukların ve gençlerin ürünün gerçek değerini yanlış algılamasına yol açacak biçimde, örneğin "sadece" veya "yalnızca" sözcüğü kullanılarak belirtilmemelidir. Çocuklara veya reşit olmayan gençlere yönelik olan veya onları etkileme olasılığı bulunan reklamlar ile içinde çocukların veya reşit olmayan gençlerin kullanıldığı reklamlar; taklit edebilecekleri şiddet unsurlarını taşıyamaz, önlem alınmadığı takdirde kendilerinin yahut çevrelerinin sağlığına zarar verebilecek mal veya hizmetlerin reklamları, gerekli önlemlerin alınmasını sağlayan hatırlatıcı simge ve uyarıları*

kullanmak zorundadır, mal veya hizmetlerin satış veya kiralanmaları için sözleşme yapmalarını ima edecek ifadeler yer veremez, ana-babalarına, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu özel güveni kötüye kullanılmasına yönelik ifade veya görsel sunumlar içeremez. Ana-baba ve öğretmenlerin otoritesini ve sorumluluk duygusunu veya yargılarını yahut zevklerini zayıflatacak veya ortadan kaldıracak biçimde olamaz, ana-babanın çocuklarına yönelik sevgi, şefkat, bağlılık gibi hassasiyetleri istismar edemez. Hiçbir reklam, tanıtılan ürünün her aile bütçesinin olanaklarıyla hemen elde edilebileceğini ima etmemelidir.”

Televizyonda yayınlanan bir çok reklamdan çocuğun etkilenmesi açısından bu tür özdenetim organlarının bulunması büyük önem taşımaktadır. Yayıncılar her televizyondaki her alanda ve yayında sadece yürürlükte olan mevzuatlara göre değil, bu tür özdenetim mekanizmaları ile de kendini denetlemelidir.

C. K.K.T.C. Hukuku’nda Küçüğü Koruyucu Hükümler

KKTC televizyon mevzuatının yani, 15 Kasım 1983 tarihinde ilân edilen KKTC Anayasası’nın 24, 26, 31 ve 130. maddeleri, 1986, 1989 ve 1993 yıllarında değişikliklere uğrayan 22 Temmuz 1983 tarih ve 50/83 sayılı Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu ve 21 Temmuz 1997 tarih ve 39/1997 sayılı Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası bu bölümde ele alınacak konulardır. KKTC mevzuatında da '18' yaş ve altında olanlar "küçük" olarak kabul edilmektedir.

1. Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu

Yürürlükten kaldırılan bu Kanuna göre; kanunda yayın ilkeleri olarak radyo ve televizyonların yayınlarında demokratik kurallara, kişi haklarına ve

toplumsal değer ve çıkarlara bağlı kalmaları; anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esaslarına uymaları; adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olmaları; haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında yansızlık, doğruluk ve çabukluk ilkelerine bağlı kalmaları; çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapmamaları öngörülmüştür.

2. Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası

K.K.T.C’de radyo ve televizyonları denetleyen kurulun adı Yayın Yüksek Kurulu (YYK)’dur. Yayın Yüksek Kurulu, 21 Temmuz 1997 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 39/97 sayılı "Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası" uyarınca kurulan bir radyo televizyon izin, düzenleme ve denetleme kurulusudur. Kurulumuz ülkemizdeki görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarının kuruluşlarını sağlayacak izinleri vermek, yasa, tüzük ve yönetmeliklere uygun yayın yapmalarını sağlamak, içerik olarak yayın ilkelerimize uygun yayın yapmalarını sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirmek hedefleri ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Yayın Yüksek Kurulu Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası’na Tez çalışmasıyla ilgili olan hükümleri şunlardır; madde 5’in 14. fıkrası, *“Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlâkî gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapmama”* hükmünü içermektedir. Bu maddeye örnek olarak “Avrasya TV’de 23.07.2005, 03.09.2005 ve 10.09.2005 tarihlerinde yayınlanan ve sunuculuğunu Bahadır Tokmak ve Turgay Yıldız’ın yaptığı “Türk Kahvesi” isimli programda kullanılan çeşitli el işaretleri ve ifadelerin; Yasa’nın 5. maddesinde yer alan 3, 10 ve 14’üncü fıkraların ihlâl edildiği tespiti ile, kuruluşun Yasa’nın 43(1) maddesi uyarınca uyarılmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Ayrıca aynı kararda, anılan programda kullanılan ifadelerin ve hareketlerin, Avrasya TV’nin genel yapısına ve kurumsal görünümüne uygun olmadığı ve program

seviyesinin, daha uygun olması gerektiği konusundaki Kurul görüşünün kuruluşu bildirilmesine de aynı kararda yer verilmiştir.” hükmü verilebilir.

Madde 29’a göre; *“Bütün reklamların adil ve dürüst olması, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmaması, çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına aykırı unsurlar bulunmaması, çocukların özel duygularının göz önünde tutulması esastır”* hükmü geçerlidir.

Radyo ve Televizyon Kuruluşları Reklam Yayın İlkeleri ve Usulleri ile Reklam Gelirleri YVK Payları’nın Ödenmesi Hakkında Tüzük’te ise çocuk için şöyle düzenlemeler yapılmıştır;

Madde 5, *“Çocuklara kendilerinin doğrudan kullanmayacakları veya yararlanmayacakları ürün ve hizmetlerin reklamlarında reklam mesajını iletme görevi verilemez; onların fiziksel ve psikolojik gelişmelerine zarar verecek unsurlar bulunamaz. ...Reklamlarda çocuklar yetişkin dil, davranış, giysi makyaj ve görüntüleriyle yer alamazlar”* hükmü vardır.

Madde 10, *“15 yaş ve daha küçük yaştaki kişilere yönelik ve bu kişilerin tüketebileceği ürün ve hizmetleri kapsayan reklamlar, çocuklara yönelik reklamlardır. Çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların fiziksel, duygusal, toplumsal gelişim özelliklerini olumsuz etkileyebilecek unsurlar bulundurulamaz. Çocuklara yönelik reklamlarda; Programlar, reklam sözcüğü hem görsel hem de gerekli hallerde işitsel olarak açıkça ifade edilerek kesilebilir. Alt yazı, çerçeve ve doğrudan satış reklamları tekniği kullanılamaz. Reklamı yapılan ürün veya hizmetlere sahip olma veya kullanmanın diğerlerine göre fiziksel, sosyal veya psikolojik üstünlük veya aksi durumda olumsuzluklar sağladığı mesajı verilemez. Otoriteyi ve sorumluluk duygusunu ortadan kaldıracı ana-babanın yargılarını ve zevklerini küçük düşürücü imajlar yaratılmaz. Reklamı yapılan ürün veya hizmetin kendilerine satın alınmasını sağlamak üzere büyüklerini ve*

başkalarını ikna etmeleri için çağrı yapılamaz, bu ürün veya hizmetlerin her aile bütçesiyle sağlanabileceği ima edilemez. Önlem alınmadığı takdirde çocukların veya çevrelerinin sağlığına zarar verebilecek ürün ve hizmetlerin reklamlarda, gereken önlemlerin alınmasını sağlayan hatırlatıcı simgeler kullanılır. Çocuklar, kendileri veya çevreleri için tehlikeli araç, gereç ve nesneleri kullanılır veya oynarken gösterilemez. Zihinsel, duygusal, sosyal, ahlâki veya fiziksel olarak çocuklara zarar verebilecek görsel ve işitsel ifadeler kullanılamaz. Savaş, kavga veya çatışma araçlarının tanıtımı veya kullanımını çağrıştıran ürün veya hizmetlere ilişkin nesne, araç ve gereçleri kullanılamaz.”

Madde 15, “...Çocukların yaşlıların ve hastaların duyarlılığının suistimal edilmesi haksız ve aldatıcı reklamdır” hükmü geçerlidir.

Madde 18’de ise; “*Haber bültenleri, kültür, sanat programları ve çocuk programların 45 dakikadan kısa oldukları takdirde reklamlarla kesilemez. Haber bültenleri, kültür, sanat programları ve çocuk programlarının 45 dakikadan uzun sürmesi halinde programın başlamasından itibaren en az 45 dakika geçmesi şartıyla, her 30 dakikalık bölüm arasına, reklam konmak üzere programlar kesilebilir. Çocuklara yönelik programlarda, reklama aykırı süre bir saatlik yayın süresinde 6 dakikayı geçemez. Haber bültenleri, güncel programlar, kültür, sanat programları kültür sanat programları, dini programlar ve çocuk programlarına alt yazı, logo ve çerçeveler kullanılmak suretiyle reklam yerleştirilemez*” hükmü mevcuttur.

Ayrıca, kamusal yayıncılık yapan Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu da (BRTK), “Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası”nda öngörülen yayın ilkelerine uygun yayın yapmakla yükümlüdür. BRTK de YKK tarafından denetlenmektedir.

Uluslararası alanda, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde mevcut olan hukukî düzenlemelere bakıldığında, küçük için yapılan

düzenlemelerin benzerlik gösterdiği görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) yaptığı anlaşmalarla hukukî açıdan uluslararası boyuta ulaşmakta, K.K.T.C. de T.C.'nden aldığı destekle kendine bu alanda bir yol bulmaktadır. K.K.T.C.'nde izlenen programlar daha çok Türkiye'ye ait kanallar olduğundan, yayınlarında da Türkiye'de yapılan programcılığı ele almakta ve hukukî düzenlemelerini de bu açıdan Türkiye'deki düzenlemelerden yola çıkarak hazırlamaktadır. YYK, bu açıdan sürekli olarak RTÜK ile temaslarda bulunmaktadır.

Yapılan incelemede, bu konudaki hukukî düzenlemelerin yeterli olduğu, problemlerin aslında uygulamadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu da bizi, Anayasa m. 12/2'den hareketle ve yukarıda belirtildiği gibi, "toplumsal sorumluluk teorisi" gereğince yayıncıların sorumluluğuna, sorumlu davranmalarına götürmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYONDAKİ ZARARLI İÇERİĞİN BELİRLENMESİ İÇİN YAPILAN ANKET ve SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez kapsamında, küçük olarak nitelenen 0-18 yaş arasında bulunan öğrencilerinin küçüğün televizyondaki zararlı içerikten küçüğün ne kadar korunabildiğini görmek amacıyla, anket çalışması yapılması uygun görülmüştür. Çünkü, söz konusu çocukların, bu tür görüntülerden nasıl etkilendiklerinin saptanması için, ancak bir anket çalışması yapılarak anlaşılabilir.

Çalışma konusu kapsamında, 2006-2007 Öğretim yılı döneminde, alt, orta, ve üst sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi temsil ettiği düşünülen K.K.T.C.'nde Lefkoşa ilçesinde bulunan Haydarpaşa Ticaret Lisesi'deki 3 sınıfa anket çalışması yapılmıştır.

Anket sorularının hazırlanması sırasında uzmanlardan görüş alınmıştır. Uzman görüşüne göre, anketin ilköğretim ve lise öğrencilerine yapılması gerektiğidir. Ancak, sadece lisede yapılabilmiştir. Uygulanan anket formu eklerde sunulmuştur (Ek 9: Anket Formu).

Anket soruları üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini, ikinci bölümde öğrencilerin televizyonla ilişkilerini, üçüncü bölümde ise izledikleri program ve kanallarla televizyon karşısındaki tutumları ele alınmıştır.

Anket uygulaması için, K.K.T.C. Mesleki Teknik Öğretim Dairesi Müdürlüğü'nden izin alınmış olup, bu izin belgesi eklerde sunulmuştur (Ek 10: İzin Belgesi).

Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde SPSS for Windows istatistik programı kullanılmıştır. Veriler frekans dağılımı üzerinden yorumlanarak, örneklem grubunu tanımlamaya yönelik tablolar, ortalamalar oluşturulmuştur.

I. ANALİZ SONUCUNDA OLUŞAN TABLOLAR

A. ÖRNEKLEM GRUBUNU TANIMLAMAYA YÖNELİK TABLOLAR

Tablo 1. a.1 Yaş Dağılımı

Yaş	Sayı	%
14	2	2,7
15	38	50,7
16	11	14,7
17	20	26,7
18	3	4,0
19	1	1,3
Toplam	75	100,0

Yorum:Tablo 1.a.1, araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımını göstermektedir ve bu tabloya göre, öğrencilerin yaş dağılımları lise öğrencilerinin yaş dağılımı ile uygunluk göstermektedir. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun “15” yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 1.a.2 Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	43	57,3
Kadın	32	42,7
Toplam	75	100,0

Yorum:Tablo 1.a.2'ye göre, araştırmaya katılan erkeklerin kızlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 1.b Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne ve Baba Öğrenim Durumu*

Eğitim Durumu	BABA		ANNE	
	Sayı	%	Sayı	%
Okula Gitmemiş	1	1,4	4	5,3
İlkokul	18	26,1	27	36,0
Ortaokul	16	23,2	19	25,3
Lise	30	43,5	21	28,0
Üniversite	3	4,3	3	4,0
Yüksek Lisans ve Üstü	1	1,4	1	1,3
Toplam	69	100,0	75	100,0

*2 öğrencinin anne eğitim durumuna ilişkin bilgi alınamamıştır.

Yorum:Tablo 1.b' de yer alan verilere göre, araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %36.0 oranındaki çoğunluğunun ilkokul düzeyinde, babalarının ise %43.5 oranındaki çoğunluğunun lise düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir ve bu dağılıma göre, söz konusu çocukların babalarının eğitim düzeyleri, annelerine oranla daha yüksektir.

Anne ve babanın eğitim düzeyi, onların çocuğa karşı yaklaşımlarını, çocuğunun yetiştirilme biçimlerini ve konumuz bağlamında, çocukların televizyona karşı yaklaşımlarının ve duyarlılıklarının görülmesi açısından önemli bir veridir.

Tablo 1.c Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne ve Baba Meslek Durumu*

Meslek Durumu	BABA		ANNE	
	Sayı	%	Sayı	%
Çalışmıyor	-	-	53	72,6
İşçi	18	26,1	5	6,8
Memur	17	24,6	3	4,1
Serbest Meslek	34	49,3	12	16,4
Toplam	69	100,0	73	100,0

*2 öğrencide anne, 6 öğrencide baba meslek bilgisi alınamamıştır.

Yorum:Tablo 1.c' deki verilere göre, öğrencilerin annelerinin %72.6'sının ev hanımı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin babalarının %49.3'ünün ise serbest meslekte oldukları görülmektedir.

Ebeveynlerin meslekleri, ailenin ekonomik koşullarını ve ailenin yaşam biçimini etkileyen en önemli faktördür. Annelerinin büyük çoğunluğunun ev hanımı olması, çocuklarıyla ilgilenmeleri açısından önem taşımaktadır.

Tablo 1.d Kardeş Sayısı

Kardeş Sayısı	Sayı	%
TEK ÇOCUK	4	5,3
1 KARDEŞ	26	34,7
2 KARDEŞ	29	38,7
3 KARDEŞ	8	10,7
4 ve ÜZERİ KARDEŞ	8	10,7
Toplam	75	100,0

Yorum:Tablo 1.d' ye göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %26'sının bir kardeşi olduğu, %29'unun da 2 kardeşi olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin ailelerinin çoğunluğunun iki ve üç çocuklu olduğu aileler olduğu görülmektedir.

Ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, her bir çocuğun yaşam koşullarını ve ebeveynlerin, çocukları ile ilgilenme derecelerini etkileyen bir faktördür ve dolayısı ile bu durum, çocuğun televizyon ile iletişimini de etkileyeceği için, kardeş sayısı önemli bir veridir.

Tablo 1.e Öğrencilerin, Evlerinde Televizyon Olup Olmama Durumu, Evlerindeki Televizyon Sayısı ve Odasında Televizyonu Olup Olmama Durumu

TV sahipliği ile ilgili özellikler	Sayı	%
Evde TV Bulunma Durumu		
Var	75	100,0
Yok	-	-
Evdeki TV Sayısı		
1	19	25,3
2	30	40,0
3	21	28,0
4	5	6,7
Kendisine Ait TV Bulunma Durumu		
Var	38	50,7
Yok	37	49,3
Toplam	75	100,0

Yorum: Tablo 1.e' de yer alan verilere göre, araştırmaya katılan öğrencilerin tümünün evinde televizyon bulunmaktadır. %40'ının evinde iki televizyon vardır ve %50.7'sinin kendisine ait televizyonu vardır.

Öğrencilerin odalarında televizyon olması, onların televizyonla ilişkilerinin, ebeveynleri tarafından denetlenmesinin zorlaştığı göstermektedir.

Tablo 1.f Öğrencilerin Televizyon İzleme Süresine Göre Dağılımı

İzleme Süresi	Sayı	%
İzlemiyorum	1	1,3
1 saatten az izliyorum	1	1,3
1 saat izliyorum	8	10,7
1-2 saat izliyorum	26	34,7
2-3 saat izliyorum	19	25,3
2-3 saatten fazla izliyorum	20	26,7
Toplam	75	100,0
Tüm Çocukların TV İzleme Süresi (N=75 kişi)	Ort.±Std. Sapma 4.6±1.2 Saat	Ortanca, Min-Maks 5.0 (1-6) Saat

Yorum:Tablo 1.f' ye göre, öğrenciler günde ortalama 4.6 saat TV izlemektedirler ve öğrencilerin %60 oranındaki büyük çoğunluğunun, günde 2 ve 3 saatten fazla, %26.7'sinin de günde 3 saatten daha fazla televizyon izledikleri tespit edilmiştir.

Televizyon izleme süresi arttıkça, çocuğun televizyondan aldığı olumsuz etkiler de artmaktadır. Çalışma kapsamındaki çocuklar, okul çağında oldukları için, televizyon karşısında geçen süre, onların eğitimleri için harcamaları gereken sürenin kısalmasına neden olacaktır.

Ayrıca televizyonda bilgi akışının tek yönlü olması nedeniyle çocuk, soru soramamakta ve televizyon karşısında edilgen konumda olmaktadır. Bu durum onun edilgen, tembel bir kimlik benimsemesine neden olmaktadır.

Televizyon karşısında harcanan süre, aynı zamanda çocukların sosyal ilişkilerini de etkileyebilmekte ve onların asosyal bir kişilik sahibi olmalarına

neden olabilmektedir. En önemlisi de televizyon izleme süresi arttıkça, çocukların televizyondaki olumsuz mesajlara maruz kalma oranları da artmaktadır.

Tablo 1.g Anne ve Babaların, Çocuklarının Televizyon İzlemelerine Karşı Tutumlarına Göre, Öğrencilerin Dağılımı*

Ebeveynin Tutumu	Sayı	%
Karışmaktadır	8	10,8
Bazen karışmaktadır	37	50,0
Karışmamaktadır	29	39,2
Toplam	74	100,0

*1 öğrencide bu bilgiye ulaşılamamıştır.

Yorum:Tablo 1.g, öğrencilerin televizyon izleme eylemlerine karşı ebeveynlerinin tutumunu göstermektedir. Buna göre, öğrencilerin anne ve babaları çocukların televizyon izlemelerine %60.8 oranında karışmakta ya da bazen karışmaktadır.

Çocuğun televizyon izlemesine karşı ebeveynin tutumu, son derece önem arz etmektedir. Zira, eğer ebeveynler engellemez ise çocuklar televizyonda yoğun bir şekilde yayınlanmakta olan zararlı içerikleri, onların bilişsel gelişimleri açısından henüz karşılaşmaya hazır olmadıkları ve fiziksel ve ruhsal sağlıklarını olumsuz etkileyebilecek yayınları izleyebilmekte ve sonuçta bu tür görüntülerin olumsuz etkilerine maruz kalabilmektedirler.

Tablo 1.h.1 Öğrencilerin Digitürk veya Uydu Yayınları İzleyebilme Durumu

Digitürk/Uydu Televizyonu	Sayı	%
Evet, izliyorum	60	80,0
Hayır, izlemiyorum	15	20,0
Toplam	75	100,0

Yorum:Tablo 1.h' de, öğrencilerin %80'inin Digitürk veya uydu yayınlarına ulaşabildiğini görmekteyiz.

Televizyon en yaygın kullanım alanı olan kitle iletişim araçlarından birisidir. Digitürk veya uydu yayınlarına ulaşılabilmesi çocukların daha çok zararlı içeriğe ulaşabileceğini göstermektedir.

Tablo 1.h.2 Öğrencilerin Digitürk veya Uydu Yayınlarından Yararlanma Durumu

Digitürk ile Uydu Yayınlarının İzlenmesinin Yararları	Sayı	%*
Türkçe Kanallara Ulaşabiliyorum	45	75,0
Yabancı Kanallara Ulaşabiliyorum	31	51,7
Digitürk ve Uydu Kanalları Yararlı	27	45,0
Digitürk ve Uydu Yayınları Hobi	28	46,7
Diğer**	6	10,0

*Satır yüzdesi alınmıştır. Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

** Diğer: Futbol bilgimi artırıyor, müzik yayını izleyebiliyorum

Yorum: Tablo 1.h.2’de, öğrencilerin %75’i Digitürk veya uydu yayınlarına ulaşabilmenin daha çok Türkçe kanala ulaşabildiği için yararlı olduğunu söylemektedir. Öğrencilerin %51.7’si ise bunun yabancı kanallara ulaşabilmek açısından önemli olduğunu söylemiştir.

Buradan çıkarılabileceği gibi, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Türkçe kanal izlemekte; ancak bunun yanı sıra %51.7’lik büyük bir oran da yabancı kanal izlemek istemektedir. Öğrencilerin özellikle yabancı kanallara olan ilgisi, onların zararlı yayınlarını daha kolay alması açısından önemlidir.

Tablo 1.1.1 Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti’ndeki Kanalları İzleme Durumu

Türkiye Cumhuriyeti’ne Ait Kanallar (n=75)	Sayı	%*
Kanal D	64	85,3
Star TV	47	62,7
Show TV	65	86,7
TRT	9	12,0
NTV	18	24,0
Kral TV	41	54,7
ATV	55	73,3
Diğer**	14	18,7

*Satır yüzdesi alınmıştır. Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

**Diğer: Fox tv, Dmax, Dcocuk, Lig tv, Metro TV, Dream TV, MTV, Number One, Powertürk, Samanyolu TV, Flash TV, Showmax, Yesilçam

Yorum:Tablo 1.1.1'de öğrencilerin %86.7'si Show TV'yi, %85.3'ü ise Kanal D'yi izlemektedir. Diğer diye sorulan soruya verilen yanıtların ise bu kanalların daha çok Digitürk veya uydu yayınlarında bulunan kanallar olduğu görülmektedir.

Tablo 1.1.2 Öğrencilerin K.K.T.C.'deki Kanalları İzleme Durumu

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Ait Kanallar (n=75)	Sayı	%*
ART	5	6,7
BRT	44	58,7
TEMPO	20	26,7
Akdeniz TV	32	42,7
Kıbrıs TV	19	25,3
Genç TV	40	53,3
Diğer **	5	6,7

* Satır yüzdesi alınmıştır. Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

**Diğer: Astv, BRT2, GAÜ

Yorum:Tablo 1.1.2'de öğrencilerin %58.7'sinin BRT'yi, %53.3'ünün ise Genç TV'yi izledikleri tespit edilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında Devlet Televizyonu olan BRT'nin en çok izlenen kanal olması çocukların zararlı içerikten korunmaları açısından önemli bir noktadır.

Tablo 1.i Öğrencilerin Televizyonda İzledikleri Programlara Göre Dağılımı

TV'de en çok izlenen TV programları (n=75)	Sayı	%*
Haber	33	44,0
Müzik	56	74,7
Spor	34	45,3
Yabancı dizi film	23	30,7
Türk dizi film	60	80,0
Çocuk programları	10	13,3
Çizgi film	14	18,7
Yabancı sinema filmi	34	45,3
Türk sinema filmi	28	37,3
Belgesel	35	47,3
Show programları	32	42,7
Diğer* *	1	1,3

*Satır yüzdesi alınmıştır. Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

** Diğer: Yaban TV

Yorum:Tablo 1.i' deki dağılıma göre, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%80) Türk Dizi Filmleri, %74.7 oranında müzik programlarını izledikleri görülmektedir. Konumuz kapsamında da olduğu gibi Türk Dizi Filmlerinde şiddete ağırlıklı yer verildiği bilinmektedir.

Tablo 1.i.1 İzledikleri Haber Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*		
Haber programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
SHOW TV	15	36,6
BRT	6	14,6
STAR	6	14,6
KANAL D	3	7,3
NTV	3	7,3
GENC TV	2	4,9
ATV	2	4,9
TRT 1	1	2,4
ART	1	2,4
TRT2	1	2,4
NTV	1	2,4
Toplam	41	100,0

*34 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.1'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %36,6 oranının, SHOW TV'yi izlediği görülmektedir. Bu tabloda çocukların çok azının gerçekten haber izlediği görülebilmektedir.

Tablo 1.i.2 İzledikleri Müzik Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Müzik programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
KRAL TV	37	46,3
DREAM TV	8	10,0
MTV	6	7,5
NUMBER1	5	6,3
VİVA	4	5,0
AKDENİZ TV	3	3,8
POWERTURK	3	3,8
MCM	2	2,5
GAÜ	1	1,3
VH1	1	1,3
FİX TV	1	1,3
AS TV	1	1,3
BRT	1	1,3
FLASH	1	1,3
TATLİSES TV	1	1,3
METRO	1	1,3
MOZAİK	1	1,3
TRACE	1	1,3
DREAMTURK	1	1,3
GALA	1	1,3
Toplam	75	100,0

Yorum:Tablo 1.i.2'ye göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %46,3 oranının, KRAL TV'yi izlediği görülmektedir. Bu tabloda da görüleceği gibi çocukların hepsi bu soruya cevap vermiştir ve çocukların hepsinin video-klip izledikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 1.i.3 İzledikleri Spor Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Spor programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
LİG TV	17	37,0
NTV	8	17,4
STAR TV	5	10,9
KANAL D	4	8,7
SHOW TV	3	6,5
ATV	3	6,5
D SPOR	1	2,2
BESİKTAS TV	1	2,2
TRT3	1	2,2
GALATASARAY TV	1	2,2
TRT1	1	2,2
e2	1	2,2
Toplam	46	100,0

*29 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.3'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %37,0 oranının, LİG TV'yi izlediği görülmektedir. Çocukların bu tabloda daha çok Digiturk veya uydu yayınlarından faydalandığı açıkça görülebilmektedir.

Tablo 1.i.4 İzledikleri Yabancı Dizi Film Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Yabancı dizi film programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
KANAL D	5	15,6
MOVIESMART	4	12,5
SHOW TV	3	9,4
MOVİE MAX	3	9,4
CNBC E TV	2	6,3
KİBRİS TV	2	6,3
D MAX	2	6,3
DSİNEMAX	2	6,3
AKDENİZ TV	2	6,3
NTV	2	6,3
TRT1	1	3,1
HALLMARK	1	3,1
FOX	1	3,1
STAR	1	3,1
ATV	1	3,1
Toplam	32	100,0

*43 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.4'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %15,6 oranının, Kanal D'yi izlediği görülmektedir. Diğer yanıtlarda da görüleceği gibi çocukların daha çok Digiturk veya uydu yayınlarından faydalandığı açıkça görülebilmektedir. Çocuklar yabancı filmler için Türk kanallarını pek de yeterli bulamamış olabilmektedir.

Tablo 1.i.5 İzledikleri Türk Dizi Film Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı

Türk dizi film programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
SHOW TV	31	28,7
ATV	27	25,0
STAR	19	17,6
KANAL D	16	14,8
DMAX	4	3,7
YESİLCAM TV	4	3,7
AKDENİZ TV	2	1,9
FOX	1	0,9
TRT 1	1	0,9
SAMANYOLU	1	0,9
KIBRIS TV	1	0,9
BRT	1	0,9
Toplam	108	100,0

Yorum:Tablo 1.i.5'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %28,7 oranının, SHOW TV'yi izlediği görülmektedir. T.C. kanallarının dışında da K.K.T.C. kanalları da Türk filmlerinde izlenme açısından tercih edildiği bu tabloda açıkça görülmektedir.

Tablo 1.i.6 İzledikleri Çocuk Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Çocuk programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
D ÇOCUK	4	44,4
KANAL D	2	22,2
SHOW TV	2	22,2
TRT1	1	11,2
Toplam	9	100,0

*Sadece 9 öğrenci bu soruya yanıt vermiştir.

Yorum:Tablo 1.i.6'ya göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %44,4 oranının, D Çocuk'u izlediği görülmektedir. 14-18 yaş öğrencilerin çocuk programlarını pek izlemediği ortaya çıkmıştır.

Tablo 1.i.7 İzledikleri Çizgi Film Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Çizgi film programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
D ÇOCUK	6	42,9
SHOW TV	2	14,3
AKDENİZ TV	2	14,3
FOX	1	7,1
NTV	1	7,1
KANAL D	1	7,1
KIBRIS TV	1	7,1
Toplam	14	100,0

* Sadece 14 öğrenci bu soruya yanıt vermiştir.

Yorum:Tablo 1.i.7'ye göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %42,9 oranının, D Çocuk'u izlediği görülmektedir. 14-18 yaş öğrencilerin çizgi film programlarını pek izlemediği ortaya çıkmıştır.

Tablo 1.i.8 İzledikleri Yabancı Sinema Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Yabancı sinema programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
SHOW TV	6	16,7
MOVIE MAX	6	16,7
KANAL D	4	11,1
STAR	3	8,3
AKDENİZ	3	8,3
MOVIESMART	3	8,3
D MAX	2	5,6
CİNE5	1	2,8
GENC TV	1	2,8
DSMART	1	2,8
ACTIONMAX	1	2,8
MOVIESMART2	1	2,8
CİNEMAX	1	2,8
KIBRIS TV	1	2,8
TEMPO	1	2,8
ATV	1	2,8
Toplam	36	100,0

*39 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.8'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin Show TV ve Moviemax'i aynı oranda (%16.7) izlediği görülmektedir.

Tablo 1.i.9 İzledikleri Türk Sinema Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Türk sineması programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
YEŞİLÇAM TV	11	39,3
SHOW TV	4	14,3
KANAL D	3	10,7
ATV	3	10,7
TURKMAX	2	7,1
SİNEMATURK	1	3,6
DMAX	1	3,6
TEMPO	1	3,6
AKDENİZ TV	1	3,6
STAR	1	3,6
Toplam	28	100,0

*47 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.9'a göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %39.3'ünün Türk Sineması'nda Yeşilçam TV'yi tercih ettikleri görülmektedir. Ancak yarıdan fazla öğrencinin bu soruya cevap vermemesi çocukların Türk sinemasını pek tercih etmediğini göstermektedir.

Tablo 1.i.10 İzledikleri Belgesel Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Belgesel programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
TRT	6	22,2
DISCOVERY	3	11,1
ANİMALPLANET	3	11,1
SAMANYOLU	3	11,1
BRT	3	11,1
GENÇ TV	1	3,7
TRT 2	1	3,7
BRT 2	1	3,7
AKDENİZ TV	1	3,7
STAR	1	3,7
NATİONAL	1	
GEOGRAPHİC		3,7
NTV	1	3,7
YABAN TV	1	3,7
SHOW TV	1	3,7
Toplam	27	100,0

*48 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.10'a göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %22.2'sinin belgesel izlerken TRT'yi tercih ettikleri görülmektedir. Ancak yarıdan fazla öğrencinin bu soruya cevap vermemesi çocukların belgeseli pek tercih etmediğini göstermektedir.

Tablo 1.i.11 İzledikleri Show Program Televizyonlarına Göre Öğrencilerin Dağılımı*

Show programlarının izlendiği kanallar	Sayı	%
KANAL D	11	37,9
SHOW TV	11	37,9
STAR	4	13,8
NTV	2	6,9
ATV	1	3,4
Toplam	29	100,0

*46 öğrenciden bu bilgi edinilememiştir.

Yorum:Tablo 1.i.11'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %37.9'unun show programı izlerken Kanal D ve Show TV'yi tercih ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin yazdıklarına göre bu programlardan en çok

Beyaz Show ve Makine programlarının izlendiği tespit edilmiştir. Bu programların gece 12'den sonra yayına girmesi çocuklar için zararlı içerikleri alması anlamına gelmektedir.

Tablo 1.j En Çok İzlendiği Belirtilen Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı*

En Çok İzlendiği Belirtilen Sinema Film Türleri	Sayı	%*
Komedi	50	67,7
Korku	44	58,7
Romantik Komedi	26	34,7
Romantik	25	33,3
Aksiyon	25	33,3
Dram	12	16,0
Bilim Kurgu	11	14,7
Fantastik	9	12,0
Western	3	4,0

*Satır yüzdesi verilmiştir. Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Yorum:Tablo 1.j' ye göre, öğrencilerin en çok izlediği sinema filmi türü komedidir.

Tablo 1.j.1 En Çok İzlendiği Belirtilen Romantik Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Romantik sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
SHOW TV	4	28,6
KANAL D	2	14,3
MOVİEMAX	2	14,3
STAR	2	14,3
MOVİESMART	2	14,3
AKDENİZ TV	1	7,1
SİNEMATURK	1	7,1
Toplam	14	100,0

Tablo 1.j.2 En Çok İzlendiği Belirtilen Komedi Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Komedi sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
KANAL D	5	14,3
ATV	5	14,3
AKDENİZTV	4	11,4
MOVİEMAX	3	8,6
STAR	3	8,6
SHOWTV	3	8,6
COMEDYSMART	2	5,7
COMEDYMAX	2	5,7
GENC TV	1	2,9
MOVİE SMART2	1	2,9
GOLDMAX	1	2,9
MOVİESMART	1	2,9
NTV	1	2,9
BRT	1	2,9
COMEDYMAX	1	2,9
BRT 2	1	2,9
Toplam	35	100,0

Tablo 1.j.3 En Çok İzlendiği Belirtilen Dram Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Dram sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
DREAMMAX	2	40,0
SAMANYOLU TV	2	40,0
MOVİESMART	1	20,0
Toplam	5	100,0

Tablo 1.j.4 En Çok İzlendiği Belirtilen Bilim Kurgu Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Bilim kurgu sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
ACTIONMAX	2	33,3
SHOW TV	1	16,7
DISCOVERY	1	16,7
SHOWTIME	1	16,7
SHOWMAX	1	16,7
Toplam	6	100,0

Tablo 1.j.5 En Çok İzlendiği Belirtilen Korku Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Korku sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
STAR	6	23,1
KANAL D	5	19,2
SHOW TV	3	11,5
MOVİEMAX	3	11,5
MOVİE SMART	2	7,7
AKDENİZ TV	2	7,7
TEMPO	1	3,8
ACTIONMAX	1	3,8
CİNE5	1	3,8
MOVİESMART 2	1	3,8
ATV	1	3,8
Toplam	26	100,0

Tablo 1.j.6 En Çok İzlendiği Belirtilen Fantastik Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Fantastik sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
KANAL D	2	25,0
MOVİESMART	2	25,0
SHOW TV	1	12,5
ACTIONMAX	1	12,5
STAR	1	12,5
MOVİESMART2	1	12,5
Toplam	8	100,0

Tablo 1.j.7 En Çok İzlendiği Belirtilen Romantik Komedi Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Romantik komedi sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
KANAL D	3	20,0
MOVİEMAX	3	20,0
GENC TV	2	13,3
AKDENİZ TV	2	13,3
SHOW TV	1	6,7
GOLDMAX2	1	6,7
ATV	1	6,7
COMEDYMAX	1	6,7
MOVİESMART	1	6,7
Toplam	15	100,0

Tablo 1.j.8 En Çok İzlendiği Belirtilen Aksiyon Sinema Film Türlerine Göre Öğrencilerin Dağılımı

Aksiyon sinema filmlerinin izlendiği kanallar	Sayı	%
ACTIONMAX	3	17,6
MOVIESMART	2	11,8
STAR TV	2	11,8
AKDENİZ TV	2	11,8
KANAL D	2	11,8
MOVIESMART 2	2	11,8
MOVIE MAX	1	5,9
MOVIE MAX 2	1	5,9
SHOW TV	1	5,9
ATV	1	5,9
Toplam	17	100,0

Yorum:Tablo1.j.1-8 arası olan sinema film türlerine bakıldığında Kanal D, en çok tercih edilen kanal olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, karşımıza sinema filmlerinin izlendiği kanallar arasında da bir çok Digitürk ve uydu yayınlarına ait kanallar çıkmaktadır.

Tablo 1.k.1 Akıllı İşaretlerin Kullanımını Gösteren Öğrenci Dağılımı*

Akıllı İşaretlerin Kullanım Bilgisi	Sayı	%
Biliyorum	54	73,0
Az Biliyorum	7	9,5
Bilmiyorum	13	17,6
Toplam	74	100,0

*1 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yorum:Tablo 1.k.1'e göre öğrencilerin %73'ü Akıllı İşaretleri bildiklerini belirttiler. Ancak, yadsınamayacak bir oran (%17.6) ise bu soruya "bilmiyorum" cevabını vermiştir. Bu durumda çocukların Akıllı İşaretler konusunda daha çok bilgilendirme yapılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 1.k.2 Akıllı İşaretlere Uyulup Uyulmadığını Gösteren Öğrenci Dağılımı*

Akıllı İşaretlere Uyum	Sayı	%
Bazen uyuyorum	34	46,6
Hayır, uymuyorum	24	32,9
Evet, uyuyorum	15	20,5
Toplam	73	100,0

*2 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yorum:Tablo 1.k.2'ye göre, öğrencilerin %46.6'sı Akıllı İşaretlere uymadığını belirtmiştir. Uyanların oranı ise %20.5'tir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ebeveynlerin Akıllı İşaretler konusunda çocuklarını bilinçlendirmesi gerekliliğidir. Çünkü azımsanamayacak bir çoğunluk Akıllı İşaretlere uymadığını belirtmiştir.

Tablo 1.I Televizyondaki Programlara Bakışı Gösteren Öğrenci Dağılımı*
TV'de Yararlı Program Var mı?

	Sayı	%
Evet, var	48	64,9
Hayır, yok	26	35,1
Toplam	74	100,0

*1 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yorum:Tablo 1.I' ye göre öğrencilerin %64,9'u televizyonda yayınlanan programların yararlı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 1.I.1 Televizyondaki Programların Yararlılarının Hangileri Olduğunu Gösteren Öğrenci Dağılımı*

Yararlı Programların Ne Olduğu	Sayı	%
Bilgi-Kültür Yarışmaları	10	25,0
Belgesel	8	20,0
Kuşak Programları	4	10,0
Dramatik Dizi	4	10,0
Spor Karşılaşmaları	3	7,5
Haber Bülteni	2	5,0
Spor Haber Programları	2	5,0
Gençlik Programları	2	5,0
Güncel Programlar	1	2,5
Yarışmalar	1	2,5
Sinema ve TV Filmleri	1	2,5
Talk-Show	1	2,5
Video-klip Yayını Ağırlıklı Programlar	1	2,5
Toplam	40	100,0

*30 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yorum:Tablo 1.I.1'e göre öğrencilerin %25'i Bilgi-kültür yarışmalarının yararlı olduğunu söylerken, %20'si belgesellerin yararlı program olduğunu söylemiştir.

Tablo 1.m Televizyondaki Programlara Bakışı Gösteren Öğrenci Dağılımı*

TV'de Zararlı Program Var mı?	Sayı	%
Hayır, yok	40	54,1
Evet, var	33	44,6
Bilmiyorum	1	1,4
Toplam	74	100,0

*1 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yorum:Tablo 1.m' ye göre öğrencilerin %54,1'i televizyonda yayınlanan programların zararlı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 1.m.1 Televizyondaki Programların Zararlılarının Hangileri Olduğunu Gösteren Öğrenci Dağılımı*

TV'de Zararlı Program Var mı?	Sayı	%
Kuşak Programları	13	56,5
Sinema ve TV Filmleri	5	21,7
Dramatik Dizi	4	17,4
Magazin Programları	1	4,3
Toplam	23	100,0

*52 öğrenci bu soruyu yanıtlamamıştır.

Yorum:Tablo 1.m.1'e göre öğrencilerin %56.5'i kuşak programlarının zararlı olduğunu söylerken, %21.7'si sinema ve televizyon filmlerinin zararlı program olduğunu söylemiştir.

Tablo 1.n Televizyondaki Programların Katkısı Üzerine Öğrencilerin Değerlendirmesi

Programların Katkısı	Sayı	%*
Bana neşe vermekte ve bilgilendirmektedir	17	18,7
Bazı dizilerde gerçekte yaşanabilecek durumlar anlatılmaktadır	9	9,9
Belgeseller hobilerim hakkında bilgilerimi arttırmaktadır	8	8,8
Ders çıkarıcı programlar var	7	7,7
Eğitim ve eğlence açısından iyi	7	7,7
Katkısı olan programlar sınırlı	4	4,4

Dizilerin öğretici yanı yok	3	3,3
Belgeseller kültür açısından çok iyi	3	3,3
Haber bültenleri dışında hiçbir programın katkısı yok	3	3,3
Kafamı dağıtmamı sağlamakta	3	3,3
Mutlu olmamızı sağlamaktadır	2	2,2
Birçok yönden katkısı var	2	2,2
Dünyada neler olduğunu öğreniyorum	2	2,2
Gelişme çağında olduğumuzdan programlar ilgimizi çekiyor, ancak yararlı şeyler öğrenmiyoruz	2	2,2
Kelime dağarcığımı arttırmaktadır	1	1,1
Bazı programlar iş sahalarında beni bilgilendirmektedir	1	1,1
Bilgisayarla ilgili konulardan haber ve bilgi alıyorum	1	1,1
Bize heyecan katmaktadır	1	1,1
Bizim yaşımızdakiler için de zararlı programlar var	1	1,1
Bu kanalları izlediğimde kendimi iyi hissediyorum	1	1,1
Dikkatimi çektiği için izlemekteyim	1	1,1
Dinî açıdan bize öğüt vermektedir	1	1,1
Diziler ileriye yönelik bilgiler vermektedir	1	1,1
Filmler dikkatimi çekiyor	1	1,1
Futbol bilgimi arttırmaktadır	1	1,1
Gençlerin düştüğü durumların anlatılması ilgimi çekmektedir	1	1,1
Kendi ülkem dışındaki ülkelerden bilgim olmaktadır	1	1,1
Kendimi geliştiriyorum ve	1	1,1

ruhsal açıdan iyi hissediyorum		
Programlar akıl verici ve düşündürücü	1	1,1
Şiddet yönünden çok katkısı var	1	1,1
TV bize nasıl davranacağımızı göstermektedir	1	1,1
TV bizi bazen yönlendirebilmektedir	1	1,1
TV hayatı öğretmektedir	1	1,1
TV'yi seviyorum ayrıca bazı kanallar öğretici	1	1,1

* Satır yüzdesi alınmıştır. Birden çok aynı cevap verilmiştir.

Yorum:Tablo 1.n' de öğrencilere kendi yorumlarıyla programların ne gibi katkısı olup olmadığı sorulmuştur ve tablo 1.n' ye göre öğrencilerin %18.7'si "Bana neşe vermekte ve bilgilendirmektedir" yanıtını vermiştir. %9.9'u ise "Bazı dizilerde gerçekte yaşanabilecek durumlar anlatılmaktadır" yanıtı verilmiştir. İlginç olan tek bir cevap ise "Şiddet yönünden çok katkısı var" gibi bir cevaptır. Bu cevabın çok düşündürücü olmasının yanı sıra çok da korkutucudur. Bu konuda ebeveynlerin çocukların televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgili daha çok çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZARARLI İÇERİK TAŞIYAN TELEVİZYON YAYINLARINDAN KÜÇÜKLERİN KORUNMASI İÇİN ÖNERİLER

Yukarıda yapılan inceleme ve anket sonuçları doğrultusunda, mevcut mevzuat düzenlemelerinin yeterli olduğu söylenebilse de, televizyondaki zararlı içerikten küçüğün korunması konusunda, daha etkili ve verimli korumanın sağlanması bakımından, kanımızca, aşağıdaki önlemlerin de ele alınması gerekmektedir:

1- Zararlı içeriklerin ne olduğu konusunda halk ve özellikle de ebeveynler eğitilmeli ve aydınlatılmalıdır. Özellikle de şiddet içeren, içinde erotik, müstehcen ve pornografi bulunduran programlar konusunda halk ve ebeveynler bilinçlendirilmelidir. Bu konuda RTÜK'e, program yapımcılarına ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

2- İlköğretim okullarına konulan **“Medya Okuryazarlığı”** dersi işlevsel hâle getirilmelidir. Bir an önce bu ders bütün İlköğretim okullarında okutulmalıdır. Bu dersi verebilmek için İletişim Fakülte'leri mezunlarına pedagojik eğitim verilerek bu dersi verebilecek öğretmenler yetiştirilmelidir.

3- Bebeğe tecavüz, çocuk pornosu ve taciz haberlerinin medya ve internetteki kullanım sıklığı BBC'nin 'Çocuk Koruma Politikası' benzeri etik kurallarını Türkiye'de de zorunlu kılmaktadır. Çocuk pornosunun yaygınlaştığı, internet girişlerinde Türkiye'nin önde gittiği, tecavüz haberlerinin üçüncü sayfadan manşetlere taşındığı son dönemde medyaya düşen sorumluluk da artmaktadır. Çünkü bu tür yayınlar olayı da 'rutin' hale getirmekte ve çocukların gelecekte benzer istismarlara maruz kalma riskini çoğaltmaktadır. BBC'nin 'Çocuk Koruma Politikası' benzeri etik kurallar ülkemizde de içselleştirilebilmektedir. Doğan Medya Grubu'nun meslek ilkelerinde *“çocukları cinsel konularda olumsuz yönde etkileyici yayın*

yapmaktan kaçınılır” diye (17. madde) genel bir hüküm yer almaktadır. Yasalarda da medyayı bağlayıcı kurallar vardır: “Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayımlanamaz. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, çocuktan sorumlu bir kişinin izni olmaksızın çocukla röportaj yapmaz. Görüntüsünü almaya çalışamaz, cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri açık kamu yararı olmadıkça yayımlanamaz”. 09.06.2004 kabul tarihli 5187 sayılı Basın Kanunu'nun (R.G. 26.06.2004, 25504) 21.maddesindeki “kimliğe ilişkin hususlara azami özen gösterilmelidir” kuralına da uyulduğu söylenememektedir. Bu sebeplerden dolayı BBC'nin 'Çocuk Koruma Politikası' benzeri etik kuralların ülkemizde de uygulanması gerekmektedir.

4- Günümüzde çeşitli nedenlerle özellikle 10 yaşın üstündeki küçükler artık daha geç saatlerde yatıp uyumaktadırlar. Kanımca, içerisinde cinselliğin yer aldığı yapımlar (programlar), saat 24:00'dan sonraya çekilmeli, ve bunların tanıtım duyuruları da 23:00'den sonra yapılmalıdır. RTÜK tarafından çıkarılan Radyo Ve Televizyon Yayınlarının Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'te (R.G. 17 Nisan 2003, Sayı: 25082) bu yönde değişiklikler yapılmalıdır. Ayrıca Yönetmelikte “Tanımlar” kenar başlığını taşıyan 4. maddesine “Korumalı Saatler”, “*Kanunda belirtilen zararlı program içeriklerinden korunması gereken izleyici kitlenin (çocuklar/gençler), yayınları izleme/dinleme saatlerini*” şeklinde belirtilmiştir.

5- 3984 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesinin 't' bendinde geçen “*Yayınların müstehcen olmaması*” ilkesi ile 'z' bendinde yer alan “*Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması*” ilkesi konusunda RTÜK daha duyarlı davranmalıdır. İçinde pornografik unsurlar bulunduran televizyon programlarının yayınlanmasına kesinlikle izin verilmemelidir. Zira, pornografi, müstehcenlikten daha ileri aşamadır.

6- RTÜK tarafından getirilen ve uygulanması zorunlu olan “Akıllı İşaretler”in programlarda (program başında ve program süresince) mutlaka yer alması sağlanmalı ve bu konuda denetim sıklaştırılmalıdır.

7- Düzenleyici, denetleyici ve yönlendirici bir Üst Kurul olan RTÜK’ün görevlerinden biri de kamuoyunu aydınlatmak, kamuoyunda doğan tepki, beğeni ve hassasiyetleri sürekli olarak izlemek ve gerekli yönlendirmelerde bulunmak amacıyla gerekli kamuoyu araştırmalarını yapmak ve yaptırmak (3984/ m.8/ ‘m’ bendi) ve *“Radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla periyodik istişarelerde bulunarak, kamuoyu eğilimlerini değerlendirmek”* (3984/ m.8/ ‘o’ bendi) olduğuna göre; Üst Kurul bu konularda daha hassas davranmalıdır.

8- Agee, Ault ve Emery tarafından geliştirilen medyada sosyal sorumluluk mekanizmasının en dış halkasını oluşturan “Toplumsal Sorumluluk Kuramı” gereğince, yayıncılar toplumun ne tür programlara tolerans göstereceğini ve göstermeyeceğini iyi belirlemeli ve toplumsal sorumluluk bilinci içinde hareket etmelidirler. Kanımızca, söz, yazı veya davranış şeklinde ortaya çıkan müstehcenliğin belirlenmesinde, ürünü izleyen, okuyan veya dinleyen ortalama zekada bir kimsenin "bu kadarı da olmaz" ya da "bu kadarı da fazla" diyebilecek duruma gelmesi halinde o üründe müstehcenliğin bulunduğunu söylemek mümkündür.

9- Yayın Özgürlüğü ve kişilik hakkı Uluslararası Belgelerde, Anayasamızda ve ilgili kanunlarda düzenlenen korunan birer haktır. Ancak, bu iki hürriyet çatışma halindedir. Basın-yayın hürriyeti ne kadar geniş tutulur veya anlaşılırsa, kişilik hakkının kapsamı o derece daralır. O halde basın-yayın hürriyeti ile kişilik hakkı arasındaki hassas denge iyi sağlanmalıdır. Bu itibarla, düstur, “hür fakat sorumlu yayın” olmalıdır. Bu konuda, basın-yayın mensupları eğitilmelidir.

10- Basın-yayın alanındaki özdenetim kuruluşları (örneğin Basın Konseyi), basın-yayın mensuplarına, küçüklerin zararlı televizyon yayınlarından korunması konusunda hizmet içi eğitim vermelidir.

11- Yayın mensuplarının, kişisel, meslekî standartlarını ve ahlâkî tecrübelerini göz önünde bulundurarak yayın yapmaları gerekmektedir.

12- Her yayın kuruluşu ayrıca kendi etik kodlarını oluşturmalı ve küçüğü zararlı içerikten koruma konusunda da etik kurallar benimsemelidir.

13- Televizyon yayınlarındaki zararlı içerikten küçüklerin korunması konusunda kanımızca, Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) da (Umut Çocukları Derneği, Anne-Çocuk Eğitim Vakfı, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, Çocuk Vakfı, v.b.) görevler düşmektedir. STS bir taraftan zararlı yayınlar konusunda ebeveynleri bilinçlendirirken, onları eğitirken, diğer taraftan da, yayıncı kuruluşlara ve programcılara uyarıcı, eleştiri

14- Ebeveynlerin televizyon konusunda bilgilendirilmelerinin yanı sıra, ebeveynlerin evlerinde de uygulayabilecekleri çözümler vardır. Günümüzde neredeyse, her evde birden fazla televizyon bulunmaktadır. Ebeveynlere düşen görev, çocuklar ve gençler için ailenin ortak kullanabileceği bir televizyonun yanında, çocuklar ve gençlere ayrı olarak kendi odalarına televizyon almamalarıdır. Çünkü, çocuk, kendi odasında, istediği an, istediği programa ulaşabilme özgürlüğünden yararlanıp, kendi için zararlı içerikte olan programları da izleyebilecektir.

15- Televizyonda yer alan reklamlarda, dizilerde v.b. programlarda kullanılan karakterler daha gerçeğe yakın kullanılırsa, çocuk, yani küçük, bu karakterlerden daha az etkilenecek ve onları rol model olarak almaları daha azalacaktır. Çünkü, küçük, televizyonda gördüğü karakter ile gerçek hayat arasında bir bağ kurup televizyondaki karakteri seçtiğinde, bunun sonucunun kötü olduğu, örneklerde de görüleceği gibi, görülebilmektedir.

16- RTÜK'ün başlattığı 178- ALO RTÜK hattı, elbette işler olmasıyla birlikte daha işler duruma getirilmelidir. Halk tarafından yapılan şikayetler, anında değerlendirilip, o an gereken yapılmalıdır. Aradan zamanın geçmesi o görüntünün ya da programın bir çok kez yayınlanacağı anlamına gelebilmektedir.

17- Teknolojinin sınırsız gelişimi neticesinde televizyon yayınları artık, internetten ve cep telefonundan da izlenebilmektedir. Bu durum, ele alınması gereken ayrı bir sorundur. Zira, günümüzde, internet kullanımı yaygınlaşmıştır. Böylelikle, küçüğün, zararlı içeriğe ulaşması yaygınlaşmıştır. İnternet kullanımında “Aile- Çocuk Paketi” gibi koruyucu programlar varken, cep telefonu için bunu söylemek güçtür. Küçüğün, televizyon yayını yapabilen özellikli bir cep telefonu varsa, onları zararlı içerikten korumak güç olacaktır. Bu yüzden, burada yine bütün görev ebeveynlere düşmektedir.

18- Türkiye’de, televizyondaki en büyük eksiklik kanımızca çocuk yayıncılığındaki eksikliktir. Türkiye’de mutlak surette bir “Çocuk Televizyon”u (Child Television) kurulması gerekmektedir. Böylelikle, çocuklar, yetişkinler için yapılan programlar yerine, kendi zihinsel gelişimlerine göre programlar izleyebileceklerdir. “Çocuk Televizyonu”nun kurulması için de her zaman çok başarılı çocuk programları yapan TRT bu konuda önderlik etmelidir. Bunun sebebi, kanımızca, TRT’nin televizyonculuk alanında bir okul olmasıdır. Ayrıca, TRT’nin yayıncılık alanındaki imkanları ve yetişmiş eleman sayısı, özel sektöre göre, daha fazladır. “Çocuk Televizyonu” kurulurken elbette ki çocuk hukuku ve psikoloji alanında uzman olan kişiler tarafından da görüş alınıp yayınlar o şekilde yapılmalıdır. Böylelikle, bu gelişmeyle diğer özel sektör kuruluşları da bu alanda adım atıp kendi “Çocuk Televizyon”larını yapacaklardır.

19- Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimini zedeleyecek türden programların sıkça yayınlandığı dikkate alındığında,

toplumun bu tür programlar konusunda daha duyarlı olması ve bu tür programların izlenme oranlarının düşürülmesi için tepkilerini ortaya koymaları yararlı olacaktır. Bu konuda da yine Sivil Toplum Kuruluşları'na ve yazılı medya mensuplarına önemli görevler düşmektedir. Ancak, yazılı medya ile görsel-işitsel medya sahipliklerinin tekel durumunda olması, herhalde, bu konuda yazılı medyanın bir kısmının üzerine düşen yükümlülüğü tam olarak yerine getiremediğini göstermektedir.

20- Televizyondaki zararlı içerikten küçüğün korunması açısından, televizyonda kullanılan dile de dikkat edilmemektedir. Düzgün Türkçe kullan(a)mamanın yalnız televizyonlarla sınırlı olmayıp toplumsal hayatta genel bir problem olduğu görülmektedir. "Dil", insanların duygularını ve düşüncelerini, olayları başkalarına bildirmek ve aktarmak için kelimelerle yani konuşma şeklinde, yazıyla veya işaretlerle yaptıkları anlaşma anlamına gelir. Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan sesli ya da yazılı semboller sistemidir. Dil, bir iletişim aracıdır. Dil, toplumsal hayatın hem ifadesi, hem de varlık şartıdır. Dil, bireylere kültürün bir parçası olarak aktarılır; kültür de yine dil yoluyla aktarılır. Dil ile kültür birbiriyle yakından ilişkili ve içi içe geçmiş iki kavramdır. Dil, kişinin toplumsallaşmasını sağlar. Dil, bir ifade aracıdır. Bir toplumun kültürü, değerleri, becerileri ve bütün bilgisi bireylere dil yoluyla aktarılır. Yine, eğitim-öğretim dil ile gerçekleştirilir. Dil, bir anlaşma ve uzlaşma aracıdır. Bir insan topluluğunun millet olabilmesi için sahip olunması gereken ortak değerlerden biri de "dil"dir¹. Her milletin kendine özgü bir dili vardır. Türk milletinin de dili Türkçe'dir.

Avrupa Konseyi kültür ve dillerin korunması ve geliştirilmesine ve ayrıca küçüklerin zararlı içerikli televizyon programlarından korunmasına

¹ Dil, kültür ve kitle iletişim araçlarındaki ilişki ve dilin önemi hakkında geniş bilgi için bkz.: Çiftci, Ahmet; **Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın Hukuku**, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2007; Çiftci, Ahmet; "Cumhuriyet Eğitiminin Yasal Dayanakları", Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu, 16-17 Mart 2006, **Sempozyum Bildirileri Kitabı**, Ankara, 2006, s. 179-194; Tekinalp, Şermin; "Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Medya Politikaları: Kültür Kalesi Oluşturmanın Zorlukları" **KİLAD**, Yıl:2, Sayı:4, 2003-Güz, s.112-134.

önem vermektedir. Avrupa Birliği de genel olarak "Medya Politikası" ve özel olarak da "görsel-işitsel medya politikası" çerçevesinde dile, zararlı içerikli televizyon programlarından küçüklerin korunmasına önem vermektedir. Avrupa Konseyi'nin 1989 yılında çıkardığı Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin (bu sözleşme Avrupa Birliği'nin medya mevzuatının bir parçasını oluşturmaktadır, zira Avrupa Birliği'ne üye 27 devletin tamamı Avrupa Konseyi'nin de üyesidirler) Önsöz'ünde televizyonun kültür bakımından önemi vurgulanırken, yukarıda İkinci Bölümde bahsedildiği üzere 7 ve 11. maddelerinde çocukların ve ergenlerin korunması öngörülmüştür. Bu hükümleri dil bakımından da ele alıp yorumlamak mümkündür.

Avrupa Birliği'nin 1989 yılında kabul ettiği ve yukarıda bahsedilen Sınırsız Televizyon Direktifi'nin 22 ve 22a maddelerindeki hükümleri dil bakımından da ele almak mümkündür. Çünkü 22. maddesinde, Üye Devletlerin, yargı yetkileri dahilindeki yayıncıların televizyon yayınlarında, çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâki gelişimlerini ciddi şekilde olumsuz etkileyebilecek programlara, özellikle pornografi veya gereksiz şiddet içeren programlara yer vermemelerini sağlamak için uygun önlemleri almaları gerektiğini öngörülmektedir. Alınabilecek bu önlemlerin, yayının yapıldığı bölgede bulunan çocukların bu tür yayınları görmelerine ve duymalarına engel olabilmek için yayın saatlerinin belirlenmesi veya teknik araçların kullanılması halleri istisnası kaydıyla, çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâki gelişimlerini etkilemesi muhtemel diğer programlara da uygulanabileceği madde metninde öngörülmüştür (2. fıkra). 22a maddesinde ise Üye Devletlerin, ırk, cinsiyet, din veya milliyetçilik bazında kin ve nefret duygularına sevk eden unsurlara yayınlarda yer verilmemesini temin etmeleri gerektiği öngörülmüştür.

Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 3 Ekim 1989 tarih ve 89/552/EEC sayılı Üye Devletlerin görsel-işitsel medya hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin belirli yasal, düzenleyici ya da idari hükümlerin eşgüdümüne ilişkin Yönergesi (Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi)

(29 Kasım 2007 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmamış Avrupa Parlamentosu Tutumu)’nin 44, 45, 46 ve 47. maddelerinde görsel-işitsel medyadan küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlâki gelişimlerinin korunmasına ilişkin önlemlerin getirilmesi öngörülmüştür. Bu önlemleri dil bakımından da ele alıp yorumlamak mümkündür.

O halde, yayınlarda çocukların maneviyatını olumsuz yönde etkileyebilecek programlar konusunda gerekli tedbirlerin alınması için Üye Ükelere önemli görevler düşmektedir. Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecinde olan Türkiye’nin de küçüklerin ve gençlerin zararlı içerikli yayınlardan korunması konusunda, AB televizyon mevzuatına uyum bağlamında, yeni düzenlemeler getirmesi gerekmektedir. Bu husus, her bakımdan söz konusu olduğu gibi dil bakımından da önem taşımakta ve ayrıca, düzgün Türkçe’nin kullanımını sağlamak bakımından da önem arz etmektedir.

Bu durumda alınacak köklü tedbirlerin, Türk Dil Kurumu ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun çok ötesinde hükümetlerin millî eğitim siyasetleriyle ilgili olduğu açıktır. Liseyi bitiren her Türk vatandaşının Türkçe’yi doğru kullanması gerekir. İlk ve orta öğretimin her şeyden önce bunu sağlaması gerekir. Ancak Türk dilinin zenginleşmesi veya yozlaşmasında televizyonun rolü vardır. Bu bakımdan “3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun”un 4. maddesinin 'h' bendinde öngörülen "Türkçe'nin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması" hükmünün pratikte uygulanmasını sağlamak için başta RTÜK olmak üzere ilgili diğer kuruluşların (Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Türk Dil Kurumu, Türk Dil Derneği gibi) gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Kanımızca, RTÜK tarafından çıkarılan 17.04.2003'te çıkarılan ve yukarıda bahsedilen Yönetmelik'in Yayın İlkelerini düzenleyen 5. maddesinin 2. fıkrasının 'h' bendi yeniden düzenlenmeli ve aşağıdaki hususlar Yönetmelikte yer almalıdır:

- Radyo ve televizyonların metin hazırlama ve konuşma bölümlerinde yer alan kimselerin Türkçe konusunda yeterli olduklarını gösteren bir belgeye sahip olmaları şartı: Belgenin verilme esasları, belgeyi verecek olan kurul, bu kurulun teşekkül tarzı ve çalışma esasları yönetmelikte belirtilmelidir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından oluşturulacak kurulda Türk Dil Kurumu'nun, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi'nin, Kültür Bakanlığı Devlet Tiyatroları'nın belirleyeceği uzmanlarla radyo ve televizyon temsilcileri yer almalıdır.

- Radyo ve Televizyon kuruluşlarının kendi bünyelerinde birer "Dil İzleme-Denetleme Kurulu" oluşturmaları şartı: Söz konusu kurulu oluşturacak üyelerin sayısı, nitelikleri ve çalışma esasları 'h' bendinde yer almalıdır. Belirtilen niteliklere uygun uzmanlar, radyo ve televizyon kuruluşlarının kendileri tarafından seçilip istihdam edilmelidir.

- Hizmet içi eğitim ve seminerler: Yeniden düzenlenmesi önerilen 'h' bendinde radyo ve televizyon kuruluşlarının kendi bünyelerinde düzenli olarak hizmet içi dil eğitimi yapmaları şartı yer almalıdır. Eğitimin zaman ve süresi, çalışma şartları düzenlemede belirtilmelidir. Ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yılda bir defa düzenlenecek dil seminerleri de yeni düzenlemede bulunmalıdır. Seminerlere radyo ve televizyon kuruluşlarının hangi seviyelerde ve ne ölçüde katılacağı da belirtilmelidir. Seminerlerde görev alacak öğretim üyesi ve uzmanlar, Türk Dil Kurumu'ndan, üniversitelerden, Devlet Tiyatrosu'ndan, tecrübeli radyo ve televizyonculardan seçilebilir; bu husus da yeni düzenlemede yer almalıdır.

Yukarıda belirtilen hususlar için yönetmelik kâfi gelmiyor ve kanunda değişiklik yapmak gerekiyorsa bu yola da gidilmelidir. Bunlar dışında aşağıdaki önlemlerin alınması da tavsiyeye değer bulunmuştur.

- Televizyonlardaki kültür programları arttırılmalı, bu tür programlara konunun uzmanları çağrılarak değişik alanlara ait kelime ve terimlerle izleyicilerin karşılaşması sağlanmalıdır.

- Henüz kültürümüze mâl olmamış, dilimize yeni girmekte olan yabancı kelimelere karşı duyarlı davranılmalı, bu tür kavramlar için yeni sözler bulunup kullanılmalıdır. Türk Dil Kurumu'nun yabancı kelimelere karşılıklar bulma çalışmaları izlenip değerlendirilmelidir.

- Program konukları titizlikle seçilmeli, Türkçe'yi doğru kullanamayan kimseler, mecbur kalınmadıkça konuk olarak çağrılmamalıdır. Haberlerde yer alan demeç ve konuşmalarda Türkçe hatası varsa, yayın sırasında aynen alıntı yapmak yerine haberci tarafından düzenlenen metin verilmelidir.

- Televizyon ve program adlarının birçoğunun Türkçe olmadığı görülmektedir (Örneğin; değişik kanallarda TürkLife, Beyaz Show, İbo Show v.b.). Bu tür adlar, izleyicilerde yabancı kelimelere karşı bir özentî uyandırmaktadır. Televizyonlar bu bakımdan uyarılmalıdır. Ayrıca, Türk alfabesinde bulunmayan w, x, q gibi harflerin televizyon ve program adlarında kullanılmaması gerekmektedir.

Nihayet, televizyondaki magazin programlarında argo ifadelerin (*lan, oha, hass....r, pezevenk, şerefsiz, gerzek, namert, sapına kadar* gibi) sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadeler küçükleri ve gençleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konuda, televizyonda yer alan programların, küçüklerin ve gençlerin maneviyatını etkileyecek içerikte olmaması için, kamusal hizmet veren tüm televizyon kanallarının dikkatle dil kullanımı konusunda üzerinde durması gerekmektedir. Televizyon yapımlarında kullanılan dil, sokakta kullanılan dille aynı olmamalı, televizyon program yapımcılarının bu konu üzerinde mutlakıyla durmaları ve gerekli önlemleri almaları gerekmektedir.

21- 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 20. maddesinde "*Cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar bir milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda iki milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda on milyar liradan az olamaz*" ve 21. maddesinde "*süreli yayınlarda; 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre evlenmeleri yasaklanmış olan kimseler arasındaki cinsel ilişkiyle ilgili haberlerde bu kişilerin, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435 ve 436. maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların, onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının, kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar bir milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda iki milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda on milyar liradan az olamaz*" hükümleri yer almaktadır.

Genel ahlâkın, çocukların, sağlığın ve kişilerin korunması amaçlarına yönelik bu yasaklamalar, hem haberleri öğrenebilmek hem de yayabilmek hakkını sınırlamaktadır (İçel, Ünver, 2007:70). Ancak, bunlar, basın-yayın hürriyetinin gerçek anlamda bir sınırlandırılması olmayıp, ifade hürriyetinin ve bu hürriyetin bir vasıtası olan basın -yayın hürriyetinin kötüye kullanılmasının önüne geçmek için getirilmiş adeta "olmazsa olmaz" sınırlamalar ve düzenlemelerdir.

Kanımızca, televizyonun, görsel içerikli bir kitle iletişim aracı olmasından dolayı, basında yer alan görüntülere göre ikna kabiliyeti daha fazla olmaktadır. 3984 ve 2954 sayılı kanunlarla KKTC'de bulunan Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası'nda da bu tür düzenlemelere gidilmelidir. RTÜK tarafından çıkarılan 17.04.2003 tarihli "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik"te yapılan kısmi düzenlemeler yeterli olmayıp, görsel-işitsel kitle iletişim araçları

bakımından bu tür düzenlemelerin öncelikle kanunlarda öngörülmesi gerekmektedir.

22- 28.04.2004 tarihinde çıkarılan 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'unun (R.G.: 07.05.2004 T., 25455 S.) 1. maddesinde *"bu kanunun amacı; spor müsabakalarının yapıldığı alanlar ile bunların eklenti ve çevresinde müsabaka öncesinde, müsabaka esnasında veya sonrasında şiddetli rekabet ve bunun doğurduğu fanatizm sonucu patlayıcı, parlayıcı, yanıcı, yakıcı, kesici veya delici maddelerin kullanılmasının, şiddet ve düzensizliğin, kişilik haklarına, ailevi veya manevi değerlere yönelik hakaret, sövme ve aşağılayıcı slogan ve davranışların yer aldığı sporun ruhuna, ilke ve kurallarına uymayan kötü tezahüratın önlenmesi suretiyle huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığı ve kamu düzeninin sağlanmasına yönelik olarak alınacak önlemler ve uygulanacak yaptırımlarla ilgili usul ve esasları düzenlemektir"* hükmü yer almaktadır.

Kanunun Yayın Yasağı kenar başlıklı 16. maddesinin 1. fıkrasına göre, *"Spor müsabakalarını canlı olarak yayınlayan yayın kuruluşu ile diğer yazılı ve görsel yayın kuruluşları, bu Kanunun amacına aykırı nitelikteki afiş, pankart, söz, fiil ve davranışları yayınlamaz. Canlı yayın halinde vuku bulan yasak söz, fiil ve davranışlar, haber amaçlı da olsa birden fazla yayınlanamaz"*. Bu madde hükmü de şiddet içeren canlı spor yayınlarına karşı küçükleri koruyucu mahiyettedir.

Günümüzde, küçüklerin ve gençlerin spora ve özellikle de futbola düşkünlüğü bir gerçektir ve bu da böyle olmalıdır. Ancak, spora düşkünlük fanatizm ve şiddet boyutlarına ulaşmamalıdır. Fakat, günümüzde, sporda şiddet ve holiganizm giderek yaygınlaşmaktadır. Küçükler ve gençler de bilerek veya bilmeyerek ve özellikle de çevresindekilerin etkisiyle sporda şiddet ve holiganizme yönelebilmektedirler. 5149 sayılı kanun sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi amacıyla çıkarılmıştır

Yayıncılar bu tür olayları televizyonda yayınlarken dikkatli davranmalılar, çocukların ve gençlerin yayınlanan görüntülerden etkilenebileceğini düşünmeli ve buna göre davranmalıdırlar.

SONUÇ

Bu çalışma “Televizyondaki zararlı içerikten küçüğün korunması” amacıyla yazılmıştır. Araştırma dünyada, Türkiye’de ve K.K.T.C.’nde bu konu ile ilgili hukukî düzenlemelerin araştırılması ile yapılmıştır. Çalışmada elde edilen en önemli sonuçlar aşağıdaki şekilde değerlendirilebilir.

- Günümüzde televizyon her eve girmiş olan önemli bir icattır. Bu icat kimilerinin yaşantılarında çok önemli yer tutmakta ve çocuklarımız bu icadı bilinçsizce kullanılmaktadır.

- Aileler televizyon programlarından çocuklarını korumak için yeterli ilgiyi göstermemektedir.

- Televizyondaki karakterler gelişmekte olan çocuklara iyi örnek olabileceği gibi program yapımcıları izlenme oranını artırmak (reyting) amacı güttüklerinden dolayı bu karakterler çoğu zaman çocuklarımızın yaşlarına bağlı olarak onlara kötü örnek olmaktadır.

- Çocuklar televizyon kahramanlarını örnek alıp onlar gibi davranmaya çalışıyor. Bunların sonucunda da kahramanın kötü olan özelliklerini de benimsiyorlar.

- Televizyonu fazla izleyen çocuklar çoğu zamanını televizyonun karşısında geçirdiğinden dolayı sosyal etkinliklere katılamayıp sosyalleşemezler.

- Televizyonla fazla vakit geçiren çocuk televizyon programlarını gerçek yaşamış gibi algılayarak, gerçek yaşamda da televizyonda gördüklerini uygulamaya çalışırlar.

Televizyonun çocuklara zararlı içeriklerle donatılmış olduğu bir çok insan tarafından desteklenmektedir. Pek çok evde birkaç tane televizyonun olduğu günümüzde sorun artık televizyonun çocukları nasıl etkilediği sorusundan ziyade olumsuz etkiyi nasıl en aza indirerek, televizyonun olumlu işlevlerinden nasıl faydalanabiliriz olmalıdır. Pek çok ülkede televizyonun olumsuz etkilerinden korunmak için, devlet tarafından denetlenip denetlenmemesi konusu tartışılmaktadır. Ülkelerin bir kısmı, bunun bazı hak ve özgürlüklere aykırı olduğunu savunurken, bazılarıysa bunun gerekli olduğunu düşünerek televizyon yayınlarına çeşitli kısıtlamalar getirmektedir. Türkiye’de de RTÜK benzer kaygılarla ortaya çıkmış bir kurumdur. Televizyonda yoğun şiddet içeren programlara sansür konması ve yayın saatlerinin özellikle çocukların en fazla televizyon seyrettiği saatlere konulmaması iyi bir gelişmedir. Ancak çocukları şiddet içeren programlardan uzak tutmak için tek başına yeterli değildir. Bu konuda, sosyalizasyon araçlarından biri olan aileye de görevler düşmektedir. Televizyonun çocukları iyi veya kötü sosyalleştirmesi, çocuğun ve dolayısıyla ailesinin televizyon seyretme alışkanlıkları, onu kullanım biçimi ve en az onun kadar önemli olan televizyon programlarının içerik ve türlerine bağlıdır. Asıl önemli olan bir sosyalizasyon aracı olarak televizyonun ne derece insanların lehine kullanıldığı sorusudur. Eğer ebeveynler televizyon seyretme konusunda çocuklarına iyi birer model olamıyorlar, onlara televizyonu nasıl kullanabilecekleri konusunda rehberlik yapmıyorlar ve onlarla birlikte televizyon seyrederek programlarla ilgili bilgiler vermiyor veya merak ettikleri konuları aydınlatmıyorlar, onları televizyonun ellerine bırakıyorsa bunun sorumlusu sadece televizyon veya televizyon programlarını hazırlayan yapımcılar değildir. Sonuçta kumanda aleti kişilerin elindedir ve istenildiği kadar, istenilen kanalı seçme ve seyretme de özgürlükleri arasındadır. Televizyonu kapatmada bireylerin özgürlükleri arasındadır. Çocukların televizyondaki şiddet unsurlarından hangilerinin gerçek hangilerinin kurmaca olduğunu anlayamamaları önemli sorunlardan biridir. Son yıllarda televizyon çekimlerinin sahne arkasını ekrana getiren programların çocukların gerçek ve kurmaca ayrımını yapmaları konusunda faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu

nedenle bu tür programların artırılması ve ailelerin bu programları çocuklarıyla seyretmeleri önerilmektedir.

Araştırma, çocukların çoğunlukla büyüklerin izlediği programları izlediğine işaret etmektedir. Özetlersek, çizgi film izlemede yaşla birlikte düşüş olurken, dizi izlemede yaşla birlikte bir artış meydana gelmektedir. Çocukların en sevdikleri programlar sıralamasında, dizilerin izlenme oranları çok yüksek çıkmıştır. Ayrıca, yarışma ve eğlence programlarının, her yaşta beklenenden daha fazla oranda seyredildiği tespit edilmiştir.

Çocukluk, geleceğin olduğu kadar şimdinin de pazarıdır. Bunun en dramatik göstergesi çocukların reklam izleyeni olması ve reklamların farklı çocuk temsilleri için zengin ve etkili bir kaynak haline gelmesidir. Nitekim reklamların çocukların yiyecek tüketim kalıplarını önemli oranda etkilediği bilinmektedir.

Çocukların bizzat oyuncu haline gelmesiyle gerek diziler gerek reklam filmleri çocuklar için daha cazip ya da akılda kalıcı hale gelirken, çocuk karakterler, çocuk ve gençler için yeni esprilerin ve rol modellerin kaynağı olmaktadır.

Aktivitelerinin büyük kısmını alan olumsuz televizyon programları seyretmenin; çocuk/ergenlerde davranış bozukluklarına, şiddete başvurma ve karşılaştıkları sorunların çözümünde şiddete yönelmeye neden olmaktadır. Çünkü çocuklar izledikleri televizyon programlarını yetişkinler gibi algılamayıp, gerçek ve kurgu arasındaki farkı ayırt edememektedirler. Sosyalleşme sürecinde bulunan çocuklar izledikleri olumsuz sahnelerden etkilenecek bunları taklit etme eğilimine girmektedirler. Çocuklar şiddeti toplumda yer edinme ve sorunları çözme yolu olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle konu üzerinde geleceğimizin daha aydınlık olması için basının, yetkililerin, eğitimcilerin ve ailelerin dikkatle durması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çocuk ve yetişkinin aynı içeriklerin izleyicisi olduğu yolundaki sonuçlarımız, televizyonun çocuk dünyası ile yetişkin dünyası arasında olduğu varsayılan mesafeyi fiilen kaldırdığını göstermektedir. Gerek çoğu çocuk programının ideolojik temalarının yetişkinlerinki ile aynılığı, gerekse çocukların bizzat yetişkin programlarına maruz kalması, ‘ayrı dünyalar’ temsiliinin pratikteki değerini güçlü biçimde tehdit etmektedir. Pek çok yapıım, belli bir gruba hitap etmek yerine ‘herkes’i, bu mümkün değilse ‘anne ve çocuklar’ şeklinde olabildiğince geniş grupları hedef izleyici haline getirmektedir. Örneğin fantastik unsurlar içeren Harry Potter serisi, Narnia Günlüğü gibi ürünler çocuklar kadar yetişkinlere hitap ederken, ‘Sihirli Annem’, ‘Çocuklar Duymasın’, ‘Acemi Cadı’ gibi yerli yapıım diziler çocuklar kadar genç kızları ve kadınları da izleyicileri arasına katmaktadır. Nitekim diziler bağlamında aile hedef kitlesini kadın ve çocuk temsil etmektedir.

Bu Tezde, geleceğimizin daha aydınlık olması için basının, yetkililerin, eğitimcilerin, ailelerin ve hatta Sivil Toplum Örgütleri’nin dikkatle yayınlardaki zararlı içerik karşısında bir önlem alma zorunluluğu sonucuna varılmıştır. Ebeveynler evin içinde çocuğu ve genci televizyondaki zararlı içeriğe karşı korurken, yayın mensupları da kendi içlerinde özdenetim uygulayarak çocukları ve gençleri televizyondaki zararlı içerikten koruyacaklardır. Ayrıca, bu konudaki hukukî düzenlemelerin büyük oranda yeterli olduğu, problemlerin aslında uygulamadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak, kanaatimizce, özellikle RTÜK’ün televizyondaki zararlı içerikten küçüğün ve gencin korunması konusunda atması gereken bazı adımlar daha vardır. KKTC’de yer alan hukukî düzenlemelerin RTÜK ile eşgüdümlü bir şekilde düzenlenmesi, KKTC yayıncılığı açısından da bir adım olmaktadır. KKTC’de izlenen kanallar arasında en çok Türkiye’den yayınlanan kanalların izlendiği göz önünde tutulursa bu durum, orada yaşayan çocuk ve gençlerin de televizyondaki zararlı içerikten korunması konusunda bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

AZİZ, Aysel; **Radyo ve Televizyonla Eğitim**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1982.

AZİZ, Aysel; **Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler**, Ankara, TRT Yayınları, 1989.

BALLAR, Suat; **Çocuk Hakları**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

BAŞAL, H.A.; **3-6 Yaş Çocukların Günlük Yaşamlarında "Televizyon" ve "Televizyon" ile İlgili Ana-Baba Görüşleri**, Ankara, İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1999.

BATMAZ, Veysel, *"Televizyonlar MGK Gündemine Alınmalı"*, **Radikal Gazetesi**, 28 Şubat 1998.

BIYIKLI, Hasan; **Kitle Haberleşme Hukuku**, Ankara, Basım Yeri Belirtilmemiştir, 1989.

BOUDRILLARD, Jean; **Tüketim Toplumu**, Çev.Hazal Deliçaylı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997.

BOURDIEU, Pierre; **Televizyon Üzerine**, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, YKY, 1989.

BRT Kurumu'nun Kısa Özgeçmişi, BRT 1985 Yıllığı, 1985.

BURTON, Graeme; **Görünenden Fazlası**, Çev.Nefin Dinç, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995.

CEYLAN, Pınar Mehri; **Müzik Videolarındaki Erotik, Müstehcen ve Pornografik Görüntülerin İlköğretim Birinci Kademe Öğrencileri Üzerindeki Etkileri**, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

ÇİFTÇİ, Ahmet; **Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku**, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 1999.

ÇİFTÇİ, Ahmet; "*Cumhuriyet Eğitiminin Yasal Dayanakları*", Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu, 16-17 Mart 2006, **Sempozyum Bildirileri Kitabı**, Ankara, 2006, s. 179-194.

ÇİFTÇİ, Ahmet; **Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın Hukuku**, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2007.

ÇİFTÇİ, Ahmet; **Vatandaşlık Bilgisi, Demokrasi ve İnsan Hakları**, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2008

DURLU, L.Ö.; **"Bilgisayar Oyunları ve Cinsiyet Rollerini", Çocuk ve Toplum**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1995.

FROMM, Eric; **Sahip Olmak Ya Da Olmak**, Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, Arıtan Yayınları, 1991.

HANÇERLİOĞLU, Orhan; **Felsefe Ansiklopedisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.

HAZAR, M. Nedim; "*Tehlike Sadece İnternette Değil*", **Zaman Gazetesi**, 30 Ocak 2007, s. 19.

İÇEL, Kayıhan, ÜNVER, Yener; **Kitle Haberleşme Hukuku Basın, Radyo-Televizyon, Sinema, Video, İnternet**, 7. Basım, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2007.

İNAN, Ali Naim; **Çocuk Hukuku**, İstanbul, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 3, 1968.

İŞÇİBAŞI, Yaprak; **Televizyonda Müstehcenlik: İzleyicinin Kabul Sınırları**, Eskişehir, Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1999.

KAYA, Raşit; **Kitle İletişim Sistemleri**, Ankara, Teori Yayınları, 1985.

Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi, Bayrak BRT 34 Yaşında, BRT Bayrak, 1997.

METE, Mehmet; **Televizyon Yayınlarında Türk Toplumı Üzerindeki Etkisi**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999.

MUTLU, Erol; **Televizyonu Anlamak**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991.

MUTLU, Erol; **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Ark Yayınevi, 1994.

ÖNGÖREN, Mahmut Tali; **Sinemada Kadın ve Cinsellik Sömürüsü**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1982.

ÖZEK, Çetin; **Türk Basın Hukuku**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1978.

RTÜK- Çankaya Üniversitesi, Panel, **Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı**, Ankara, 2003.

SAATÇILAR, Candan; **Anaokuluna Giden Çocukların Sosyalizasyon Süresinde Ebeveynlerin ve Eğitimcilerin Rolü**, İzmir, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

SAYIN, Önal; **Aile Ortamında Televizyonun Çocuğun Toplumsallaştırılmasındaki Tek Yönlü Belirleyiciliği. İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Anadolu Üniversitesi Bildiriler Kitabı.**

MAC BRIDE, Sean; **Many Voices One Word**, London, Sage Publications, 1981.

TEKİNALP, Gülören; **Türk Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2002.

TEKİNALP, Şermin; *"Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Medya Politikaları: Kültür Kalesi Oluşturmanın Zorlukları"* **KİLAD**, Yıl:2, Sayı:4, 2003-Güz, s.112-134.

TİMİŞİ, Nilüfer; **Medyada Cinsiyetçilik**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 1996.

UNNIKRIISHNAN, N.-BAIPAI, S.; **The Impact of Television Advertising on Chlidren**, New Delhi, Sage Publications, 1996.

YILDIRIM, Neşide, YILDIRIM, Kazım; **Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımları**, Sakarya Yayınevi, 2008.

YILMAZ, Ejder; **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 1992.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Ankara, Aydın Kitabevi, 1983.

DİĞER KAYNAKLAR

Tercüman Gazetesi, 2005.

Posta Gazetesi, 2006

Sabah Gazetesi, 2007, 2008.

Milliyet Gazetesi, 2007.

Hürriyet Gazetesi, 2004, 2008.

Radikal Gazetesi, 2004, 2005.

Zaman Gazetesi, 2007.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.belgenet.com/>

www.unmikonline.org/

<http://www.rtuk.org.tr>

<http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/>

<http://www.kktcyyk.org/>

<http://www.cocukaile.com>

<http://www.jurnal.net>

<http://tebesirtozu.blogcu.com/2007697/>

KOCADAŞ, Bekir. Bilginin Gücü Ve Medya". **Görsel Medya ve Şiddet Kültürü**. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (elektronik adres) <http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/bilginingucuvemedia.htm>

University of Oxford (1999). "Parental Control of Television Broadcasting. "http://www.europa.eu.int/comm./avpolicy/legis/key_doc/parental_control, 5.7. 2002.

Ek 1: 25.03.2005 tarihli Tercüman Gazetesi'nin haberi

25 MART 2005 Cuma TERCÜMAN 1 HAYATIN İÇİNDEN

Sonunda korkulan oldu! İşte çocukların yeni hedefi!

Pilot değil mafya olmak istiyorlar!

İlkokul öğrencileri arasında yapılan araştırmada bazı çocukların "Büyüyünce mafya olacağım" demesi uzmanları şaşkına çevirdi

Hayatta onların eylemi beklediğini ilmiyorlar!

Doç. Dr. Adnan Gümüş, bu rumun, okullarda "gerçek bir yat bilgisi eğitimi ve mesleki nlenidirme- y önemini" taya koydu- nu vurgula- Hayat bil- i ile mesle- yönlendir- nin eğitim recinde yıl- dır ihmal ildiğini be- ten Doç. Dr. imüş, şunla- kaydetti: "Okullarımız- maalesef yeterli düzeyde mes- di rehberlik verilmiyor. Bu ne- nle çocuklar hayata nasıl hazı- racaklarını ve okul sonrasında üst öğrenim kurumuna gitme- leri taktirde nasıl bir yaşama rşı karşıya geleceklerini ve ora- da neler yapabileceklerini hiç- şekilde bilmiyorlar. Okulları- zda gerçek hayat bilgisi ve esleki yönlendirme mutlaka

Televizyon kanallarında son yıllarda sıkça yer alan mafya içerikli film ve dizilerin özendirici etkisi- nin, ilköğretim çağındaki ço- cukların bu kişileri "meslek sahibi" olarak algılamalarına yol açtığı belirtildi.

İlköğretim okulu öğrenci- leri arasında yapılan bir araş- tırma, sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin gele- cekte sahip olmak istedikleri meslekler arasında, "mafya olma"nın da bulunduğunu ortaya koydu.

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Alanlar Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Adnan Gü- müş, İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Songül Tümkaya ve Bingöl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı

Turan Dönmezer ile Adana'daki 12 ilköğretim okulundaki 868 öğrenci ile yaptıkları araştırmanın "mes- lek" seçimi konusundaki böl- lümünün çarpıcı sonuçlarına dikkati çekti.

İŞTE SONUÇLAR

Araştırmada, sosyoekono- mik düzeyi alt sınıfta olanla- rın yüzde 14'ünün, orta sınıf

olmayı meslek olarak gör- düğü ortaya çıktı. Öğren- cilerin meslek beklentileri arasında, yüzde 28.5 ile öğretmenliğin birinci sıra- da, yüzde 13.3 doktorluk ve eczacılığın ikinci sıra- da, yüzde 11.7 ile polis ve astsubaylığın üçüncü sıra- da yer aldığı belirtildi.

MESLEK Mİ?

Doç. Dr. Adnan Gü- müş, yaptığı açıklamada, araştırmanın, mafyalığın, toplumun bir iş kaynağı ve meslek sınıfı olarak de- ğerlendirildiğini ortaya koyduğunu söyledi. Maf- yalığın meslek olarak gö- rülmesinin de uzun süre- dir yaşanan "park, inşaat, ihale ve hastane" gibi toplumun çok değişik alanlarında bu tür olayla- rın sık sık yaşanmasından kaynaklandığını belirten Doç. Dr. Gümüş, şöyle dedi:

"Ayrıca, bu çocukların ba- zılarının ailelerinin de bu tür yollardan geçimlerini sağlamları da meslek olarak görülmesini artırmaktadır. Bunun yanında mistik ve / egzotik alanlara olan merak ve ilginin de etkisiyle meslek

Kurtlar Vadisi dizisi televizyonda izlenme rekorları kırmaya devam ediyor. Dizi, benzerleri arasında şu an en popüler olanı.

'Polat Alemdar' gibi öldürdü!

KIRIKKALE'de önceki gün yaşanan cinayet de sorunun hangi boyutlara ulaştığını gözler önüne seriyordu. 16 yaşındaki U.K., kendisine borçlu olan arkada- şını bıçaklayarak öldürmüş yakalanınca da "Kurtlar Vadi- si'ndeki Polat gibi olacağım" demişti. 4 gündür kayıp olan 16 yaşındaki lise öğrencisi Mustafa Bölükbaşı'nın cesedi, Osman Gazi Mahallesi'ndeki kör bir kuyuda üzerine toprak dökülmüş halde bu- lundu. Polis, yaptığı araştırma sonun-

arkadaşları U.K. ve O.T.'yi (16) gözaltı- na aldı. İddiaya göre, Bölükbaşı, ken- disine 9 YTL borcu bulunan U.K.'den alacağını istedi. Borcunu ödeme- yen U.K. ile Bölükbaşı tartışırken, yanındaki ekmek bıçağını çeken U.K., cesedi daha sonra olay yeri yakınındaki 8 metrelik kör kuyu- ya attı ve üzerine toprak döktü. Cinayeti itiraf eden U.K., ifadesin- de, Kurtlar Vadisi dizisindeki Polat Alemdar'a özendiğini belirterek, "Po- lat Alemdar olacağım. Bıçağı 2 kere

Mustafa Bölükbaşı

Ek 2: 29.05.2006 tarihli Posta Gazetesi'nin haberi

Film ve dizilerdeki katillere özenmiş

Samsun'da kız meselesi yüzünden 17 yaşındaki Cihan Semizoğlu ile 16 yaşındaki Ahmet Genç'i öldüren liseli A.A.'nın (17) cinayeti şiddet içeren film ve dizilerdeki karakterlere özenerek işlediği belirtildi. Samsun Başsavcısı Ahmet Gökçınar, cezaevinde tek kişilik bir hücrede tutulan

A.A.'yla ilgili "Psikologlarımız A.A.'yı gözlemledi ve film karakterlerine özendiği sonucuna vardı. A.A.'nın silahı pazardan almış olması mümkün değil Silahı aldığı kişileri saklamak için yalan söylüyor" dedi.

2

Posta 29 Mayıs 2006

ilk sayfa

Ek 3: 18.03.2007 tarihli Sabah Gazetesi'nin haberi

Süper kahraman kostümü tehlikeye özendiriyor

Uzmanlardan ailelere uyarı: Çocuklarınıza, süper kahraman giysileri almayın. Özenip hayatlarını tehlikeye atacak işlere kalkışabilirler.

Çizgi roman ve beyaz perdedeki "süper kahramanlar" özenen çocukları bekleyen tehlikeler, sadece Türkiye'de değil dünyanın pek çok ülkesinde gündem oluşturuyor.

İngiliz uzmanlar da, "Örümcek Adam" veya "Süpermen" gibi çizgi roman kahramanlarının giysilerini giyen çocuklara dikkat edilmesi gerektiğini söyledi. Queens's Tıp Merkezi'nde çocuk doktoru olan Dr. Patrick Davies, son yıllarda gözde olan giysileri giyen çocukların, o karakterler gibi davranmaya çalıştıklarına dikkat çekti.

Davies, "Archives of Disease in Childhood" adlı dergide yayımlanan makalesinde, süper kahramanlar gibi giyinen çocukların, gerçekçi olmayan beklentilere girdiklerine ve kendilerini onların yerine koyduklarına, sonuçta da ölümcül sonuçlara doğurabilecek işlere kalkıştıklarına dikkat çekti. Bir süre önce ülkede "Örümcek Adam" gibi giyinen bir çocuğun evinin penceresinden atladığını hatırlatan İngiliz uzman, "Çocukların kendilerine bir rolü model alması büyümenin önemli bir parçasıdır.

Ancak, aileler böyle giysileri giyen çocuklara daha dikkat etmeli" dedi. Türkiye'de de benzer olaylar sıkça gündeme geliyor. 20 Ekim 2000 tarihinde, Mersin'nin Mezitli Beldesi'nde

ailesiyle birlikte yaşayan 4 yaşındaki Ferhat Ağırbaş, Pokemon çizgi filmindeki kahramanlara özenerek uçmayı denedi. Annesinin markete gitmesini fırsat bilen minik Ferhat, oturdukları apartmanın yedinci katından atladı. Sol bacağı kırılan ve üç gün yoğun bakımda müşahede altına alınan Ferhat, olayı ucuz atlattı.

BABA HAVADA YAKALADI

25 Nisan 2005'te ise İstanbul Hasköy'de Örümcek Adam hayranı 4 yaşındaki Ege Sarısu "Ben uçuyorum" diyerek babasının gözleri önünde dördüncü kat balkonundan atladı. Baba Sebahattin Sarısu da hemen oğlunun ardından kendini boşluğa bıraktı. Ege'yi havada yakalayan baba hızla beton zemine çakıldı. Babanın kolu ve kaburgaları kırılırken, Ege'nin burnu bile kanamadı. 2006'nın Ocak ayında ise Adanalı 12 yaşındaki Murat Utun, Örümcek Adam'dan etkilenip salonun tavanına ip asıp uçmaya kalkınca, ipin boynuna dolanması sonucu hayatını kaybetti.

Ek 4: 21.11.2007 tarihli Milliyet Gazetesi'nin haberi

Eyvah çocuğum uçuyor!

Çocukların kendilerini süper kahramanların yerine koyması aileleri endişelendirirken, uzmanları da ikiye bölüyor

Süperman, Batman, Örümcek Adam, Kedi Kadın, Hulk, Pokemon... Olağanüstü güçleri bulunan bu süper kahramanlar farklı maceralara atılarak dünyayı kötülüklerden korur ve her zaman masum insanların haklı çıkmasına yardımcı olur. Sık sık çocukların da kendilerini bu kahramanlardan birinin yerine koyduğuna tanık oluruz. Gerçek dünyanın kurallarını anlayamayan çocuk bu kahramanlar gibi davranmak ister, sonuç tabii ki birçok çocuk için hüsrana olur. Çizgi roman ve beyazperdedeki süper kahramanlara özenen çocukları bekleyen bu tür tehlikeler, sadece Türkiye'de değil dünyanın pek çok ülkesinde dikkat çekiyor.

Farklı görüşler

Uzmanların konuya bakış açıları farklılık gösterebiliyor. Örneğin, Dr. Patrick Davies, Archives of Disease in Childhood adlı dergide yayımlanan makalesinde, çocukların, gerçekçi olmayan beklentilere girerek kendilerini süper kahramanların yerine koyduklarına, sonuçta da ölümcül sonuçlar doğurabilecek işlere kalkıştıklarına dikkat çekiyor. Ayrıca kostümlerin çocukta bu davranışı güdülediğini savunuyor ve ailelere çocuklarına süper kahramanların kostümlerini almamalarını öneriyor. Diğer taraftan ABD'de bulunan The National Association for the Education of Young Children (NAEYC) ise çocukların bu tip oyunlar oynamasını destekliyor ve ailelerin davranışlarının önemini vurguluyor. NAEYC'nin hazırladığı "Çocukların Hayatında Oyun " adlı kitapta ailelere süper kahramanların eğitime katkıda bulunacağını anlatıyor.

Çocuğunuza 'Star Wars'la uzayı öğretin

- Çocuklarınızla beraber süper kahramanların yer aldığı film ve çizgi filmleri izleyin, çocuğunuzu bu sırada gözlemleyin ve süper kahramanların hangi davranışlarından daha çok etkilendiklerini tespit edin. Daha sonra onlara süper kahramanların özel olmadığını anlatın, onların gerçekte olağanüstü güçlere sahip olmadığını değinin.
- Çocuğunuza filmlerle gerçek hayat arasında fark olduğunu gösterin, filmlerdeki mantık hatalarını somut örneklerle çocuğunuza anlatın.
- Çocuklarınıza gerçek kahramanları örnek gösterebilir ve onların olağanüstü güçlerle değil çok çalışarak kahraman olduklarına vurgu yapabilirsiniz.
- Süper kahramanlarla ilgili oyunların her zaman zararlı olduğunu düşünmeyin. Örneğin, "Star Wars" meraklısı olan çocuğunuza, bu filmde örneklerle uzay hakkında bilgi verebilir ve onun merakını farklı bir yöne doğru çekmiş olursunuz. Ya da Örümcek Adam, çocuğunuzun böcekler hakkında bilgi sahibi olmasına ve yeni merak geliştirmesine yardımcı olabilir.
- Çocuklarınıza bu kahramanların iyilikseverliklerini örnek gösterin. Bu kahramanların çok sevilmesinin altında bu davranışların olduğunu belirtin.
- Çocuğunuza camdan atlamanın, ateşle oynamanın ya da zehirli maddeleri kullanmanın kesinlikle yasak olduğunu söyleyin ve aksi halde başına neler geleceğini açıkça anlatın.

Ek 5: 20.08.2004 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin haberi

RTÜK görevi!

Nuran ÇAKMAKÇI

Televizyon, herkesi etkiliyor. Çocukları da. Hayal güçlerini sınırıyor. Hatta, daha iddialı söyleyeyim, yok ediyor. Araştırdım. Bir çocuk birinci sınıfa gelinceye kadar beş bin saat, liseyi bitirdiğinde 15 bin saat televizyon seyretmiş oluyor. Çocuk kıpırdamıyor. Bedensel gelişimi olmuyor. Düşünmüyor. Hayal etmiyor. Ne yapıyor? Çizgi film seyrediyor. Sonra da film kahramanlarının davranışlarını taklit ediyor. He Man, Ninja Kaplumbağaları, Pokemon gibi uçmaya özeniyor. Gerçek hayatta olmayan bu kahramanlarla kendini özdeşleştiriyor. Sorunlarını şiddet yoluyla çözmeye kalkışıyor. Kimi zaman Spider Man, kimi zaman Bayblade oluyor. Sonra mı? Çaresiz anne baba, evin baş köşesindeki konunun zararlarını pek önemsemiyor.

Uzun süre televizyon seyreden çocuğunun otizmden tutun da gece uykularında çılgılla uyanmasına kadar uzanan yelpazede karşılaşılabileceği sorunun kaynağı için başka bahaneler buluyor.

Ya çocukluğumuzun filmleri?

İspanak yiyerek başarıya ulaşan Temel Reis, iyiliksever Heidi, Şeker Kız, Arı Maya, araştırmacı Pembe Panter'e ne oldu?

Teknolojie yenik düştüler.

Çünkü, içlerinde savaş, silah, sihir, canavar yoktu.

Şöyle bir çevrenize bakın.

Günümüz çizgi film çocuklarının şiddet davranışlarına, sözlerine.

Oyunlarına göz atın.

Kahramanları taklit ediyorlar.

İngiltere, Norveç, ABD ve bizde de kendilerinden küçük çocukları öldürmeye kalkışmadılar mı?

Pokemon gibi balkondan atlamaya çalışmadılar mı? Neden?

Çünkü, çocuklarımız biz yetişkinler gibi izledikleri filmlerle eğlenip, onlara gülüp geçemiyor.

O dünyaya giriyor, o dünyada yaşıyorlar.

TV'deki çocuk kanalları bile bunlara dikkat etmiyor. Ne yapmalı?

178 Alo RTÜK hattını arayan aileler çizgi filmlerdeki şiddet sahnelerinden şikayet ediyor.

Ancak, değişen fazla bir şey olmuyor.

Çocuklar, sözüm ona en güvenli olmaları gereken yerlerde, evlerinde televizyon karşısında şiddetle buluşuyor.

Artık gerçekten bir şeyler yapılmalı.

Özdenetim oluşmalı, bu konuda kampanyalar başlamalı.

Hepsinden önemlisi de RTÜK, etkili olabilecek bir yol bulmalı.

Metropollerde evlere tıklan çocuklarımızın bilinçaltılarını bu yıkıcı bombardımandan kurtarmalı.

Ek 6: 15.12.2004 tarihli Radikal Gazetesi'nin haberi**RTÜK'ten ceza yağdı**

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 'toplumu şiddete, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden yayınlara imkân verilmemesine' ilişkin hükme aykırı...

ANKARA - Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 'toplumu şiddete, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden yayınlara imkân verilmemesine' ilişkin hükme aykırı yayın yaptığı gerekçesiyle Diyarbakır Çağrı FM'in yayınının 30 gün durdurulmasına karar verdi. Kurum, ayrıca **'Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayımlanmamasına' ilişkin madde uyarınca 'Pokemon' adlı çizgi film nedeniyle Star TV'den** ve 'Angels in America' adlı dizi film nedeniyle CNBC-e'den savunma istedi. 'Ünlüler Çiftliği' nedeniyle atv'nin, 'Bütün Çocuklarım' dizisi nedeniyle Kanal D'nin, 'Sen Olseydin' adlı programla Show TV'nin de uyarılmaları kararlaştırıldı. 'Özel hayatın gizliliğine saygılı olunmasına' ilişkin maddeyi 'Deşifre' programıyla ihlal ettiği için Star TV de uyarılacak.

Ek 7: 23.02.2005 tarihli Radikal Gazetesi'nin haberi**Pokemon cezası**

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Star TV'ye üç program için birer kez program durdurma cezası verdi.

ANKARA - Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Star TV'ye üç program için birer kez program durdurma cezası verdi. RTÜK, gençlerin ve çocukların zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türde programların saatiyle ilgili kuralın ana haber bülteni ve 1 Kasım 2004'te yayımlanan 'Pokemon' adlı çizgi film ile ihlal edildiğine karar verdi.

Ek 8: 05.01.2008 tarihli Sabah Gazetesi'nin haberi

Çizgi filmi taklit etmek istedi, öldü

DIŞ HABERLER

İngiltere'de dört yaşındaki çocuk, boynuna bağladığı halatla ağaçta sallanan çizgi film karakterini taklit etmek isterken, boğularak öldü..

İngiltere'nin tatil kasabası Folkestone'da dört yaşındaki kız çocuğu, yatak odasında plastik saç bağı ile oynarken, boğularak öldü. Boğazından geçirdiği plastik saç bağını oyuncak ayısının asılı olduğu hamağa bağlayan Paige Brown adlı kız, ünlü "Go Diego Go" çizgi filmindeki Diego Marquez karakteri gibi sallanmaya kalktı. Bir süre kızlarından ses gelmeyince odaya gelen baba Phil Brown (32) ve anne Lorraine Ford, korkunç manzarayla karşılaştı. Hemen ambulansla acil servise kaldırılan talihsiz kız kurtarılamadı.

KANAL: ÜZGÜNÜZ

Acılı baba, "TV'de Diego Marquez boynuna halat bağlayıp, salıncağa binmiş gibi sallanıyordu. Paige de onu izliyordu" dedi. Nickelodeon kanalının internet sayfasında, küçük Paige'nin trajik ölümünden duyulan üzüntü dile getirildi.

Haberin fotoğrafları

Yayın tarihi: 5 Ocak 2008, Cumartesi

Web adresi:

<http://www.sabah.com.tr/2008/01/05//haber,21FFEEF9B3DB4BCA9610DD03B838E67F.htm>

Tüm hakları saklıdır.

Copyright © 2003-2008, MERKEZ GAZETE DERGİ BASIM YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Ek 9: 19.07.2008 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin haberi

Ek 10: Anket Formu

ANKET FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket, televizyonda yer alan yayınların sizleri nasıl etkilediğini araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu nedenle kimliğinizi belirtmenize gerek yoktur. Sizlerden istenen, bütün soruları okuyarak, sizin için en uygun cevabı işaretlemenizdir. Cevapların yanındaki kutucuklara "X" işaretini koymanız yeterlidir. Örneğin;

"Cinsiyetiniz?

Kız ☒ Erkek ☐ şeklinde işaretleyiniz.

Bütün soruları mutlaka cevaplayınız. Vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

Servet KALKAN

Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Radio-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

1- Kaç yaşındasınız?

.....

2- Cinsiyetiniz?

Kız ☐ Erkek ☐

3- Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?

	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
Okula gitmemiş	☐	☐
İlkokul	☐	☐
Ortaokul	☐	☐
Lise	☐	☐
Üniversite	☐	☐
Yüksek lisans ve üstü	☐	☐

4- Anne ve babanızın mesleği nedir?

	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
Çalışmıyor	☐	☐
İşçi	☐	☐
Memur	☐	☐
Serbest Meslek	☐	☐
Diğer(belirtiniz)	☐	☐

5- Kaç kardeşiniz var?

.....

6- Evinizde televizyon var mı?

Var ☐ Yok ☐

(Cevabınız “Yok” ise lütfen anketi sonlandırın ya da televizyon ihtiyacınızı herhangi bir yerden giderebiliyorsanız nereden giderdiğinizi belirterek aşağıdaki sorulara bu çerçevede cevap veriniz.)

Belirtiniz.....

7- Evinizde kaç tane televizyon var?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 3'ten fazla ☐ Belirtiniz

8- Evinizde size ait televizyon var mı?

Var ☐ Yok ☐

9- Günde ne kadar sıklıkta televizyon izliyorsunuz?

İzlemiyorum ☐ 1 saatten az ☐ 1 saat ☐ 1-2 saat ☐ 2-3 saat ☐
2-3 saatten fazla ☐ Belirtiniz

10- Anne ve babanız televizyon izlemenize karışmakta mıdır?

Karışmaktadır ☐ Bazen karışmaktadır ☐ Karışmamaktadır ☐

11- Evinizde Digitürk veya uydu yayınları gibi yayınları izleyebiliyor musunuz?

Evet ☐ Hayır ☐

(Cevabınız “Hayır” ise lütfen 13. soruya geçiniz)

12- Evinizde Digitürk veya uydu yayınları gibi yayınların olmasının sizin açınızdan ne gibi yararları olduğunu düşünmektесiniz? (Birden fazla yanıt verebilirsiniz.)

a. Antenden aldığım televizyon yayınları dışındaki diğer birçok Türkçe kanala ulaşabilmekte ve o kanalları da izleyebilmekteyim ☐

b. Antenden aldığım televizyon yayınları dışındaki diğer birçok yabancı kanala ulaşabilmekte ve o kanalları da izleyebilmekteyim ☐

c. Antende olmayan ve Digitürk ya da uydu yayınları gibi yayınlara ait televizyon kanallarına ulaşabilmekteyim ve bu kanalların bana bazı açılardan yararlı olduklarına inanmaktayım ☐

d. Digitürk veya uydu yayınları gibi yayınlarda hobilerime cevap veren kanallar mevcut olduğundan benim hobilerimi geliştirmem açısından bana yararlı olduğuna inanmaktayım ☐

e. Diğer ☐ (Belirtiniz)

13- Televizyonda en çok, Türkiye Cumhuriyeti’ne ait hangi kanalları izlemektесiniz?(Birden fazla yanıt verebilirsiniz.)

Kanal D ☐

Star tv ☐

Show tv ☐

TRT ☐

NTV ☐

KRAL TV ☐

Atv ☐

Diğer ☐ (Belirtiniz)

14- Televizyonda en çok, K.K.T.C.'ne ait hangi kanalları izlemektesiniz?(Birden fazla yanıt verebilirsiniz.)

- ART ☐
 BRT ☐
 TEMPO ☐
 Akdeniz TV ☐
 Kıbrıs TV ☐
 Genç TV ☐
 Diğer ☐ (Belirtiniz)

15- Televizyonda en çok hangi tür programları izlemektesiniz? Bu izlediğiniz türdeki programları hangi kanallardan izlediğinizi lütfen program türünün yanına yazarak belirtiniz. (Birden fazla yanıt verebilirsiniz.)

- a- Haber ☐
 b- Müzik ☐
 c- Spor ☐
 d- Dizi Filmler ☐
 1- Yabancı Dizi Filmler ☐
 2- Türk Dizi Filmleri ☐
 e- Çocuk Programları ☐
 f- Çizgi Film ☐
 g- Sinema Filmleri
 1- Yabancı Sinema ☐
 2- Türk Sineması ☐
 (Türleri açısından sinema filmleri)
 a- Romantik ☐
 b- Komedi ☐
 c- Dram ☐
 d- Bilim-Kurgu ☐
 e- Korku ☐
 f- Fantastik ☐
 g- Romantik-Komedi ☐

- h- Aksiyon ☐
 i- Western ☐
 j- Diğer(Belirtiniz) ☐

 h- Belgesel ☐
 i- Show Programları ☐
 j- Diğer(Belirtiniz) ☐

16- İzlediğiniz bu programların sizlere ne tür bir katkısı olduğunu düşünmektesiniz? Lütfen kendi cümleleriniz ile belirtiniz.

.....

.....

.....

17- Televizyonda yer alan “Akıllı İşaretler”in ne gibi yararları olduğu biliyor musunuz?

Biliyorum ☐ Az biliyorum ☐ Bilmiyorum ☐

18- Siz “Akıllı İşaretler”i dikkate alıp, bu işaretlere uyuyor musunuz?

Evet ☐ Bazen ☐ Hayır ☐

19- Televizyonda yer alan programlar arasında sizin için yararlı olabilecek bir program olduğuna katılıyor musunuz? Cevabınız “Evet” ise, hangi program olduğunu belirtiniz.

Evet ☐ Hayır ☐

20- Televizyonda yer alan programlar arasında sizin için zararlı olabilecek bir program olduğuna katılıyor musunuz? Cevabınız “Evet” ise, hangi program olduğunu belirtiniz.

Evet ☐ Hayır ☐

Ek 11: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Mesleki Teknik Öğretim Dairesi Müdürlüğü'nden alınan İzin Belgesi

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI
MESLEKİ TEKNİK ÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayı: MTÖ.0.00-13-07/ 483

19 Nisan 2007

Sayın Servet Kalkan
3, Manisa Bulvarı
Güzelyurt.

Müdürlüğümüze yaptığınız başvuruda, Haydarpaşa Ticaret Lisesi'nde öğrenim gören 9. ve Lise III. sınıf öğrencilere yönelik olarak "Televizyon Yayınlarındaki İçeriğin Çocukları Hangi Yönde Etkilediği" konulu anket uygulama istemiyle izin talebinde bulundunuz.

Talebinizle ilgili olarak Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nce yapılan incelemede, anket uygulamanız uygun görülmüştür. Ancak sözkonusu anket uygulaması yapılmadan önce okul müdürlüğü ile istişarede bulunup anketin ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır. Keza, anket uygulama çalışmasından sonra da sonuçlarının Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne de ulaştırılması gerekmektedir.

Bilgi edinmenizi ve gereğini saygı ile rica ederim.

Taner Akcan
Müdür

Dağıtım:

-Milli Eğitim Denetleme, Değerlendirme ve Yönlendirme Kurulu

MT/NK

Tel (90) (392) 228 3136 – 22 82257
Fax (90) (392) 227 8727
E-mail meb@mebnet.net

Lefkoşa-KIBRIS

ÖZET

Kalkan, Servet. Televizyon Yayınlarındaki Zararlı İçerikten Küçüğün Korunması (Uluslararası Hukuk, Türk Hukuku, ve K.K.T.C. Hukuku'nda Mevcut Düzenlemelerin İncelenmesi), Master Tezi, Ankara, 2008.

Televizyonda mevcut olan programlar arasındaki birçok program küçüğe yönelik olmayan programlardır. Küçük, kendi izlemesi gereken ya da gerekmeyen programları her zaman ayırt edebilecek durumda değildir. Son zamanlarda çocukların davranışlarında televizyonun etkisinin çok fazla oluşu tartışma getirmeyecek bir konu olmaya başlamıştır.

Bu araştırma, çocukların TV program tercihlerindeki ilgilerine dair bir çalışmadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde olan Haydarpaşa Ticaret Lisesi'nde bulunan öğrencilere bir anket formu uygulanmıştır. Bu anket formu, çocukların televizyonda en çok hangi programları izlediklerine ilişkin soruların yanı sıra bu programları hangi kanallarda izledikleri soruları da sorulmuştur. Ankete verilen cevaplar SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) yöntemiyle ele alınmış, yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaşmalar sınanmıştır. Tezde, ayrıca, literatür taramasına da yer verilmiştir.

Televizyondaki zararlı içeriklerden çocukların etkilenme oranının yaşa, izlenen programlara ve günlük televizyon izleme saatlerine de bağlı olduğu tespit edilmiştir. Televizyondaki program içeriklerinin çocuklara yansımaları ailenin o programdaki konuya karşı tutumuna da bağlı olduğunu göstermiştir. Çocuk programlarının eğitici değil reytingi artırma amacıyla yapıldığına ve buna ek olarak eğitici ve şiddet içermeyen çocuk programlarına gereksinim duyulduğu sonucuna varabiliriz. Çocukların televizyondaki zararlı içerikten uzak durmasının yollarını ve bu aşamalara ek olarak ailelerin alabileceği ekstra önlemler anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

1. Televizyon
2. Çocuk
3. Küçük
4. Program ve Türleri
5. Hukukî Düzenlemeler

ABSTRACT

Kalkan , Servet. Protection of Children from Harmful Contents in Television Broadcasts. (Analysis of the International Law, Turkish Law, and Regulations in TRNC Law) Master Thesis, Ankara, 2007.

Most of the Television programs are those which are not appropriate for children. Child is not always competent to distinguish programs that s/he should watch from the ones that s/he should not watch. Recently, the extensive impact of television on children's behaviors has become an incontrovertible issue.

This study is related to the interests of children in their TV program preferences. The questioner is applied to students who are studying in Haydarpaşa Trade Lice in Turkish Republic of North Cyprus. The questioner form includes both questions asking which programs are mostly watched and which TV channels are displaying these mostly watched programs. The answers of the questioner are dealt with SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) method, and divergencies are examined according to the age and sex variables. Additionally, related literature is reviewed in this thesis.

It is detected that the impact-ratio from dangerous TV contents of children is connected with age, watched programs and TV watching times. Moreover, it is uncovered that the reflection of TV program contents on children is linked with the parents' attitudes towards these contents. Rather than being educative , TV programs for children are prepared with the aim of increasing the rating levels, as such; it could be concluded that educative and non-violent child programs are essentially required. The ways for avoiding children from harmful TV contents and extra precautions that parents would additionally take, are all described in this study.

Key Words:

1. Television
2. Child
3. Program and Types
4. Legal Regulations